

Vilniaus Universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Kristina Jankauskaitė

Socialinės politikos magistrantūros studijų programa

Magistro darbas

**Smurtas prieš moteris su negalia: socialinės politikos vaidmuo apsaugos, pagalbos ir
reformų kontekste**

Darbo vadovė: doc. dr. Lina Šumskaitė

Vilnius

2025

Baigiamąjį darbą „Smurtas prieš moteris su negalia: socialinės politikos vaidmuo apsaugos, pagalbos ir reformų kontekste“ parengiau savarankiškai, tyrimą atlikau laikydamasi tyrimo etikos reikalavimų.

2025-12-11

Kristina Jankauskaitė, Nr. 2416152

Handwritten signature of Kristina Jankauskaitė, consisting of stylized cursive letters followed by a horizontal line.

Turinys

Santrauka	4
Summary	5
Įvadas.....	6
1. Smurto prieš moteris su negalia tyrimų Lietuvoje analizė	9
2. Smurtas prieš moteris su negalia: teorinės perspektyvos	11
2.1 Interseksionalumo teorija: daugialypės tapatybės ir diskriminacijos formos....	11
2.2 Socialinis negalios modelis – visuomenės atsakomybės išskyrimas	13
3. Smurto samprata, apraiškos ir pagalbos mechanizmai negalios kontekste.....	14
3.1 Priklausomybė nuo smurtautojo: galios disbalansas moterų su negalia kontekste.....	16
3.2 Pagalbos mechanizmai ir jų prieinamumas moterims su negalia	19
4. Nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų ir strateginių dokumentų apžvalga.....	24
4.1 Nacionaliniai teisės aktai ir strateginiai dokumentai	25
4.2 Tarptautiniai teisės aktai ir strateginiai dokumentai	28
4.3 Socialinės politikos vaidmuo moterų su negalia kontekste bei gerosios šalių praktikos.....	31
5. Tyrimo metodika ir eiga	34
5.1 Laikino apgyvendinimo paslaugų ir infrastruktūros prieinamumo vertinimas.	35
5.2 Teikiamos paslaugos: paslaugų spektras ir teikimo ypatumai	39
5.3 Darbuotojų kompetencijos reaguojant į smurtą moterų su negalia atžvilgiu	41
5.4 Tarpinstitucinis bendradarbiavimas teikiant pagalbą smurtą patiriančioms moterims su negalia	43
5.5 Pagalbos sistemos iššūkiai.....	45
5.6 Specializuotų kompleksinės pagalbos centrų reikalavimų poveikio vertinimas.	49
Išvados	52
Rekomendacijos	54
Literatūra	55
Priedai.....	67

Santrauka

Baigiamajame darbe yra analizuojamas smurtas prieš moteris su negalia ir socialinės politikos vaidmuo užtikrinant pagalbą reformų kontekste. Tyrimo tikslas yra įvertinti, ar po 2023 m. liepos 1 d. sugriežtintų Specializuotų kompleksinės pagalbos centrų (SKPC) akreditacijos reikalavimų taikymo pagalbos prieinamumas ir kokybė moterims su negalia tapo labiau prieinami. Tyrimas remiasi interseksionalumo teorija bei socialiniu negalios modeliu, kurie leido kompleksiškai analizuoti smurto bei negalios sankirtas, galios santykius bei daugialypę diskriminaciją. Siekiant atsakyti į probleminį klausimą, tyrime nagrinėjama nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai ir strateginiai dokumentai, kaip pasireiškia priklausomybė nuo smurtautojo negalios kontekste, aptariamas institucinis smurtas bei pagalbos sistema moterims su negalia. Empirinėje dalyje atliktas kiekybinis tyrimas, kuris yra paremtas pirminių ir antrinių duomenų kiekybine ir kokybine analize bei jų lyginamąja analize. Pirminiai duomenys buvo surinkti 2025 m., spalio-lapkričio mėnesiais, pačios tyrėjos, taikant anketinės apklausos metodą, įtraukiant uždarus ir atvirus klausimus, kuri buvo išsiųsta pagalbos ir paslaugų įstaigoms. Antriniai, 2022-2023 m. duomenys buvo gauti pagal atskirą užklausą, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atlikto tyrimo (2023) apie paslaugų prieinamumą moterims su negalia. Atliekant 2022-2023 m. ir 2025 m. duomenų lyginamąją analizę buvo tiriamos pagalbos ir paslaugų įstaigų laikino apgyvendinimo galimybės, patalpų prieinamumas, teikiamos paslaugos, darbuotojų kompetencijos teikiant pagalbą moterims su negalia, apžvelgiamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Galiausiai, baigiamajame darbe įvardijami iššūkiai, su kuriais susidūrė pagalbos įstaigos, analizuojami pokyčiai po 2023 m. SKPC akreditacijos reikalavimų pakeitimų taikymo bei pateikiamos rekomendacijos pagalbos sistemai moterims su negalia stiprinti. Atliktas tyrimas parodė, kad SKPC akreditacijos reikalavimai sustiprino paslaugų prieinamumą moterims su negalia, tačiau pagalbos sistemoje išlieka reikšmingų spragų: infrastruktūros pritaikymas visoms negalios grupėms, moterų motyvacijos stoka įsitraukiant į pagalbos procesą, mokymų stoka darbuotojams, kurie būtų susiję su moterų su negalia pagalbos teikimu. Būtinai stipresnis tarpinstitucinis bendradarbiavimas užtikrinant visas reikiamas paslaugas moterims su negalia.

Reikšmingi žodžiai: smurtas prieš moteris, moterys su negalia, negalios politika, smurtas artimoje aplinkoje, pagalbos prieinamumas.

Summary

The final thesis analyzes violence against women with disabilities and the role of social policy in ensuring assistance in the context of reforms. The aim of the study is to assess whether, following the implementation of the tightened accreditation requirements for Specialized Integrated Assistance Centers (SIAC) as of July 1, 2023, the accessibility and quality of assistance for women with disabilities have improved. The study is based on the theory of intersectionality and the social model of disability, which allowed for a comprehensive analysis of the intersections between violence and disability, power relations and multiple discrimination. In order to answer the problematic question, the study examines national and international legal acts and strategic documents, analyzes how dependence on the perpetrator manifests in the context of disability, discusses institutional violence and the assistance system for women with disabilities. The empirical part presents a quantitative study, which is based on the quantitative and qualitative analysis of primary and secondary data, as well as their comparative analysis. Primary data were collected by the researcher in October-November 2025, using a questionnaire survey method that includes closed and open questions, which was distributed to SIAC and service institutions. Secondary data from 2022-2023 were obtained through a separate request from a study conducted by the Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2023) on the accessibility of services for women with disabilities. When conducting a comparative analysis of the data for 2022-2023 and 2025 the study examines the temporary accommodation opportunities of SIAC and service institutions, the accessibility of premises, the services provided, the competencies of employees in helping women with disabilities, and inter-institutional cooperation was reviewed. Finally, the final thesis identifies the challenges faced by institutions, analyzes the changes after the application of the amendments to the SIAC accreditation requirements in 2023, and provides recommendations for strengthening the assistance system for women with disabilities. The study showed that the SIAC accreditation requirements have strengthened the accessibility of services for women with disabilities, but significant gaps remain in the assistance system: adaptation of infrastructure to all disability groups, lack of motivation of women to engage in the assistance process, lack of training for employees related to providing assistance to women with disabilities. Stronger inter-institutional cooperation is necessary to ensure all necessary services for women with disabilities.

Key words: violence against women, women with disabilities, disability policy, domestic violence, accessibility of assistance.

Išvadas

Traktuočiau tai, kad asmuo, kuris mane skriaudė, žinojo, kad aš esu pažeidžiamas asmuo, nes buvo rasta antidepresantų ir jis puikiai žinojo, kad tai vaistai gydyti sutrikimams. Tai buvo stigmatizuojama. Aš buvau išvadinta „psiche“ ir panašiai, teigia moteris su psichosocialine negalia (Grigaitė, Aginskaitė, 2023, p. 11).

Smurtas prieš moteris – viena iš labiausiai paplitusių, bet mažiausiai matomų socialinių problemų mūsų visuomenėje. Moterims, turinčioms negalią, ši rizika stipriai išauga – ribotas moterų savarankiškumas ir galių disbalansas šeiminiuose santykiuose, ypač esant priklausomybei nuo artimojo, paskatina smurto apraiškas, kurios gali atsirasti dėl moters pažeidžiamos padėties. Europos Parlamento duomenimis, moterys ir mergaitės su negalia patiria daugialypę diskriminaciją dėl lyties ir negalios, taip pat nuo 2 iki 5 kartų dažniau tampa smurto aukomis nei moterys be negalios (Rezoliucija dėl neįgalių moterų padėties, 2018). Nepaisant to, oficialiuose Lietuvos statistikos portaluose yra pateikiamas tik bendras nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje rodiklis, neišskiriant pažeidžiamiausių visuomenės grupių, todėl galime daryti išvadą, kad minėtasis statistikos trūkumas apriboja problemos matomumą visuomenėje. R. Uscilos teigimu, asmenys su negalia sudaro apie 9 proc. populiacijos, tačiau 2019 metais tarp visų nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje asmenys su negalia vidutiniškai sudarė vos 2,7 proc. (2020, p. 189). Autorius pastebi, kad mažas nukentėjusiųjų procentas visgi neatspindi realaus smurto paplitimo tarp asmenų su negalia, ir, eksperto teigimu, smurtas prieš asmenis su negalia statistikoje turėtų pasireikšti dažniau, tačiau lieka nepakankamai atpažįstamas ir dokumentuojamas.

Remiantis Europos Tarybos Stambulo konvencija (2011), smurtas prieš moteris plačiai paplitęs visuomenėse, kuriose vyrauja išankstiniai nusistatymai, įvairūs lyčių stereotipai ir kultūriškai susiformavusios tradicijos. Analizuojant moterų su negalia padėtį, svarbu atkreipti dėmesį ne tik į lyčių stereotipus, bet ir į papildomus diskriminacijos veiksnius – negalią, priklausomybę nuo kito asmens, ribotas galimybes įgyti išsilavinimą arba rasti pritaikytą darbo vietą. Minėtieji veiksniai ne tik sudaro palankesnes sąlygas smurtauti prieš moterį, bet ir apsunkina aukos galimybes ieškoti pagalbos. Verta akcentuoti, kad moterys su negalia ilgą laiką neatpažįsta patiriamo smurto artimoje aplinkoje, o sunkiausiai atpažįstama smurto forma yra psichologinis smurtas ir įvairios manipuliacijos dėl negalios (Grigaitė, Aginskaitė, 2023).

Atsižvelgiant į tai, kad moterų su negalia pagalbos patirtys yra skirtingos (Grigaitė, Aginskaitė, 2023), vienas iš pagrindinių pagalbos mechanizmų, kovojant su smurtu artimoje aplinkoje yra krizių centrai, socialinių paslaugų centrai ir specializuoti kompleksinės pagalbos centrai (SKPC).

Darbo problema: Reaguodama į kylančius iššūkius dėl asmenų su negalia pagalbos prieinamumui, LR vyriausybė 2022 m. gruodžio 31 d. įvedė griežtesnes SKPC akreditavimo taisykles¹, kuriose yra nurodyta, jog pagalbos centrai privalo užtikrinti paslaugų prieinamumą nepriklausomai nuo asmens negalios, o pastarųjų taikymas tapo privalomas nuo 2023 m. liepos 1 d. Visgi remiantis Lygių galimybių kontrolieriaus atliktu tyrimu 2023 metais (apklausa buvo vykdoma 2022 m. pabaigoje ir 2023 m. pradžioje), ne visi SKPC centrai, krizių centrai ir socialinių paslaugų centrai² buvo pajėgūs teikti pagalbą asmenims su negalia. Todėl kyla klausimas, ar nuo 2023 m. liepos d. pradėtos taikyti griežtesnės akreditavimo taisyklės Specializuotos kompleksinės pagalbos centrams pagerino pagalbos prieinamumą ir efektyvumą moterims su negalia?

Darbo objektas: pasikeitusių Specializuotų kompleksinės pagalbos centrų akreditavimo reikalavimų poveikis moterų su negalia galimybėms gauti prieinamesnę ir veiksmingesnę pagalbą.

Darbo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti tyrimo problematiką, remiantis intersekcionalumo teorija bei socialiniu negalios modeliu;
2. Išanalizuoti nacionalinę ir tarptautinę teisinę bazę, reglamentuojančią asmenų su negalia teises ir galimybes gauti pagalbą;
3. Remiantis pirminių bei antrinių duomenų analize, įvertinti Specializuotų kompleksinės pagalbos centrų (SKPC) ir paslaugų centrų veiklą, analizuojant paslaugų prieinamumą ir pritaikymą asmenims su negalia;
4. Remiantis tyrimo rezultatais, suformuluoti išvadas bei pateikti rekomendacijas, skirtas pagalbos sistemos moterų su negalia tobulinimui.

Norint plačiau suprasti smurto prieš moteris su negalią problematiką ir pagalbos gavimo galimybes, šiame darbe bus aptarta smurto prieš moteris su negalia apraška remiantis intersekcionalumo teorija (arba dar kitaip vadinama daugialype diskriminacija) ir socialiniu negalios modeliu. Bus atkreipiamas dėmesys į galių disbalansą tarp smurtautojo ir aukos, nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus bei strateginius dokumentus, kurie reglamentuoja asmenų su negalia teises, pagalbos mechanizmus Lietuvoje moterims su negalia. Empirinėje baigiamojo darbo dalyje remiantis

¹ Remiantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu (2022 m. gruodžio 29 d.) „Dėl sprendimų teikti specializuotą kompleksinę pagalbą priėmimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

² Svarbu paminėti, kad baigiamajame darbe bus nagrinėjami ir krizių centrų bei socialinių paslaugų centrų atsakymai. SKPC centrai ne visuomet gali suteikti visas reikalingas paslaugas (neteikia laikino apgyvendinimo paslaugų), todėl turi bendradarbiauti su kitomis įstaigomis, teikiančiomis apgyvendinimo paslaugas (Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 14 straipsnis). Atsižvelgiant į tai, krizių centrų ir socialinių paslaugų centrų atsakymų įtraukimas į analizę leidžia išsamiau įvertinti, ar nuo 2023 m. liepos 1 d. taikomi griežtesni SKPC akreditavimo reikalavimai realiai prisidėjo prie pagalbos prieinamumo gerinimo moterims su negalia.

kiekybine ir kokybine pirminių ir antrinių duomenų analize bus tiriamos pagalbos ir paslaugų įstaigų laikino apgyvendinimo galimybės, patalpų prieinamumas, teikiamos paslaugos, darbuotojų kompetencijos teikiant pagalbą moterims su negalia bei bus tiriamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Galiausiai, remiantis atlikto tyrimo išvadomis bus pateikiamos rekomendacijos pagalbos sistemai stiprinti.

1. Smurto prieš moteris su negalia tyrimų Lietuvoje analizė

Verta atkreipti dėmesį, kad pirmųjų mokslinių darbų pagrindą sudarė smurtas prieš moteris, tačiau negalia liko nuošalyje. Vienas pirmųjų darbų, nagrinėjantis moterų su negalia situaciją visuomenėje, pasirodė 2014 metais. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos užsakymu buvo atliktas negalią turinčių moterų padėties tyrimas, kurio vienas iš tikslų buvo įvertinti, kaip negalią turinčios moterys vertina savo gyvenimo kokybę prieinamumo ir mobilumo, saugumo ir privatumo, santykių šeimoje, švietimo, dalyvavimo darbo rinkoje, sveikatos, pajamų ir socialinių garantijų, dalyvavimo kultūriniame ir socialiniame gyvenime perspektyvų (Šumskienė ir kt. 2014). Minėtasis tyrimas atskleidė, jog tuometinė Lietuvos politika neatliepė aktyvių ir motyvuotų moterų su negalia poreikių. Pašnekovės pasižymėjo tvirta nuomone, stipria saviverte ir motyvacija siekti savarankiškumo, tačiau pastarųjų galimybes stipriai riboja nelanksti sistema, aplinkos nepritaikymas bei diskriminuojantis visuomenės požiūris į moterų galimybes dirbti, turėti vaikų ar gyventi savarankiškai (Šumskienė ir kt. 2014).

2015 metais buvo parašytas straipsnis „Daugialypė diskriminacija sveikatos sistemoje: negalią turinčių moterų atvejis“ (remiantis 2014 metų atliktu tyrimu „Negalią turinčių moterų padėties tyrimas“), kurio autorės (Šumskienė ir kt.) išsikėlė pagrindinį tikslą – nustatyti negalią turinčių moterų patirtį sveikatos priežiūros sistemoje, dėmesį atkreipiant į daugialypę diskriminaciją. Autorių teigimu, sveikatos sektoriuje negalia buvo suprantama kaip biomedicininis požiūris, tapatinantis moteris su jų negalia. Viena iš pašnekovių, turinti judėjimo negalią teigė, kad gydytojų kabinetuose sulaukė priekaištų dėl to, jog jai būtina padėti nusirengti. Straipsnio išvados nurodo, jog tuometinėje sveikatos priežiūros sistemoje moterys su negalia dažnai patyrė diskriminaciją, o nepakankamai pritaikyta fizinė ir informacinė aplinka, grubus darbuotojų elgesys riboja moterų savarankiškumą ir tinkamas sąlygas pilnavertiškai gauti reikiamas paslaugas.

Lietuvos neįgaliųjų draugija 2018 metais atliko tyrimą „Neįgaliųjų moterų padėties analizė, įvertinant Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje“. Tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti gyvenimo sritis, kuriose Lietuvos moterys ir mergaitės su skirtinga negalia (lyginant su vyrais su negalia ir su negalios neturinčiomis moterimis) patiria diskriminaciją. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad moterys ir mergaitės su negalia patiria diskriminaciją ne tik dėl savo turimos negalios, bet ir dėl lyties. Respondenčių teigimu, didžiausia diskriminacija buvo juntama mobilumo, švietimo, sveikatos ir laisvalaikio srityse.

Vieną iš svarbiausių tyrimų, susijusių su smurtu prieš moteris su negalia atliko S. Aginskaitė ir R. Uscila: „Viktimologinis tyrimas: moterų su negalia smurto patirtys“ (2022). Autorių teigimu, Lietuvoje niekada nebuvo atliktas viktimologinis tyrimas, nagrinėjantis asmenų su negalia viktimizacijos struktūrą bei jos paplitimą. Svarbu suprasti, kad minėtasis tyrimas yra unikalus,

kadangi tai vienas iš pirmųjų bandymų Lietuvoje atskleisti vienos iš pažeidžiamiausių grupių patirtis. Šis tyrimas buvo atliktas norint nustatyti moterų su negalia smurtinės viktimizacijos situaciją Lietuvoje, ištirti patiriamas smurto rūšis bei jų intensyvumą, išsiaiškinti viktimizacijos aukų skaičių. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad smurtas prieš moteris su negalia yra sisteminė problema, kurią sprendžiant būtina pasitelkti kompleksines priemones, kurios apimtų lyties ir negalios pagrindus. Svarbi šio tyrimo dalis yra ta, jog autoriai išskyrė rekomendacijas, skirtas priimančioms politinius sprendimus, NVO ir organizacijoms, kurios teikia pagalbą. Minėtosios rekomendacijos yra itin reikšmingos smurto prevencijos politikai, reikalauja greitesnio ir saugesnio pagalbos suteikimo bei suteikia pagrindą didinti problemos matomumą visuomenėje, siekiant sumažinti diskriminacijos atvejus.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2023 metais atliko Lietuvos ir tarptautinės teisės analizę, susijusią su moterų su negalia apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje. Analizė atskleidė, kad tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygiu yra sukurti pagalbos mechanizmai, tačiau negalia, kaip aspektas, nėra aiškiai reglamentuotas. Tais pačiais metais (2023) U. Grigaitė ir G. Klidziūtė atliko tyrimą, susijusį su sisteminėmis spragomis, su kuriomis susiduria moterys su negalia gaunant socialines ir psichikos sveikatos priežiūros paslaugas. Autorių teigimu, nepakankamai skiriama dėmesio smurtui lyties pagrindu, o negalia, kaip rizikos veiksnys, dažniausiai yra ignoruojamas, nors tai glaudžiai susiję su moterų su negalia patiriamu smurtu. Taip pat U. Grigaitė ir S. Aginskaitė 2023 metais atliko svarbų tyrimą, kurio tikslas buvo išsiaiškinti smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų su negalia pagalbos paieškų patirtis Lietuvoje. Pastarojo rezultatai parodė, jog priklausomybė nuo smurtautojo, informacijos stoka bei neigiamas visuomenės požiūris riboja moterų su negalia galimybes gauti pagalbą bei gyventi savarankiškai. Tais pačiais metais Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba atliko tyrimą apie moterų su negalia paslaugų prieinamumą. Lyginant su Grigaitės ir Aginskaitės atliktu tyrimu, gauti rezultatai yra labai panašūs – nepaisant neigiamo požiūrio, didelė dalis įstaigų neturi pritaikytų patalpų asmenims su negalia, ne visų įstaigų darbuotojai yra tinkamai pasiruošę konsultuoti asmenis su negalia ir dėl to asmenys rečiau kreipiasi pagalbos.

2024 metais Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos užsakymu buvo atliktas tyrimas apie visuomenės požiūrį apie moteris su negalia. Tyrimo rezultatai parodė, kad vyrai dažniau nei moterys pateisina smurtą, ypač prieš moteris turinčias intelekto arba psichosocialinę negalią. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, jog vyresnio amžiaus ir mažiau išsilavinę asmenys linkę labiau pateisinti smurtą prieš moteris su negalia nei jaunesni ir įgiję aukštesnį išsilavinimą asmenys. Tais pačiais metais (2024) Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba atliko kitą, itin svarbų tyrimą, susijusį su savivaldybių pagalbos ir prevencijos teikimu moterims su negalia. Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma įstaigų negali užtikrinti vienodų sąlygų paslaugų prieinamumui, neretai informacija ir

įstaigos nėra pritaikytos asmenims su negalia. Savivaldybių atstovai teigė, jog finansavimo stoka bei darbuotojų žinių trūkumas tik silpnina pagalbos teikimą asmenims su negalia.

Apibendrinant prieš tai aptartus tyrimus, galime matyti, kad Lietuvoje smurto prieš moteris su negalia tema imta nagrinėti gana vėlai – tik nuo 2014 metų. Pirmieji tyrimai buvo labiau susiję su moterų su negalia patirtimis, tačiau vėlesni tyrimai labiau fokusavosi į smurto problematiką, susijusią su negalia. Akivaizdu, jog aptarti tyrimai parodė, kad moterys su negalia yra stipriai pažeidžiama visuomenės grupė, kuriai visapusišką pagalbos prieinamumą riboja nepritaikyta infrastruktūra ir informacijos stoka, darbuotojų kompetencijų trūkumas, visuomenės neigiamas požiūris. Pastaraisiais metais atlikti tyrimai tik patvirtino, kad smurtas prieš moteris su negalia yra nepakankamai nagrinėjamas, problema yra sprendžiama tik paviršutiniškai, o visuomenės požiūris į minėtą problemą vis dar išlieka neigiamas.

2. Smurtas prieš moteris su negalia: teorinės perspektyvos

Analizuojant smurto prieš moteris su negalia problemą, svarbu pasitelkti teorines prieigas, kurių dėka yra atskleidžiamas šio reiškinio daugialypiškumas. Pirmiausia, šiame darbe bus aptariama intersekcionalumo teorija (dar vadinama daugialype diskriminacija). Teorijos pradininkė K. Crenshaw (1989) ją aiškina per eismo sankryžos analogiją – diskriminacija gali vykti viena kryptimi (dėl lyties) arba kita kryptimi (dėl negalios), arba visomis kryptimis kartu (intersekcinė arba persidengianti diskriminacija).

Toliau bus nagrinėjamas socialinis negalios modelis. A. Lawson ir A. Beckett teigia (2021), kad socialinis negalios modelis pateikia negalią ne kaip individualią būseną, bet kaip visuomenės sukurtą diskriminacijos formą, kuri atsiranda dėl netinkamos aplinkos pritaikymo bei neigiamo visuomenės požiūrio. Todėl šis modelis leidžia suprasti, kaip valstybė ir visuomenė (ne)užtikrina tinkamos apsaugos ir pagalbos moterims su negalia, ypač smurtinėse situacijose.

2.1 Intersekcionalumo teorija: daugialypės tapatybės ir diskriminacijos formos

O. Hankivsky (2014) teigimu, intersekcionalumo teorija yra formuojama iš skirtingų socialinių padėčių (rasės, etninės kilmės, lyties, klasės, geografinės vietos, amžiaus, negalios, migracijos statuso, religijos) bei jų tarpusavio sąveikų. Autorė papildomai išskiria, kad intersekcionalumas yra orientuotas į pokytį – minėtoji teorija siekia sutelkti įvairias grupes bendradarbiavimui socialinio teisingumo labui per bendrą nelygybių atpažinimą, solidarumo kūrimą tarp skirtingų socialinių grupių bei įtraukia politiką ir teisingų sprendimų priėmimą. Hankivsky

paminėtas pokytis yra svarbus, norint suprasti, kodėl moterys su negalia dažnai lieka smurto šešėlyje ir nepasinaudoja pagalbos galimybėmis. Remiantis 1 lentelės duomenimis, interseksionalumo teorijos principai, tokie kaip socialinė nelygybė, priklausomybė nuo konteksto, galios santykiai ir dėmesys pažeidžiamoms grupėms leidžia nagrinėti tarpusavio sąsajas ir raišką negalios kontekste.

1 lentelė. Interseksionalumo teorija ir negalia.

Sąvoka	Sąvokos apibrėžimas	Sąvokos paaiškinimas
Socialinė nelygybė	Socialinės kategorijos yra tarpusavyje susijusios ir viena kitą formuoja	Socialinės kategorijos: lytis, negalia, rasė, socialinė padėtis, seksualinė orientacija persidengia ir veikia asmenų patirtį kompleksiškai. Moterų su negalia patiriama diskriminacija skiriasi nuo tos, kurią patiria vyrai su negalia arba moterys be negalios.
Priklausomybė nuo konteksto	Suvokimas, kad galios struktūros priklauso nuo laiko ir vietos	Galios santykiai ir diskriminacija veikia priklausomai nuo geografinio, kultūrinio ar istorinio konteksto. Pavyzdžiui, diskriminacija prieš moteris su negalia gali būti stipresnė mažiau išsivysčiusiose šalyse ir silpnesnė daugiau išsivysčiusiose šalyse.
Galios santykiai	Analizė, kaip galios santykiai formuoja socialines nelygybes	Teorija nusako, kaip galia veikia santykius - kas yra labiau privilegijuoti, o kas yra stipriau marginalizuojami.
Dėmesys pažeidžiamiausiems	Dėmesys poveikiui tiems, kurie grupėje yra labiausiai marginalizuoti	Analizuodami nelygybę, pirmiausia turime atsižvelgti į tuos, kurie patiria daugiausiai diskriminacijos. Pavyzdžiui, tarp moterų labiau pažeidžiamos yra moterys su negalia nei moterys be negalios, būtent todėl didesnis dėmesys turi būti skiriamas moterims su negalia.

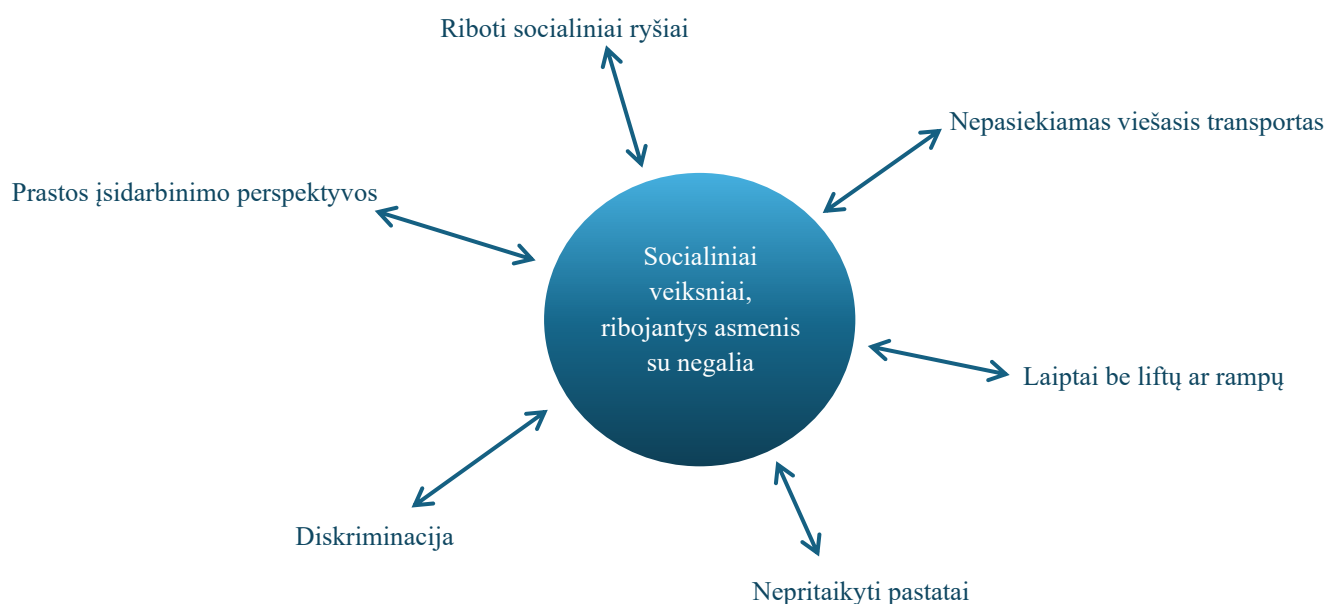
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal E. Larson ir kt. (2016) interseksionalumo teorijos aiškinimą.

Interseksionalumo teorija, kaip ją apibrėžia prieš tai minėtieji autoriai, leidžia kompleksiškai pažvelgti į smurto prieš moteris su negalia problemą. Kadangi teorija nusako, jog kiekviena patirtis yra skirtinga ir nėra nulemta tik vienos socialinės kategorijos – nei lyties, rasės, metų ar socialinės klasės. Priešingai, moterų su negalia kasdienybę lemia šių kategorijų sąveika, kuri nulemia skirtingas patirtis bei patiriamo smurto formas. Pavyzdžiui, moteris su negalia, patirdama smurtą dėl lyties, kartu taps pažeidžiamesnė ir dėl savo negalios, o tai padaro ją dar labiau priklausomą nuo

smurtaujančio asmens. Taip pat svarbu suprasti, kad interseksionalumo teorija orientuojasi į pokytį, kuris kuria teisingesnes apsaugos priemonės moterims su negalia.

2.2 Socialinis negalios modelis – visuomenės atsakomybės išskyrimas

Pasak B. Lisicki (2013) (cituojiama iš *Itraukusis Londonas* organizacijos, kuri vienija asmenų su negalia organizacijas Londone, paruoštos ataskaitos 2015 metais), socialinis negalios modelis laikosi požiūrio, jog žmonės su negalia tampa įgalinti, kai visuomenė naikina susidariusius stereotipus ir kurią aplinką, kuri yra atvira visiems, nepriklausomai nuo asmens socialinių kategorijų. Remiantis 1 paveikslėliu, visuomenėje asmenų su negalia savarankiškumas gali būti ribojamas per nepritaikytą viešąjį transportą, diskriminaciją, nepritaikytą infrastruktūrą, dėl ko neretai asmenys, turintys negalią yra izoliuoti, negali susirasti sau tinkamo darbo ir turi ribotus socialinius ryšius. Pavyzdžiui, asmuo su judėjimo negalia negali patekti į pastatą ne todėl, kad jis negali vaikščioti, bet todėl, kad pastate nėra lifto ar specialaus įvažiavimo.

1 pav. Socialinis negalios modelis pagal *Itraukusis Londonas* (2015) organizacijos paruoštą ataskaitą.

Svarbu suprasti, kad socialinis negalios modelis ne tik įvardija diskriminacijos priežastis, bet ir paaiškina, kaip visuomenė riboja asmenų su negalia galimybes. Pasak *Itraukusis Londonas* organizacijos pateiktos ataskaitos (2015), vyrauja požiūrio arba neigiamos nuostatos, kurios pateisina ar palaiko išankstinį nusistatymą ir asmenų su negalia atskirtį visuomenėje.

Aktualu atkreipti dėmesį, kad socialinis negalios modelis yra reikšmingas analizuojant smurto prieš moteris su negalia problemą, nes aptartasis modelis atkreipia dėmesį į struktūrinius ir visuomeninius barjerus, kurie lemia moterų su negalia pažeidžiamumą. Visa tai leidžia suprasti, kad

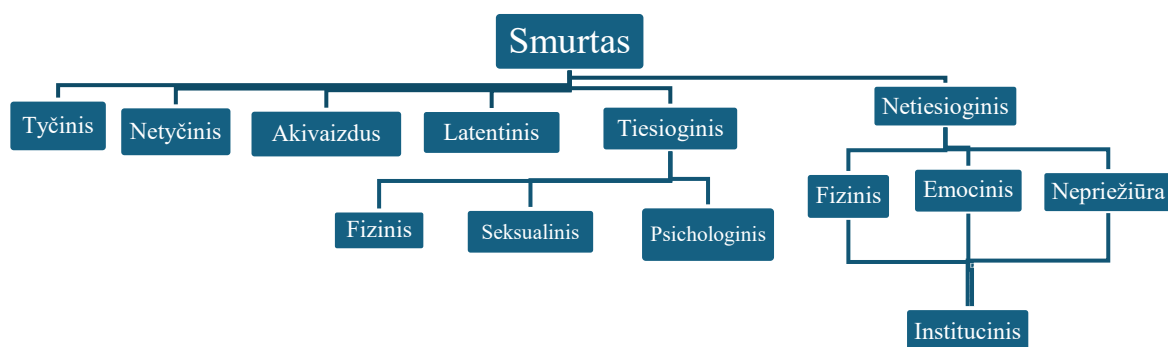
socialinę atskirtį patiriančios moterys su negalia dažnu atveju ne tik susiduria su smurtu artimoje aplinkoje, bet ir su informacijos stoka, ribotomis galimybėmis gyventi savarankiškai, joms neprieinamomis pagalbos paslaugomis, o visa tai gali sukelti psichologines pasekmes: stresą, baimę, depresiją, savęs kaltinimą. Remiantis socialiniu negalios modeliu, jeigu moteriai su judėjimo negalia kyla smurto grėsmė, tačiau ji fiziškai negali išeiti iš namų dėl nepritaikytos fizinės aplinkos, tai nėra moters problema – tai yra visuomenės negebėjimas sudaryti saugios aplinkos pažeidžiamiesiems asmenims.

Tiek interseksionalumo teorija, tiek socialinis negalios modelis analizuoja problemas, su kuriomis susiduria moterys su negalia. Minėtosios prieigos tampa svarbios kaip analizės įrankiai rašto darbe, nes pastarosios skatina ieškoti sprendimų, jog paslaugų sistema būtų kuo prieinamesnė visoms moterims, nepriklausomai nuo jų padėties.

3. Smurto samprata, apraiškos ir pagalbos mechanizmai negalios kontekste

Kaip jau ir buvo minėta prieš tai, smurtas prieš moteris yra giliai įsišaknijusi kompleksinė problema mūsų visuomenėje. Remiantis Jungtinėmis Tautomis (1994) smurtas lyties pagrindu yra bet koks smurto aktas, kuris gali sukelti fizinę, seksualinę ar psichinę žalą moterims, įskaitant ir grasinimus. Svarbu prisiminti, jog pasak interseksionalumo teorijos, negalia padvigubina šansą moterims susidurti su smurtu artimoje aplinkoje, kadangi moteris su negalia yra socialiai pažeidžiamesnė. Lietuvos kontekste, S. Aginskaitės ir R. Uscilos atliktas viktimologinis tyrimas (2022) parodė, kad pusė apklaustųjų moterų su negalia mano, kad smurtas prieš jas buvo panaudotas būtent todėl, kad jos turi negalią.

Remiantis V.M Olsvik (2006), smurtas gali būti įvairių rūšių (žr. 2 pav.).

2 pav. Smurto rūšys pagal Olsvik (2006) smurto sampratą.

Olsvik, remdamasi J. Galtung (1974) smurto aiškinimu, smurtą išskirstė į tyčinį (sąmoningai naudojamą smurtą), netyčinį (smurtas įvyksta dėl aplaidumo ar sisteminių priežasčių), akivaizdų (tiesiogiai pastebimas smurtas), latentinį (sunkiau pastebimas smurtas – izoliacija, manipuliacija), tiesioginį (smurtas vyksta tiesiogiai tarp asmenų) ir netiesioginį (smurtas gali vykti per institucijas ir sistemas). Tiesioginį smurtą išskyrė į fizinį, psichologinį ir seksualinį, o netiesioginį išskyrė į fizinį, emocinį ir nepriežiūrą. Čia svarbu pabrėžti, jog pasak autorės, netiesioginis smurtas dažniausiai vyksta institucijose, kuriose vyrauja galių disbalansas ir dažnai ši smurto forma lieka nuošalyje, o remiantis U. Grigaitės ir S. Aginskaitės (2023) atliktu tyrimu – tiesioginį smurtą moterys su negalia dažniausiai patiria iš savo šeimos, globėjų ar partnerių. Remiantis Europos lyčių lygybės instituto informacija (2023), taip pat labai svarbu kalbėti apie ekonominį smurtą, kuris yra sunkiai atpažįstamas ir gali pasireikšti ribojimu prie asmens nuosavų lėšų, kontrole, kiek asmuo gali išleisti ir kam išleisti, griežtais apribojimais turėti savo nuosavą banko sąskaitą ir savarankiškai naudotis savo asmeninėmis lėšomis. K. Royal (2022) teigimu, asmenys su negalia susiduria su ekonominio smurto formomis, kai smurtautojas pasisavina gautas išmokas arba atsisako nupirkti reikalingus vaistus arba kitas priemones, skirtas asmeniui su negalia, todėl labai svarbu atkreipti dėmesį į ekonominio smurto paplitimą, nes tyrimai dažnai rodo, kad asmenys su negalia ekonominį smurtą patiria dažniau nei asmenys be negalios³.

U. Grigaitės ir S. Aginskaitės (2023) atliktas tyrimas apie moterų su negalia pagalbos paieškų patirtis, parodė, jog smurto atpažinimas kompliktuotas - didelė tyrimo dalyvių dalis neatpažino ar nesuprato, jog patiria kasdienį smurtą. Tyrimo duomenimis, sunkiausiai atpažįstama smurto forma yra psichologinis smurtas, kadangi moterys tai priima kaip kasdienybę. Net ir supratęs, kad patiria smurtą, aukoms sunku ištrūkti iš smurtinių santykių dėl priklausomybės nuo smurtautojo. Tyrimo dalyvės atskleidė, kad nesikreipė pagalbos dėl neigiamo visuomenės požiūrio, abejingumo bei gėdos. M. Flury ir E. Nyberg (2010) aiškina, jog aukoms yra sunku kreiptis pagalbos dėl gėdos ir kaltės jausmo, o neretai prireikia ir specialistų pagalbos. Todėl autorių teigimu, yra labai svarbu, kad specialistai būtų paruošti tinkamai atpažinti problemą ir pasiūlytų tinkamą pagalbą.

³ Naujojoje Zelandijoje 23 proc. moterų ir 18,5 proc. vyrų su fizine, 20,6 proc. moterų ir 30 proc. vyrų su intelekto, 33,3 proc. moterų bei 20 proc. vyrų su psichosocialine negalia atsakė, kad jų partneris ar partnerė naudojo ekonominį smurtą (Fanslow ir kt., 2021).

J. Kutin ir kt. (2017) nustatė, kad Australijoje moterys, turinčios ilgalaikių sveikatos problemų ar negalią, turi didesnę tikimybę patirti ekonominį smurtą nei moterys be negalios. J. Breckenridge ir kt. (2021) pridėdą, jog Australijoje moterys su negalia turi didesnę riziką patirti ekonominį smurtą iš savo partnerio.

Kanadoje tiek moterys, tiek vyrai su negalia pranešė dažniau patiriantys ekonominį smurtą nei tarp tų, kurie negalios neturėjo (Kanados statistikos tarnyba, 2021).

Ispanijoje moterys su negalia beveik dvigubai (13,1 proc.) patyrė ekonominį smurtą nei moterys be negalios (7 proc.) (Meseguer-Santamaría ir kt., 2021).

Prancūzijoje 33 proc. moterų su negalia patyrė ekonominį smurtą, kai tuo tarpu moterų be negalios pastarąjį patyrė 18 proc. (Nacionalinė moterų solidarumo federacija, 2021).

Nepaisant to, kad šalyje neturime išsamių duomenų, pagal negalios rūšis moterų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, tačiau S. Aginskaitės ir R. Uscilos (2022) atliktas tyrimas rodo, jog daugiausiai smurtą patyrė moterys, turinčios judėjimo, psichosocialinę ir kompleksinę negalias. Remiantis JT Neįgaliųjų teisių komiteto Bendrąja pastaba Nr. 3 (2016) dėl moterų ir mergaičių su negalia išvadomis, moterys su intelekto ir psichosocialine negalia yra didesnėje smurto rizikoje dėl izoliacijos, priklausomybės nuo smurtautojo bei ribotos informacijos prieinamumo. Europos lygmens analizėje nurodoma, kad 6 iš 10 moterų su intelekto negalia patyrė seksualinį smurtą (Mahlamäki, 2021), o U. Grigaitės (2025) teigimu, pažeidžiamiausia grupė yra moterys su intelekto ir psichosocialine negalia, dėl ko psichikos sveikatos sutrikimai neretai yra stigmatizuojami, o moterų liudijimais yra netikima ir viskas yra nurašoma „ligai“.

Taigi, smurtą galime traktuoti ne tik kaip fizinę ar psichologinę prievartą, bet ir kaip neigiamą socialinį reiškinių, kuris riboja moterų su negalia galimybes pilnavertiškai integruotis į visuomenės gyvenimą. Smurto samprata negalios kontekste išsiskiria kompleksiskumu, kuris reikalauja intersekcinės analizės, kuri leistų suprasti, kaip lytis, negalia, socialinis statusas ir kiti veiksniai varijuoja tarpusavyje ir nulemia smurto pobūdį bei jo padarinius, su kuriais susiduria moterys su negalia. Akivaizdu, kad moterys su negalia smurtą patiria dažniau, dažnu atveju jis tampa ilgalaikis, labiau normalizuotas bei mažiau pastebimas visuomenės bei atsakingų institucijų.

3.1 Priklausomybė nuo smurtautojo: galios disbalansas moterų su negalia kontekste

Pasak JT moterų organizacijos (2021), moterys su negalia yra įkalintos stereotipiniame ir neigiamame negalios suvokime, kuriame yra matomos kaip pažeidžiamos asmenybės, turinčios ribotą sprendimų priėmimo autonomiją, ribotą galimybę įgyti žinių, išsilavinimą, bei turinčios fizinę izoliaciją bei ribotas informacijos ir komunikacijos priemones. Visa tai lemia didesnę priklausomybę asmens poreikiams, reikalaujant nuolatinės pagalbos ar paramos iš kitų asmenų. Nepaisant to, neturėdamos autonomijos, moterys su negalia gali patirti piktnaudžiavimą jų padėtimi iš šeimos narių, draugų ar darbuotojų teikiančių pagalbą. Grigaitės ir Aginskaitės (2023) atliktame tyrime moterys liudijo, jog pastarųjų priklausomybė nuo smurtautojo tapo vienas iš aspektų, dėl ko moterys nesikreipė pagalbos ar nepasitraukė iš smurtinių santykių. Viena iš dalyvių, turinčių judėjimo negalią dalinosi, jog jai yra tekę sėdėti lovoje net tris paras, kol nepripažino smurtautojo tiesos. Tyrimo autorių teigimu, kai kuriais atvejais priklausomybė buvo kylanti iš pagalbos poreikio, bet neretai ir primetama, tikinant, kad be smurtautojo moteris viena tiesiog neišgyvens.

Analizuojant smurtą prieš moteris su negalia svarbu suprasti priklausomybės mastą, nes moteris tampa priklausoma ne tik fizine prasme, bet ir emocine, ekonomine ir socialine prasme.

Priklausomybė gali būti:

Fizinė – tai priklausomybė nuo kitų asmenų gaunant fizinę pagalbą. Pavyzdžiui, atliekant asmeninę higieną (prausiantis, rengiantis), valgant ar judant iš vienos vietos į kitą (Alberta, 2009)⁴. C. Dockerty ir kt. (2015) taip pat prideda, kad fizinė priklausomybė gali pasireikšti per manipuliaciją medicinine įranga, įvairiomis komunikacijos priemonėmis, maistu ar transportu. Dockerty ir kt. (2015) teigimu, asmuo su negalia patirdamas fizinę priklausomybę negali apsiginti ar pabėgti nuo smurtautojo, nes priklausomybė nuo pastarojo tampa žymiai stipresnė.

Ekonominė – smurtautojas gali visiškai kontroliuoti aukos finansinius išteklius, dažnu atveju asmenys su negalia jaučiasi priklausomi nuo smurtautojo dėl finansinio saugumo (Dockerty ir kt., 2015). Remiantis NDIS komisijos⁵ ataskaita (2025), asmenys su negalia, ypač tie, kurie negali savarankiškai įpirkti maisto, medicininių reikmenų ar vaistų, turi didelę riziką finansinio išnaudojimo tikimybei, nes jų kasdieniai poreikiai priklauso nuo kitų asmenų valios.

Socialinė – pasak Dockerty ir kt. (2015), negalia gali lemti socialinę izoliaciją, dėl ko smurtautojas gali pasinaudoti aukos pažeidžiamumu, smurtauti prieš auką ir jaustis nebaudžiamas. NDIS komisijos ataskaitoje (2025) galime rasti, kad riboti socialiniai kontaktai, reti lankytėjai ir fizinė bei socialinė izoliacija dar labiau didina smurto tikimybę.

Institucinė – remiantis Švedijos nacionaline nusikaltimų prevencijos tarybos ataskaita (2007), priklausomybė nuo slaugos darbuotojų tik didina asmenų su negalia pažeidžiamumą. Pasak Dockerty ir kt. (2015) prieš asmenis su negalia dažniau smurtauja slaugos darbuotojai globos įstaigose, kadangi pastarieji jaučia galių disbalansą, o aukos, bijodamos prarasti būtinąją priežiūrą, dažnai nesikreipia pagalbos.

Svarbu akcentuoti, kad moterys su negalia smurtą ir priklausomybę patiria ne tik artimoje aplinkoje, bet ir institucijose, kurios turėtų užtikrinti saugumą ir suteikti joms reikiamą pagalbą. Pasak S. Aginskaitės ir R. Uscilos (2022) institucinis smurtas yra žeminantis, nepagarbus, atsainus valstybės institucijų darbuotojų elgesys, kuris kyla iš neigiamų nuostatų apie asmens negalią. Autorių atliktame tyrime teigiama, kad 63% moterų su negalia patyrė institucinį smurtą. Dalyvių atsakymuose dažniausiai pasitaikė policijos, sveikatos priežiūros, savivaldybės, Sodros, užimtumo tarnybos, mokyklos ir negalios NVO įstaigos, kuriose moterys patyrė smurtą. Taip pat remiantis S. Aginskaitės ir R. Uscilos (2022) atlikto tyrimo metu moterys su negalia pasidalino, kad tuo metu, kai kreipėsi pagalbos dėl patiriamo smurto, aukoms labiausiai trūko aiškaus informavimo joms suprantama forma, kompleksinės ir koordinuotos pagalbos bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo.

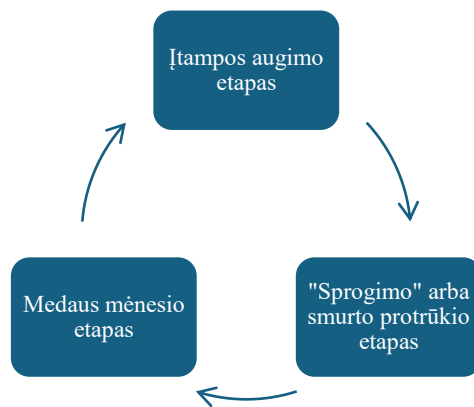
⁴ Albertos žmogaus paslaugų tarnybos leidinys, kaip atpažinti smurtą artimoje aplinkoje (2009).

⁵ Australijos nacionalinė negalios draudimo sistemos komisija (*National Disability Insurance Scheme*).

Europos įtraukties organizacijos atliktas tyrimas (2018) apie moterų su intelekto negalia gyvenimą Europos pagalbos institucijose parodė, kad netiesioginis smurtas buvo dažniausia smurto forma, su kuria susidurdavo moterys su negalia. Aukos nurodė, kad netiesioginis smurtas pasireiškė per privatumo trūkumą ir kontrolę (kamos kambariuose, asmeninių laiškų skaitymas), galių disbalansą (įstaigos darbuotojai ir vadovybė nustatė gyvenimo sąlygas, sprendė kas su kuo gyvens bei apibrėžė gyventojų laisves), segregaciją (moterys teigė esančios atskirtos nuo visuomenės, kadangi darbuotojai riboja kontaktą net su kaimynais), seksualinę ir reprodukcinę teises (moterys su negalia institucijoje sistemingai neteko galimybės sukurti šeimą dėl priverstinės kontracepcijos ir sterilizacijos). Autorių teigimu, moterys su negalia, patyrusios smurtą, dažniausiai būdavo kaltinamos dėl išgalvotų ligos simptomų, o moterų su intelekto negalia nuomonė nebuvo laikoma patikima, joms buvo sukeliamą gėda bei grasinimai atimti reikiamą paramą ir pagalbą. Svarbu pabrėžti, kad moterų su negalia smurto patirtys turėjo ilgalaikių neigiamų pasekmių: daugelis moterų, palikusių institucijas, išėjo jausdamosi bevertėmis, vėliau, prireikus pagalbos, ją suvokė kaip bausmę, patyrė nuolatinį grasinimą psichologu dėl bet kokio netinkamo elgesio. Išmoko slėpti savo jausmus ir emocijas, nepasitikėjimą kitais asmenimis, bijojo sugrįžti atgal į instituciją, kurioje patyrė smurtą. U. Grigaitė ir G. Klidziūtė (2023) savo ataskaitoje apie priežiūros paslaugų teikimą moterims su negalia Lietuvoje pastebi, kad institucinis smurtas dažniausiai nėra papildomai apibrėžiamas kitų smurto formų kontekste, todėl institucijose svarbu numatyti aiškus nuorodas, kaip turėtų būti reaguojama į institucinį smurtą bei sudaryti sąlygas aukoms pranešti apie patiriamą smurtą ne tik įstaigų darbuotojams, tačiau ir asmenims už įstaigos ribų.

Smurtas prieš moteris su negalia institucijose yra nematomas, mažai tyrinėjamas ir dažnai ignoruojamas viešajame diskurse. Minėtasis smurtas viešosiose įstaigose tik dar labiau skatina moterų su negalia pažeidžiamumą bei priklausomybę, kadangi tai ne tik pažeidžia žmogaus teises, bet ir rodo valstybės negebėjimą užtikrinti saugios aplinkos moterims su negalia. Neretai smurtaujančios institucijų darbuotojai naudoja aukos priklausomybę nuo jų ir taiko įvairias kontrolės strategijas – pasitelkia grąsinimus, ribojimus, manipuliacijas. Minėtoji situacija skatina išmokto bejėgiškumo (angl. *learned helplessness*) būseną. Pasak K. Cherry (2025), išmoktas bejėgiškumas pasireiškia kai asmuo, patyręs nuolatinį spaudimą ima tikėti, kad negali kontroliuoti savo situacijos.

Galiausiai auka nustoja bandyti ką nors keisti ir susitaiko su esama situacija. Minėtoji bejėgiškumo būseną sukuria smurto ciklą (žr. 3 pav).

3 pav. Smurto ciklas pagal Šeimos pagalbos centro parengtą informaciją (2006).

Po smurtinio įvykio seka smurtautojo atgaila arba „medaus mėnesio“ etapas, įvairūs pažadai ir reikiamos pagalbos suteikimas, tačiau netrukus įtampa santykiuose vėl ima augti ir smurtas kartojasi. Kai moteris tampa bejėgė ir neturi kitų alternatyvų – smurtas ir priklausomybė nuo smurtautojo tampa norma.

Apibendrinant galime teigti, kad priklausomybė yra sąlyga, dėl kurios smurtas prieš moteris su negalia tik dar labiau įsitvirtina, tampa ilgalaikis ir „nematomas“. Priklausomybės aplinkoje smurtautojui yra sudarytos palankios sąlygos lengvai manipuluoti, kai tuo tarpu auka lieka įkalinta smurtiniuose santykiuose. Akivaizdu, kad intervencija turi būti nukreipta ne tik į smurto stabdymą, bet ir į priklausomybės nuo smurtautojų ardymą: būtina aukai užtikrinti prieinamą pagalbą ir savarankiškumą, kad moteris su negalia galėtų gyventi saugų ir pilnavertišką gyvenimą. Nepaisant to, jog priklausomybė nuo smurtaujančio asmens yra analizuojama dažniausiai artimos aplinkos kontekste, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad smurtas vyksta ir instituciniu lygmeniu. Įstaigose moterys su negalia yra priklausomos nuo priežiūros specialistų, dėl ko smurtas neretai yra paliekamas „už uždarų durų“ ir nepastebimas.

3.2 Pagalbos mechanizmai ir jų prieinamumas moterims su negalia

Norint, kad smurtą artimoje aplinkoje patiriančios moterys su negalia tinkamai atpažintų smurto formas bei rizikas, svarbu užtikrinti pagalbos mechanizmus, kurie būtų pritaikyti pagal kiekvienos moters individualius poreikius. E. Šumskienė ir kt. (2023) pabrėžia, jog planuojant įtraukia negalios politiką svarbu suprasti iššūkius, su kuriais susiduria moterys su negalia. Autorės atkreipia dėmesį, kad iki šiol gydytojai yra rengiami neatsižvelgiant į negalią turinčių moterų poreikius, planuojama infrastruktūra bei įranga nepritaikyta negalią turintiems asmenims, o ribotos galimybės gauti reikiamą pagalbą tik nutolina moterų su negalia pilnavertę integraciją į visuomenę. Dėl to labai svarbu aptarti pagalbos prieinamumą mūsų šalyje, ar valstybės įsipareigojimai

tarptautiniams ir nacionaliniams dokumentams tikrovėje užtikriną saugią bei pilnavertę aplinką moterims su negalia.

Lietuvoje pagalbos sistema moterims su negalia yra grindžiama teisės aktais – Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu, JT Neįgaliųjų teisių konvencija. Nepaisant to, Lietuva vis dar nėra ratifikavusi Stambulo konvencijos, kurios vienas iš pagrindinių tikslų yra panaikinti smurtą prieš moteris. Moterų informacijos centro (2023) teigimu, pagrindinės keturios Konvencijos reguliavimo sritys yra smurto prevencija, nukentėjusių asmenų apsauga, smurtautojų atsakomybė ir veiksmų koordinavimas. Nepaisant to, jog JT Žmogaus teisių taryba rekomendavo Lietuvai ratifikuoti Stambulo konvenciją, tačiau šalis stovi vietoje dėl paskleistos melagingos informacijos⁶ bei neigiamų viešosios politikos nuostatų.

Siekiant suvaldyti smurtą artimoje aplinkoje, pavojų keliantiems asmenims gali būti skiriamas apsaugos nuo smurto orderis, kuris trunka iki 15 dienų (LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 8 straipsnis). Ši apsaugos priemonė yra itin svarbi moterims su negalia, kadangi moteris yra aukštesnėje rizikos grupėje bei minėtasis smurto orderis yra greito reagavimo laikinoji priemonė, kurios dėka smurtaujantis asmuo yra atibojamas nuo aukos. Remiantis Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis (2024), 2024 metais smurto orderis buvo skirtas 20 tūkst. gyventojų, o pagalba buvo suteikta daugiau nei 33 tūkst. žmonių.

2023 metais kiekvienoje savivaldybėje buvo įsteigtos smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisijos, kurių tikslas yra nagrinėti smurto artimoje aplinkoje klausimus, teikti pasiūlymus dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos bei teikti pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje (LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 7 straipsnis).

Specializuoti kompleksinės pagalbos centrai (SKPC), krizių centrai, paramos centrai, socialinių paslaugų centrai, įvairios nevyriausybinės organizacijos siekia užtikrinti, kad visi, nepaisant asmens tapatybės požymių, gautų visokeriopą pagalbą nukentėjus nuo smurto. Galik (2013) teigimu, institucinė pagalba skirta patenkinti asmenų socialinius ir būsto poreikius. Kitaip tariant, smurto artimoje aplinkoje atvejais SKPC daugiausiai teikia psichologinę, teisinę pagalbą bei koordinuoja tolimesnių veiksmų teikimą, o krizių centrai ir socialinių paslaugų centrai teikia pagalbą kasdienėje veikloje, užtikrina medicininę priežiūrą, reabilitaciją, socialinę veiklą bei apgyvendinimą ir maitinimą. Lietuvoje asmenys, patyrę smurtą artimoje aplinkoje gali kreiptis į policiją, kuri yra viena pagrindinių institucijų teikianti skubią pagalbą nukentėjus nuo smurto. Remiantis Aginskaitės ir Uscilos (2022) atliktu tyrimu, moteris su negalia, patyrusios smurtą, dažniausiai pagalbos kreipėsi

⁶ Neva ratifikavus Stambulo konvenciją, moksleiviai bus mokomi kaip pasikeisti lyti, kaip naudoti kontracepciją, arba jog darželyje bus mokoma persirengti priešingos lyties asmenimis (Bakaitė, 2021).

į policiją bei kitas teisėsaugos institucijas, mažiausiai – į organizacijas, teikiančias pagalbą. 41 proc. žinojo konkrečias įstaigas, kur reikia kreiptis pagalbos, 40 proc. moterų buvo girdėjusios, bet tiksliai nežinojo. Na, o 10,5 proc. nėra girdėjusios apie pagalbos organizacijas bei 4,8 proc. nežinojo, kad tokios įstaigos egzistuoja. Didelis atotrūkis vyrauja tarp didmiesčio ir kaimo moterų su negalia – didmiestyje 37 proc. atsakiusiųjų teigė, jog esą girdėjusios apie pagalbos organizacijas, kai tuo tarpu kaimuose situacija išties liūdinanti – 51 proc. moterų atsakė, kad yra girdėjusios, bet tiksliai nežino, kur galėtų kreiptis pagalbos. Tyrimas parodė, kad moterų žinios apie pagalbos galimybes išties ribotos, todėl vienas iš socialinės politikos tikslų yra taikyti informavimo priemonės, kurių dėka moterys su negalia būtų supažindintos su pagalbos galimybėmis joms suprantama kalba.

Socialinių paslaugų centrai bei krizių centrai teikia laikinojo apgyvendinimo, psichologinių paslaugų, konsultavimo, tarpininkavimo bei atstovavimo paslaugas. Taip pat asmenims teikiama kasdienių gyvenimo įgūdžių mokymo paslauga, biudžeto planavimas, pinigų valdymas, darbo įgūdžių ugdymas (Kauno miesto socialinių paslaugų centras, 2024). Kitaip tariant, organizacijų tikslas yra ne tik suteikti saugią aplinką nuo smurto nukentėjusiems asmenims, tačiau ir padėti aukoms savarankiškai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Svarbus vaidmuo atitenka ir nevyriausybinėms organizacijoms (NVO), kurios teikia psichologinę, socialinę bei teisinę pagalbą bei vykdo švietėjišką veiklą, susijusią su smurto prevencija (SADM, 2025), tačiau didelį vaidmenį Lietuvos pagalbos sistemoje atlieka Specializuoti kompleksiniai pagalbos centrai (SKPC).

LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme, 2011 metais, nuspręsta įsteigti Specializuotos kompleksinės pagalbos centrus (SKPC), kurie teiktų specializuotą kompleksinę pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims visoje Lietuvoje. Kadangi mūsų tyrimas apima ir SKPC veiklą, svarbu suprasti, kaip chronologiškai vystėsi centrų veikla (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Specializuotų kompleksinės pagalbos centrų veiklos raidos etapai.

Metai	Pokyčiai
2012 m.	Priimtas SKPC veiklos aprašas, kuris apibrėžė centrų funkcijas ir veiklos organizavimą ⁷ , teises ir pareigas, kompleksinės pagalbos teikimo koordinavimą (Specializuotos pagalbos centrų veiklos aprašas, 2012).

⁷ Pagrindinės funkcijos: SKPC, gavęs iš policijos informaciją apie smurto artimoje aplinkoje atvejį, nedelsdamas turi susisiekti su smurtą artimoje patyrusiu asmeniu ir pasiūlyti specializuotą kompleksinę pagalbą. Centras turi padėti sprendžiant su smurtu artimoje aplinkoje susijusius klausimus, teikti psichologinę ir (ar) teisinę pagalbą, kartu su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiu asmeniu sudaro veiksmų pagalbos ir priemonių planą, kuris turi būti sudaromas pagal asmens individualius poreikius (Specializuotos pagalbos centrų veiklos aprašas, 7 straipsnis, 2012).

2018 m.	Įsteigta Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija, kuri vienijo 14 moterų nevyriausybinių organizacijų, kurios atliko SKPC funkcijas ir teikė pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims. Buvo išleistos bendros metodinės rekomendacijos SKPC darbuotojams bei savanoriams, kurias parengė Vilniaus moterų namai (2017).
2022 m.	Nustatyta griežtesnė SKPC akreditavimo sistema. <u>Pagrindiniai reikalavimai</u> (dėl sprendimų teikti specializuotą kompleksinę pagalbą tvarkos aprašas, 2022): • Turėti galimybes teikti specializuotą kompleksinę pagalbą asmenims su negalia, nepriklausomai nuo negalios pobūdžio; • Patalpose privalo būti įrengta uždara patalpa, kurioje asmenys gali gauti specializuotą pagalbą konfidencialiai; • Turėti ne mažesnę nei 2 metų patirtį teikiant specializuotą kompleksinę pagalbą; • SKPC darbuotojai turi turėti aukštojo mokslo kvalifikaciją (socialinių mokslų studijų krypties) arba turėti ne mažesnę nei 2 metų darbo patirtį teikiant specializuotą kompleksinę pagalbą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Specializuotos pagalbos centrų veiklos aprašą (2012), Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų asociacijos pateiktą informaciją ir dėl sprendimų teikti specializuotą kompleksinę pagalbą tvarkos aprašą (2022).

Centrai, gavę iš policijos informaciją apie smurto artimoje aplinkoje atvejį, nedelsdami turi susisiekti su smurtą artimoje patyrusiu asmeniu ir pasiūlyti specializuotą kompleksinę pagalbą. Centras turi padėti sprendžiant su smurtu artimoje aplinkoje susijusius klausimus, teikti psichologinę ir (ar) teisinę pagalbą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad pagalbos centro darbuotojai, kartu su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiu asmeniu sudaro veiksmų pagalbos ir priemonių planą, kuris turi būti sudaromas pagal asmens individualius poreikius (Specializuotos pagalbos centrų veiklos aprašas, 7 straipsnis, 2012). Individualaus plano sudarymas leidžia atsižvelgti į asmeninius moters su negalia poreikius – ar reikalingas fizinės aplinkos, medicininės pagalbos pritaikymas, ar reikalingas gestų ar brailio rašto vertėjas.

Nuo 2023 m. buvo akredituoti 25 SKPC atitinkantys minėtus reikalavimus, o 18 iš jų gavo valstybės finansavimą. Svarbu paminėti, kad lėšos specializuotai kompleksinei pagalbai stipriai

išaugo – 2024 m. centrų veiklai buvo paskirstyta 3,055 milijono eurų (2021-2030 metų Nacionalinio pažangos plano ataskaita, 2024).

3 lentelė. SKPC pagalbos gavėjų skaičius pagal metus ir socialines grupes (2020-2024 m.)

Metai	Moterys	Vyrai	Asmenys su negalia	Iš viso
2024 m.	21 180	6 666	1 697	27 846
2023 m. (II pusmetis) ⁸	13 325	4 089	657 moterys ir 214 vyrai	17 414
2022 m.	10 806	2 813	-	13 619
2021 m.	9 418	2 147	-	11 565
2020 m.	9 582	2 201	-	11 783

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal SKPC veiklų ataskaitas (2020 m., 2021 m., 2022 m., 2023 m., 2024 m.).

Remiantis 3 lentelės duomenimis, galime matyti, jog pagalbos gavėjų skaičius nuo 2020 m. iki 2024 metų išaugo daugiau nei dvigubai – nuo 11 783 iki 27 846 asmenų, tai rodo nuoseklų pagalbos poreikio augimą. Svarbu atkreipti dėmesį, jog daugiausiai pagalbos kreipėsi moterys, tačiau nuo 2023 m. ženkliai išaugo besikreipiančių vyrų skaičius. Taip pat nuo 2023 m. pradėta fiksuoti asmenų su negalia skaičių. 2024 m. asmenų su negalia skaičius išaugo beveik dvigubai – nuo 871 asmenų 2023 m. iki 2024 m. 1 697 asmenų (nors 2024 m. asmenys su negalia nebuvo išskirti pagal lytį). Matome, kad nuo 2022 m. įvesti SKPC reikalavimai paskatino fiksuoti asmenų su negalia, gaunančių pagalbą SKPC, skaičių, taip pat pastarieji skaičiai rodo didesnę paslaugų prieinamumą asmenims su negalia, o SKPC veiklos rodikliai rodo didesnę pagalbos prieinamumą asmenims, patyrusiems smurtą artimoje aplinkoje.

U. Grigaitės ir S. Aginskaitės (2023) atliktas tyrimas apie smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų su negalia pagalbos paieškų patirtis atskleidė, kad moterims su negalia labiausiai padėjo SKPC teikiamos paslaugos, o 2024 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu buvo atliktas reprezentatyvus tyrimas apie SKPC žinomumą ir Lietuvos gyventojų požiūrį į smurtą artimoje aplinkoje. Apklausoje dalyvavo 1018 Lietuvos gyventojų nuo 18 metų. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vos tik 6 proc. apklaustųjų žino apie SKPC veiklą (5 proc. vyrų ir 6 proc. moterų). Daugiausiai, 24 proc. apklaustųjų žinojo apie policijos veiklą. Todėl galime daryti išvadą, kad nepaisant didėjančių asmenų skaičiaus gaunant pagalbą patyrus smurtą artimoje aplinkoje, įstaigų ir organizacijų, teikiančių pagalbą veikla yra mažai žinoma, todėl yra svarbus visuomenės švietimas

⁸ Dėl 2023 m. SKPC veiklos duomenų trūkumo buvo vertinama tik 2023 m. II pusmetis.

apie pagalbos galimybes, nes tai ne tik didintų pagalbos prieinamumą, bet ir užtikrintų efektyvesnę ir greitesnę pagalbos suteikimą nukentėjusiems asmenims.

Lietuvoje taip pat galime išskirti krizių centrus, kurie, remiantis socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu (2022) dėl krizių centro veiklos organizavimo rekomendacijų patvirtinimo, siekia padėti asmenims įveikti krizines situacijas⁹ bei šalinti jų pasekmes. Įsakyme nurodyta, kad krizių centro darbuotojai privalo greitai reaguoti į krizines situacijas ir priimti atitinkamus sprendimo būdus. Kitaip tariant, krizių centrai turi reaguoti į staigias krizes, kai nukentėjusiam reikalinga skubi pagalba, saugumas ir reikiamos paslaugos. Kitaip nei krizių centrai, socialinių paslaugų centrų tikslas yra padėti asmenims išvengti socialinių problemų bei sudaryti visas reikiamas sąlygas, jog asmenys turėtų galimybę stiprinti gebėjimus savarankiškai spręsti atsiradusias problemas, turėti galimybę gauti teisinę, psichologinę bei gyvenimo įgūdžių ugdymo pagalbą (LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Kitaip tariant, socialinių paslaugų centruose pagalba yra ilgalaikė, atsižvelgiant į kiekvieno asmens individualius poreikius. Taigi, nors tiek krizių centrų, tiek socialinių paslaugų centrų veikla yra toje pačioje socialinės pagalbos sistemoje, pastarųjų funkcijos skiriasi – krizių centrų veikla orientuojasi į skubią pagalbą, saugumo užtikrinimą ir reikiamų paslaugų suteikimą, o socialinių paslaugų centrų funkcijos yra užtikrinti ilgalaikę pagalbą ir asmens savarankiškumo stiprinimą.

Akivaizdu, kad Lietuvoje pagalbos sistema yra plėtojama – veikia įvairūs krizių centrai, socialiniai paslaugų centrai, SKPC veikla. SKPC centrų veikla užtikrina kompleksinę pagalbą visiems, įskaitant ir moteris su negalia. Remiantis statistikos duomenimis (žr. 3 lentelę) asmenims su negalia pagalba buvo suteikta, tačiau realus poreikis yra žymiai didesnis, kadangi smurto atvejai prieš moteris su negalia yra žymiai didesni. Pasak Grigaitės (2025), Lietuvoje egzistuojanti statistika yra labai skurdi - mažiau nei 2 proc. pradėtų ikiteisminių tyrimų yra susiję su asmenimis su negalia. Todėl galime daryti išvadą, kad pastarieji skaičiai neatspindi realios situacijos. Grigaitės (2025) teigimu, toks pasyvumas tik įrodo problemos latentškumą, kadangi be duomenų nėra nei pakankamo matomumo nei tinkamų sprendimų problemai sustabdyti.

4. Nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų ir strateginių dokumentų apžvalga

Pasak Neįgalųjų teisių konvencijos (2018), įstatymai ir įvairios norminės sistemos dažnai išlieka netobuli ar neveiksmingi. Neretai yra parengiami nepakankamai suprantant asmenų su negalia

⁹ Krizinė situacija – tai padėtis, kai dėl socialinės rizikos (smurto, benamystės, prarasto savarankiškumo, netekties ar kitų aplinkybių) dėl kurių asmenys turi riziką patirti socialinę atskirtį, fizinį ar psichologinį smurtą arba asmeniui kyla fizinė, socialinė ar psichologinė grėsmė jo saugumui (Įsakymas dėl krizių centro veiklos organizavimo rekomendacijų patvirtinimo, 2022).

poreikius. Yra nemažai įstatymų ar politikos kryptių, dėl kurių asmenys su negalia yra atskiriami, diskriminuojami ar patiria smurtą. Europos Žmogaus Teisių Komisijos teigimu (2022), moterų su negalia patiriama daugialypė diskriminacija (lyties ir negalios) vis dar nėra tinkamai integruota į teisės aktus, ne visuose politikos sprendimuose yra įtraukiamas negalios aspektas, o lyčių lygybės teisinėje sistemoje neretai nėra įtraukiamas negalios veiksnys.

Lietuvoje smurto prieš moteris su negalia prevencijos ir pagalbos klausimus reglamentuoja Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011), Lygių galimybių įstatymas (2005) ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1999). Minėtųjų dokumentų nuostatos įgyvendinamos per įvairias kompleksines priemones – specializuotų pagalbos centrų veiklas, prevencines kampanijas, socialinių paslaugų plėtrą, siekiant užtikrinti, kad moterys su negalia visuomenėje jaustųsi saugios bei apsaugotos nuo smurto.

4.1 Nacionaliniai teisės aktai ir strateginiai dokumentai

Siekiant atskleisti, kaip Lietuvoje formavosi ir keitėsi teisinė bazė lygių galimybių ir negalios srityse, toliau bus pateikiama nacionalinių teisės aktų bei pataisų apžvalga. Pastaroji apžvalga leis nustatyti bei įvertinti negalios aspektą pagrindinėse teisės aktų nuostatose bei įvertinti jų kaitą (žr. lentelė 4).

4 lentelė. Nacionaliniai teisės aktai lygių galimybių ir asmenų su negalia teisių srityje.

Metai	Dokumentas	Pagrindinės nuostatos	Pataisos
1991 m.	Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas	Užtikrinti asmenų su negalia lygias teises visuomenėje, suformuluoti socialinės integracijos sistemą ir apibrėžti ją įgyvendinančias institucijas, negalios lygio, darbingumo lygio, individualių poreikių nustatymo tvarką. Įstatyme yra nurodyta, kad valstybė privalo asmenims su negalia sudaryti sąlygas gauti tas pačias sveikatos priežiūros paslaugas (7 str.), įgyti išsilavinimą (12 str.), dirbti (13 str.) bei aktyviai dalyvauti visuomeninėje	<u>2004 m.</u> - aiškiau nurodytos sąvokos, pagrindiniai asmenų su negalia socialinės integracijos principai, išplėstos valstybės ir savivaldybių pareigos. <u>2010 m.</u> - LR Seimas ratifikavo Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją ¹⁰ .

¹⁰ Konvencijos tikslas yra skatinti ir užtikrinti visų asmenų su negalia naudojamąsi žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis. Taip pat yra įtvirtinti asmenų su negalia lygybės prieš įstatymą, laisvės bei saugumo, asmens neliečiamumo reikalavimai, laisvo judėjimo ir savarankiško gyvenimo teisės, teisė į sveikatą, užimtumą ir išsilavinimą, galimybė dalyvauti politiniame bei kultūriniame gyvenime (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2025). Minėtoji konvencija skatina pakeisti požiūrį į negalią ir pereiti nuo medicininio negalios vertinimo modelio į socialinį negalios modelį, kuris kaip ir buvo aptarta anksčiau, nusako, jog negalia kyla ne tik iš sveikatos būklės, bet ir iš visuomenės bei aplinkos požiūrio (Levickaitė, Grigaitė, 2023).

		veikloje (15 str.). (Grigaitė, Jurevičiūtė, 2020)	
1992 m.	LR Konstitucija	Konstitucijos 29 straipsnis teigia, jog visi asmenys yra lygūs, nepriklausomai nuo socialinių kategorijų. Nors tiesiogiai negalios aspektas straipsnyje ir nėra paminėtas, tačiau jame įtvirtinta lygybė suponuoja, kad lygios teisės priklauso visiems asmenims, įskaitant ir asmenis su negalia.	-
1998 m.	Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas	Įstatymo paskirtis yra užtikrinti vienodas moterų ir vyrų teises. Nepaisant to, kad smurtas prieš asmenis su negalia nėra tiesiogiai nurodytas, tačiau minėtame dokumente yra nurodyta, jog valdžios institucijos privalo rengti ir įgyvendinti įvairias programas ir priemones, kurių dėka būtų keičiamos visuomenės nuostatos, kad viena lytis yra pranašesnė už kitą (3 str.). Priimant minėtąjį įstatymą kartu buvo įsteigta ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, kurios paskirtis yra tirti skundus dėl diskriminacijos ir seksualinio priekabiavimo, teikti išvadas ir pasiūlymus dėl įstatymo įgyvendinimo bei tobulinimo (12 str.).	<u>2016 m.</u> - išplėstos Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos, neapsiribojant informacijos rinkimu, buvo pakoreguota ir diskriminacijos apibrėžtis, kuri draudžia diskriminaciją ne tik dėl lyties, bet ir rasės, tautybės, pilietybės (...), negalios, lytinės orientacijos (2 str.). <u>2025 m.</u> - dėmesys skiriamas asmenims su negalia. Pataisa numato pareigą institucijoms ir viešosioms paslaugoms laikytis ne tik prieinamumo principų, bet ir imtis tinkamų sąlygų pritaikymo.
		Įstatymo paskirtis yra užtikrinti kiekvieno asmens apsaugą nuo smurto artimoje aplinkoje. Įstatyme minima, jog nuo smurto artimoje aplinkoje daugiausiai nukenčia moterys (1 str.). Remiantis nacionalinio pažangos plano „lygios galimybės visiems“ ataskaita (2024), nuo smurto artimoje aplinkoje nukenčia kas	<u>2023 m.</u> - buvo įteisinta apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis, kuris leidžia policijos pareigūnams nedelsiant skirti laikiną apsaugą nukentėjusiam

2011 m.	Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas	penkta moteris ir kas dešimtas vyras. Nors ir tiesiogiai smurtas prieš asmenis su negalia įstatyme nėra išskirtas, tačiau minima, kad nepaisant asmens ypatybių (įskaitant ir negalią), visi turi lygią teisę į apsaugą nuo smurto artimoje aplinkoje bei specializuotą kompleksinę pagalbą (3 str.).	asmeniui. Taip pat įstatymo pataisa buvo plačiau apibrėžta specializuotos kompleksinės pagalbos centrų (SKPC) teisės ir pareigos - centrai privalo užtikrinti vienodą pagalbą asmenims, nepriklausomai nuo asmens ypatybių (SADM, 2025).
---------	--	---	--

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal LR įstatymus ir reformas.

Socialinės politikos priemonės asmenų su negalia įtraukties stiprinimui

2021-2030 metų Nacionalinio pažangos plano 3 horizontalieji principai yra darnus vystymasis, inovatyvumas ir lygios galimybės visiems. Pažangos plane nurodoma, jog nepaisant asmens socialinių kategorijų, privalo būti užtikrinamos vienodos sąlygos naudotis paslaugomis, infrastruktūra ir kitomis priemonėmis (2020) (žr. 5 lentelė). Taip pat nurodoma, kad Lietuvoje asmenys su negalia yra viena iš grupių, kurių galimybės dalyvauti visuomeniniame gyvenime yra apribotos labiausiai (2020). Šiuo metu Nacionaliniame pažangos plane yra tikimasi, kad padidės darbingo amžiaus asmenų su negalia dalis nuo 29 proc. iki 47 proc. iki 2030 m. Plėtros programoje yra užsibrėžta padidinti asmenų su negalia gyvenimo kokybės indeksą nuo 48 proc. iki 60 proc., dėl ko siekiama užtikrinti fizinės aplinkos prieinamumą nuo 30 proc. iki 70 proc. Taip pat siekiama padidinti informacinės infrastruktūros pritaikymą asmenims su negalia nuo 5 proc. iki 50 proc. (SADM, 2025).

5 lentelė. Pažangos uždaviniai susiję su asmenimis su negalia.

Uždaviniai
1. Didinti asmenų su negalia ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių ir pažeidžiamų grupių gerovę, integraciją į visuomenę, darbo rinką, spręsti apsirūpinimo būstu, benamystės problemas. Įgyvendinant uždavinį, laikomasi požiūrio, kad kiekvieno asmens situacija yra individuali ir siekiama, kad socialinė parama būtų teikiama kuo tikslingiau ir kuo geriau atitiktų asmenų poreikius, padėtų ir galimybes.
2. Geresnis aplinkos pritaikymas asmenims su negalia, atliepiant skirtingų negalių poreikius. Fizinės aplinkos, viešojo transporto, paslaugų, informacijos prieinamumo didinimas.
3. Visuomenės pilietinio aktyvumo, socialinės atsakomybės didinimas. Per įvairias kūrybines veiklas mažinti asmenų su negalia ir socialiai pažeidžiamų grupių socialinę atskirtį.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal Nacionalinį pažangos planą (2020).

Siekiant įgyvendinti minėtus uždavinius, šalyje buvo įgyvendinamos konkrečios priemonės, kurių dėka buvo paskatinta asmenų su negalia įtrauktis (žr. 6 lentelė).

6 lentelė. Nacionalinės priemonės asmenų su negalia įtraukčiai.

Metai	Priemonė
2020 m.	COVID-19 laikotarpiu mokėtos vienkartinės išmokos (Strata, 2024).
2022 m.	Parengta pritaikyto formato informacijos mokymų programa „Patirčių valdymo standartas“, sukurtos virtualios garsinių knygų bibliotekos ELVIS, kurios yra pritaikytos asmenims, negalintiems skaityti įprasto teksto (Strata, 2024).
2022 m.	Patvirtintas transporto sektoriaus pritaikymo asmenims su specialiaisiais poreikiais priemonių planas, kuris numato vykdyti kompleksines priemones, skirtas transporto, viešojo transporto, stočių, stotelių, pėsčiųjų takų, automobilių stovėjimo aikštelių, bei kitų objektų pritaikymui asmenims su specialiaisiais poreikiais (Susisiekimo Ministerija, 2024).
2024 m.	Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių integravimas į švietimo sistemą (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2025). Ši pataisa užtikrina lygias galimybes, bendradarbiavimą nepriklausomai nuo negalios ir visuomenės atvirumą, jog nepaisant asmens galimybių galėtų mokytis kartu su bendraamžiais ir gauti reikiamą pagalbą. Tai svarbus pokytis siekiant kurti įtraukią visuomenę, kurioje kiekvienas jaustųsi saugus ir suprastas.
2024 m.	Negalios reforma „Dar arčiau žmogaus“. Įsteigta Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra, dirbanti „vieno langelio“ ¹¹ principu. Vienas iš svarbiausių reformos pakeitimų, jog negalia vertinama ne tik pagal medicininius kriterijus, bet ir pagal individualius pagalbos poreikius.
2025 m.	Įvesta prieinamumo direktyva. Direktyvos tikslas yra užtikrinti didesnę gaminių ir paslaugų prieinamumą asmenims su negalia ir kitiems vartotojams. Šie reikalavimai galios internetinėms parduotuvėms, bankų paslaugoms, savitarnos terminalams bei kitiems elektroniniams įrenginiams, kuriais kasdien naudojasi asmenys su negalia (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2025).

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal Strata (2024), Susisiekimo ministerija (2024), Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (2025) ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2025).

4.2 Tarptautiniai teisės aktai ir strateginiai dokumentai

Kaip jau buvo minėta anksčiau, asmenys su negalia yra viena iš pažeidžiamiausių visuomenės grupių, kuri vis dar susiduria su diskriminacija, ribotomis galimybėmis bei socialine atskirtimi. Siekiant pakeisti nusistovėjusias pažiūras, tarptautiniu lygiu buvo parengti teisės aktai ir strateginiai dokumentai, kurių dėka yra įtvirtinamos asmenų su negalia teisės bei valstybės yra įpareigosotos šių teisių laikytis (žr. 7 lentelė).

¹¹ Vieno langelio principas - asmeniui reikiama informacija suteikiama vienoje darbo vietoje (Valstybės kontrolė, 2014). Turi užtikrinti žmonių su negalia teisių apsaugą, koordinuoti žmonių su negalia teisių apsaugos politikos įgyvendinimą, sudaryti pagalbos žmogui su negalia planą ir stebėti, kaip jis įgyvendinamas, šviesti visuomenę žmonių su negalia teisių apsaugos klausimais (SADM, 2025).

7 lentelė. Tarptautiniai teisės aktai lygių galimybių ir asmenų su negalia teisių srityje

Metai	Dokumentas	Pagrindinės nuostatos	Pataisos
2006 m.	JT neįgaliųjų teisių konvencija	Šalys privalo drausti bet kokią diskriminaciją susijusią su negalia, privalo užtikrinti lygiavertes teises bei veiksmingą teisinę apsaugą asmenims su negalia. Privalo vadovautis nediskriminavimo, vienodų galimybių ir prieinamumo vertybėmis. (Neįgaliųjų teisių konvencija, 2018).	<u>2010 m.</u> - buvo įteisintas JT neįgaliųjų teisių konvencijos fakultatyvus protokolą ¹² .
2009 m.	ES Pagrindinių teisių chartija	Pasak chartijos 21 straipsnio, yra draudžiama bet kokia diskriminacija nepaisant asmens tapatybės ir įvairovės požymių (2016). Kitas, 26 straipsnis, jau tiesiogiai nusako, kad asmenys su negalia turi teisę į nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą visuomenės gyvenime (2016). Svarbu paminėti, kad pagrindinių teisių chartija yra svarbus ES žmogaus teisių dokumentas, užtikrinantis, jog kiekvienas asmuo, įskaitant ir asmenis su negalia, gyventų oriai, saugiai ir turėtų teisę į savarankiškumą bei pilnavertį visuomeninį gyvenimą.	-

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal JT neįgaliųjų teisių konvenciją (2006) ir ES pagrindinių teisių chartiją (2009).

Siekiant, kad ne tik teisiniuose dokumentuose, bet ir praktikoje asmenys su negalia gautų visokeriopą pagalbą, Europos Komisija įteisino 2021-2030 metų neįgaliųjų teisių strategiją. Remiantis minėtąja strategija numatytos iniciatyvos (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. ES negalios teisių strategijos iniciatyvos ir jų įgyvendinimas Lietuvoje

Iniciatyva	Iniciatyvos paaiškinimas	Įgyvendinta Lietuvoje
Prieinamumas	Teisės aktų įgyvendinamumas (prieinamumo aktas, interneto svetainių prieinamumas). Šalys narės privalės užtikrinti prieinamumo integravimą į visas politikos sritis.	Nuo 2025 metų įgyvendinama prieinamumo direktyva, kurios tikslas yra lygiomis sąlygomis užtikrinti fizinės aplinkos, transporto ir informacijos prieinamumą tiek miesto, tiek

¹² Lietuva JT Neįgaliųjų teisių konvencijos fakultatyvų protokolą ratifikavo 2010 m (Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2010 m.). Minėtąjį protokolą ratifikavusios šalys sutinka, jog Europos neįgaliųjų teisių komitetas nagrinėtų asmenų ar grupių skundus (Jungtinės Tautos, 2007). Kitaip tariant, protokolą nustato skundų eigą, leidžiantį asmenims ar grupėms su negalia kreiptis į JT Neįgaliųjų teisių komitetą dėl teisių pažeidimo, jei gyvenamosios šalies teisinės priemonės neišsprendžia esamos problemos.

		kaimo vietovėse (ES Komisija, 2025).
Naudojamasis ES teisėmis	Šalys narės privalės užtikrinti laisvę judėti ir gyventi ES šalyse, ypačiai tokiose srityse kaip darbo jėgos judumas ir išmokos, todėl Europos Komisija pasiūlė sukurti „Europos negalios kortelę“, kurios paskirtis yra teikti vienodas lengvatas ir paslaugas asmenims su negalia visoje ES.	Šiuo metu Lietuvoje galioja asmenų su negalia automobilių statymo kortelė, o nuo 2027 m. šalys narės privalės pritaikyti nacionalinius teisės aktus, skirtus Europos asmens su negalia kortelės įsigaliojimui (ES Taryba)
Derama gyvenimo kokybė ir savarankiškas gyvenimas	Strategijoje minima savarankiškumo skatinimas, spartesnė integracija į darbo rinką ugdant reikalingus įgūdžius, kokybiškų darbo vietų kūrimas, socialinės apsaugos stiprinimas.	Nuo 2014 m. yra įgyvendinami bendruomeninio gyvenimo projektai – asmenys, ypačiai turintys psichosocialinę arba intelekto negalią, palaipsniui skatinami gyventi savarankiškai jiems skiriant gyvenamuosius būstus ir tuo pačiu teikiant individualią pagalbą (Grigaitė, 2022). Taip pat yra teikiamos išmokos subsidijos bei lengvatos darbo vietos pritaikymui, mokymams, gydymui, transportui, būsto įsigijimui, teisinei pagalbai, valstybiniais mokesčiams (SADM, 2024).
Lygios galimybės ir nediskriminavimas	Šalys narės privalės užtikrinti asmenims su negalia teisę į teisingumą, lygias galimybes socialinėje apsaugoje bei kasdienėse paslaugose. Siekiama stiprinti įtraukų ugdymą, mokytojų kompetencijų stiprinimą, gerinti prieinamumą prie kultūros, sporto ir turizmo veiklos.	Šalyje veikia lygių galimybių įstatymas, kuris draudžia diskriminaciją dėl negalios (3 str.), tačiau praktikoje trūksta įgyvendinimo – kol kas ne visos paslaugos yra prieinamos asmenims su negalia. Nuo 2024 m. įsigaliojo įtraukiojo ugdymo įstatymo pataisa bei vykdomi įvairūs kvalifikacijos kėlimo mokymai mokyklos bendruomenėms (Nacionalinė švietimo agentūra).

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal LR Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją (2025).

Kitas svarbus strateginis dokumentas yra Jungtinių Tautų 2030 darnaus vystymosi darbotvarkė (angl. *Agenda 2030*). Pasak Jungtinių Tautų (2015), darbotvarke siekiama stiprinti visuotinę taiką, tarptautinį bendradarbiavimą ir socialinį teisingumą visiems¹³. Labai svarbu, jog darnaus vystymosi veiksmų planas apima ir asmenis su negalia: minėtoji darbotvarkė pabrėžia, kad visos valstybės, laikantis JT pagrindinių teisių chartijos, turi saugoti žmogaus teises ir pagrindines laisves visiems, nepaisant jokių skirtumų. Taip pat turi įgalinti pažeidžiamus asmenis, įskaitant asmenis su negalia (iš kurių daugiau nei 80 proc. gyvena skurde), teikti įtraukų, teisingą ir kokybišką išsilavinimą visais lygmenimis, kurti ir atnaujinti švietimo įstaigas, kurios būtų pritaikytos pažeidžiamiesiems asmenims, pasiekti visišką lygybę darbo politikoje, užtikrinti prieinamas transporto sistemas, ypač viešąjį transportą asmenims su negalia. (Jungtinės Tautos, 2015). Akivaizdu, kad siekiant įgalinti asmenų su negalia visišką įsitraukimą į visuomeninį gyvenimą, JT Darnaus vystymosi darbotvarkė siekia užtikrinti socialinį teisingumą, žmogaus teises visiems, ypatingą dėmesį skiriant pažeidžiamiesiems asmenims ir jų asmeniniams poreikiams.

Apibendrinant minėtus teisės aktus ir strateginius dokumentus galime matyti, kad pastarieji siekia įtvirtinti socialinį negalios modelį, kuriuo remiantis, negalia yra aiškinama ne kaip individuali asmens problema, o kaip visuomenės sukurtų kliūčių rezultatas. JT neįgaliųjų teisių konvencija ir jos fakultatyvusis protokolai, LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, LR Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas bei kiti prieš tai aptarti nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai ir strategijos kryptingai siekia, kad kiekvienas asmuo, nepriklausomai nuo jo negalios, rasės ar lyties, turėtų teisę į savarankišką gyvenimą. Lietuvos socialinėje politikoje tai atsispindi per negalios reformą „Dar arčiau žmogaus“, įtraukiojo ugdymo įstatymo pataisą švietimo sistemoje, prieinamumo direktyvą, bendruomeninio gyvenimo projektus, užimtumo, būsto ir transporto subsidijas, skatinančias asmenis su negalia gyventi orų ir savarankišką gyvenimą. Pastarųjų priemonių dėka yra numatomos konkrečios priemonės, kuriomis yra siekiama suteikti lygias galimybes asmenims su negalia pilnavertiškai veikti visuomeniniame gyvenime.

4.3 Socialinės politikos vaidmuo moterų su negalia kontekste bei gerosios šalių praktikos

Smurtas prieš moteris su negalia yra kompleksinė problema, todėl problemos sprendimo būdai turi būti kompleksiniai, susiję su teisine, socialine ir švietimo sritimis. Pasak S. Aginskaitės ir R. Uscilos (2022), valstybės finansuojamų paslaugų trūkumas asmenims su negalia padaro priklausomus nuo savo smurtautojų, o tai kuria palankią terpę kilti smurtui. Akivaizdu, jog socialinės

¹³ Dokumente yra iškelta 17 darnaus vystymosi tikslų ir 169 uždaviniai, kurie yra susiję su skurdo naikinimu, lyčių lygybe, klimato kaita, švietimo politika. (Jungtinės Tautos, 2015).

politikos prioritetu turėtų tapti nepriklausomo gyvenimo skatinimas: pagalba būstui pritaikyti ar įsigyti, asmeninio asistento ir atokvėpio paslauga, jog asmuo, turintis negalią nebūtų izoliuotas namuose su potencialiu smurtautoju. L. Murauskienės (2021) atlikto tyrimo rezultatai apie teikiamą pagalbą šeimoms, kurios vienas iš narių turi ilgalaikę negalią parodė, kad pagalbos teikimas šeimos nariui, turinčiam negalią pareikalauja net iki 8 val. laiko per dieną. Dalyvių teigimu, jeigu priežiūra yra derinama kartu su darbu, nelieta laiko net kokybiškam poilsiui ar laisvalaikiui. Dauguma šeimų formalios pagalbos negauna, o jeigu pagalba yra suteikiama – ji yra gan ribota bei mažos apimties. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog formali pagalba yra susijusi su dienos centrų veikla, tačiau pastaroji yra apmokestinama ir dažniausiai tęsiasi labai trumpai. Aginskaitė ir Juodkaitė (2024) šešėlinėje ataskaitoje apie žmonių su negalia teisių įgyvendinimą Lietuvoje pastebi, kad 2023 metais, asmenys su negalia, kreipęsi dėl asmeninio asistento pagalbos, jos negavo, nes daugeliu atvejų buvo atsisakyta užtikrinti paslaugos prieinamumą dėl nepakankamo finansavimo.

Tiek Murauskienė (2021), tiek Aginskaitė ir Juodkaitė (2024) pabrėžia, jog yra būtina užtikrinti grupinio gyvenimo namų sąlygų pokytį, kadangi paslaugos nėra individualizuotos, dalis paslaugų varžo asmenų laisvę (kaip pavyzdį Aginskaitė ir Juodkaitė pateikia situaciją, kai asmenys su negalia nakties miego yra guldomi nuo 18 val. iki 20 val., duodant migdomųjų ar raminamųjų ne pagal medicininius nurodymus), o neretai savivaldybės nenori kurti naujų paslaugų, net esant finansavimui iš šalies biudžeto.

Pasak Grigaitės ir Leonaitės (2022), valstybės institucijos turi tiesiogiai išgirsti nusikaltimų aukas turinčias negalią ir jų patirtis, kadangi asmenys, nukentėję nuo smurto ne visuomet turi teisę į teisinį atstovavimą, todėl labai svarbu pradėti rinkti duomenis apie asmenų, patyrusių smurtą, negalios tipus, viktimizacijos pasiskirstymą pagal lytį, amžių, socialinę padėtį, jos intensyvumą, informaciją apie aukas, jų individualius poreikius bei kaip minėtieji poreikiai yra užtikrinami suteikiant pagalbą.

Galiausiai, valstybė turėtų remti organizacijas, kurios teikia pagalbą asmenims nukentėjusiems nuo smurto. Kaip žinome, SKPC, NVO didžiąją dalimi yra finansuojami valstybės lėšomis dalyvaujant projektuose, tačiau vertėtų pagalvoti apie stabilų, pakankamą finansavimą, jog organizacijos galėtų investuoti į prieinamesnę pagalbą, infrastruktūros pritaikymą ar prevencines priemones bei viešinimo kampanijas.

Kalbant apie užsienio šalių gerąsias praktikas, verta paminėti Australijoje veikiančią Moterų su negalia organizaciją Viktorijoje (angl. *Women with Disabilities Victoria*, 2017). Pastarosios tikslas yra užsiimti švietėjiška veikla – organizacija remia moteris su negalia, organizuoja mokymus bei seminarus, jog moterys galėtų gilinti savo žinias, stiprina jų lyderystę, bendradarbiauja su įvairiomis

organizacijomis, kartu įtraukiant ir moteris su negalia. Labai svarbu atkreipti dėmesį, jog organizacijos veikla įtraukia ir pačias moteris su negalia į sprendimų priėmimo procesus, todėl moterų balsas yra girdimas iš pirmų lūpų, tokiu būdu užtikrinant, kad moterų nuomonės bus išgirstos bei pritaikytos formuojant įtraukią negalios politiką.

Federalinė šeimos, senjorų, moterų ir jaunimo reikalų ministerija (Vokietijoje) pateikė ataskaitą, susijusią su moterų apsauga nuo smurto įvardijant geriausias Europos praktikas (2020). Remiantis šios ataskaitos duomenimis, Kipras, įgyvendindamas Stambulo konvencijos nuostatas, įkūrė Moterų namų centrą, kuris skirtas smurtą patyrusioms moterims bei jų vaikams. Šio centro pagrindinis tikslas – teikti pagalbą vieno langelio principu, kad moterys jaustų saugumą bei apsaugą gaunant specializuotas bei koordinuotas paslaugas po vienu stogu. Prancūzijoje buvo sukurti nauji pranešimo būdai, leidžiantys aukoms susisiekti su pagalbos tarnybomis nežinant smurtautojui: moterys, patyrusios smurtą artimoje aplinkoje, gali išsiųsti trumpąją žinutę, kad nedelsiant būtų iškviesta pagalba. Taip pat vaistinėse moterys gali pranešti patiriančios smurtą pasakant kodinį žodį „mask 19“ bei darbuotojai akimirksniu informuoja pagalbos institucijas. Ne tik vaistinėse, bet ir prekybos centruose galima rasti laikinus informacijos punktus, padedančius nuo smurto nukentėjusioms aukoms. Slovėnija vykdo TSV (*Training in social skills for men who perpetrate violence against women*) programą, kuri yra skirta dirbti su smurtautojais. Programoje intensyviai dirbama ties nesmurtinės komunikacijos įgūdžiais bei smurtavę asmenys yra mokomi kurti santykius be smurto.

Nuo 2018 m. Švedijos vyriausybė priėmė įstatymą dėl aiškaus sutikimo lytiniais santykiams – nereikia įrodyti, kad buvo naudojama fizinė prievarta, įvairūs grasinimai ar buvo pasinaudojama aukos pažeidžiama padėtimi. Pateikus pareiškimą, asmuo turi įrodyti turėjęs aiškų sutikimą lytiniais santykiams. Už išžaginimą numatyta iki 4 metų laisvės atėmimo bausmė. Vyriausybės teigimu, naujasis įstatymas atkreipia dėmesį į smurtaujančią asmenį, kuris privalo paaiškinti, ar tikrai gavo kito asmens sutikimą seksualiniam veiksmui. Švedijos institucijos pabrėžia, jog norint pokyčio svarbu kalbėti ir apie vyrų atsakomybę smurto artimoje aplinkoje kontekste.

Akivaizdu, jog nepakankamas paslaugų finansavimas bei ribotos paslaugos stabdo moteris su negalia išeiti iš smurtinių santykių, kadangi jas stabdo baimė ir priklausomybė nuo smurtautojo. Todėl valstybės vienas iš prioritetų turėtų būti nepriklausomo gyvenimo galimybės, būsto pritaikymas, asmeninio asistento ir atokvėpio paslaugų finansavimas bei būtina sistemingai rinkti informaciją apie smurto prieš moteris su negalia atvejus, kad pagalbos poreikis būtų atliepiamas tinkamai. Remiantis užsienio praktikomis, labai svarbu įtraukti pačias moteris su negalia į sprendimų priėmimą, įtraukios negalios politikos formavimą. Taip pat yra labai svarbus aukų teisių stiprinimas ir atsakomybės už smurtinius veiksmus skatinimas, skiriant dėmesį smurto prevencijai.

5. Tyrimo metodika ir eiga

Tyrimo tikslas: įvertinti, ar po 2023 m. liepos 1 d. pradėtų taikyti griežtesnių SKPC akreditacijos reikalavimų pagalbos prieinamumas ir kokybė pagalbos ir paslaugų įstaigose moterims su negalia pagerėjo.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti 2022-2023 m. antrinius duomenis ir 2025 m. pirminius duomenis taikant turinio analizę ir juos grupuojant į bendras temas.
2. Įvertinti kaip 2022-2023 m. ir 2025 m. pagalbos ir paslaugų¹⁴ įstaigose keitėsi paslaugų prieinamumas moterims su negalia.
3. Išskirti pagrindinius iššūkius teikiant pagalbą moterims su negalia ir pateikti prioritetines pokyčių kryptis.

Tyrimui buvo pasirinktas kiekybinis apklausos metodas, rengiant anketinę apklausą su uždariais ir atvirais klausimais. Anketa buvo siekiama išsiaiškinti, kaip SKPC ir paslaugų įstaigos užtikrina paslaugų prieinamumą moterims, turinčioms negalią, su kokiais iššūkiais susiduria bei kokius pokyčius pastebėjo po 2023 m. SKPC akreditacijos reikalavimų pakeitimų taikymo. Gauti atsakymai buvo analizuojami kiekybiniu ir kokybiniu būdu (rodiklių sudarymas, vertinimo skalės sudarymas, įstaigų skaičiavimas, atvirų klausimų nagrinėjimas bei jų interpretacija taikant turinio analizę). Tyrime naudojami 2022-2023 m. antriniai duomenys, kuriuose buvo analizuojama 58 atsakymai iš paslaugų centrų bei 16 atsakymų iš SKPC centrų¹⁵. 2022-2023 m. tyrimo duomenys buvo gauti bendradarbiaujant su Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

2025 m. spalio – lapkričio mėnesiais apklausą vykdė šio baigiamojo darbo tyrėja. 2025 m. duomenis sudaro 36 atsakymai: 25 atsakymai iš paslaugų centrų bei 11 atsakymų iš SKPC centrų. Baigiamajame darbe yra lyginami 2022-2023 m. ir 2025 m. duomenys, siekiant atlikti paslaugų prieinamumo palyginimą prieš ir po akreditacijos pokyčių. Svarbu atkreipti dėmesį, kad dauguma 2025 m. duomenų buvo surinkti iš tų pačių įstaigų, dalyvavusių 2022-2023 m. tyrime, tačiau 6 atsakymai (5 iš socialinių paslaugų centrų ir 1 iš SKPC) buvo gauti iš kitų įstaigų, taip pat teikiančių tas pačias paslaugas. Tyrime naudotas klausimynas pateikiamas Prieduose (žr. Priedas 7).

Tiek pirminiai, tiek antriniai duomenys buvo nagrinėjami turinio analizės metodu. Visų pirma, buvo perskaityti visi įstaigų atsakymai bei išskirtos pasikartojančios temos. Siekiant, kad

¹⁴ Tyrimo kontekste specializuoti kompleksinės pagalbos centrai (SKPC) dar įvardijami kaip pagalbos įstaigos, o krizių centrai ir socialinių paslaugų centrai įvardijami kaip paslaugų teikimo įstaigos. Tais atvejais, kai tyrime norima įvardinti abi grupes, naudojamas apibendrintas terminas – įstaigos.

¹⁵ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba SKPC centrams ir paslaugų centrams taikė skirtingus klausimynus (žr. Priedas 5 ir Priedas 6).

tyrimas būtų nuoseklesnis, tyrėja kiekvienus įstaigų atsakymus nagrinėjo atskirai. Galiausiai, laikantis tyrimo etikos, visų įstaigų atsakymai buvo užkoduoti (žr. Priedas 1), susisteminti pagal Lietuvos regionus, apskritis bei bendras temas kurios išryškėjo analizuojant turimus atsakymus. Pagrindinės analizės temos:

- **Laikino apgyvendinimo galimybės** – ar pagalbos ir paslaugų centrai gali suteikti laikiną apgyvendinimą moterims nepriklausomai nuo negalios rūšies.
- **Patalpų prieinamumas** – ar įstaigų infrastruktūra yra pritaikyta moterims su negalia.
- **Teikiamos paslaugos** – kokios paslaugos yra teikiamos įstaigose bei jų prieinamumas moterims su negalia.
- **Darbuotojų kompetencijos** – įstaigų darbuotojų žinios bei jų pritaikymas dirbant su moterimis, turinčiomis negalią.
- **Bendradarbiavimas** – bendradarbiavimo galimybės teikiant pagalbą moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje.
- **Iššūkiai** – įstaigų pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria teikiant pagalbą moterims su negalia.
- **Pokyčiai po 2023 m. akreditacijos reikalavimų pakeitimų** – įstaigų įžvalgos, kiek po 2023 m. akreditacijos reikalavimų sugriežtinimo pasikeitė pagalbos prieinamumas moterims su negalia.

Galutiniai rezultatai buvo lyginami remiantis bendromis analizės temomis (žr. lentelė Nr. 9, lentelė Nr. 10), kurios buvo sugrupuotos į 6 vertinimo kategorijas. Kiekvienos temos vertinimas buvo nustatytas baigiamojo darbo autorės remiantis pateiktais įstaigų atsakymais ir iš anksto apibrėžtais vertinimo kriterijais¹⁶. Galiausiai, tyrimo autorė vertinimus perkėlė į vizualizacijas (žemėlapius).

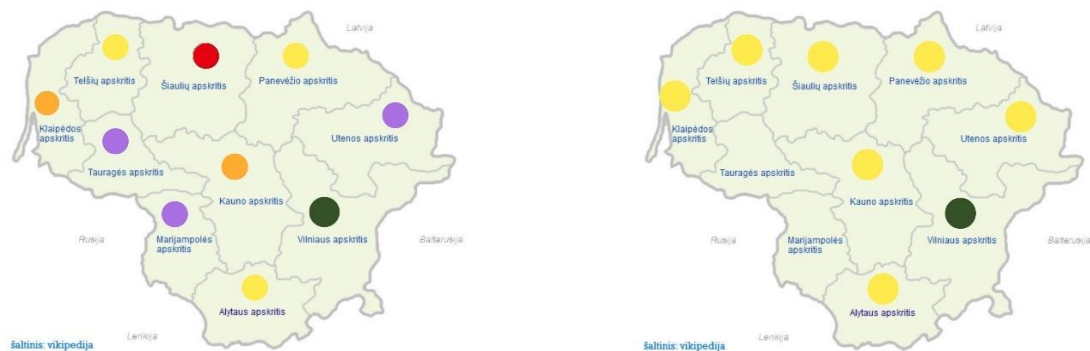
Tyrimo ribotumai: Svarbu paminėti, kad tyrime yra vertinamas tik apklausoje dalyvavusių SKPC ir paslaugų įstaigų tinklas, todėl gauti rezultatai neatspindi visų apskrityse veikiančių įstaigų situacijos. Be to, negalime atmesti hipotezės, kad apklausoje aktyviau dalyvavo tos įstaigos, kurios po akreditacijos reikalavimų taikymo pajuto daugiau teigiamų pokyčių.

5.1 Laikino apgyvendinimo paslaugų ir infrastruktūros prieinamumo vertinimas

Laikino apgyvendinimo bei patalpų prieinamumo srityse 2022 m. situacija buvo nestabili, kadangi daugelis įstaigų negalėjo užtikrinti saugios aplinkos moterims nepriklausomai nuo jų

¹⁶ Pagalbos prieinamumo rodiklių vertinimo reikšmių aprašymas Prieduose (žr. Priedas 4).

negalios. Kai kuriais atvejais patalpos nebuvo pritaikytos moterims su negalia, todėl įstaigos turėjo pasirašiusios sutartis su kitomis organizacijomis, jog esant reikalui, galėtų priimti moteris. Šiaurės Lietuvos regione esantis SKPC teigė: „esame pasirašę bendradarbiavimo sutartį su NVO, kuri yra I a., kad esant poreikiui, SKPC suteikia atskirą kabinetą susitikimui su asmeniu, kuriam reikalinga pagalba“ (SKPC 11_22).

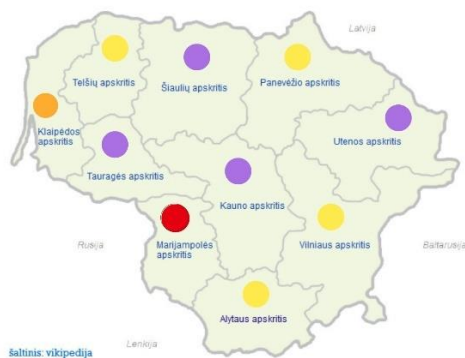
Laikinojo apgyvendinimo galimybės 2022-2023 m. Laikinojo apgyvendinimo galimybės 2025 m.¹⁷

4 pav. Laikino apgyvendinimo galimybės 2022-2023 m. ir 2025 m.¹⁸

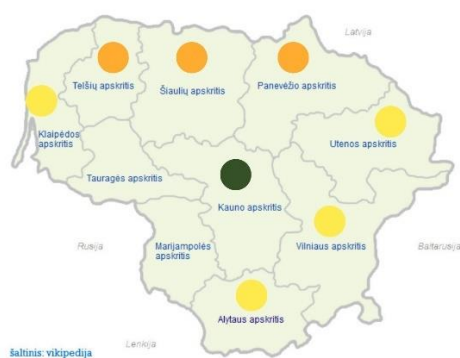
Fizinis aplinkos pritaikymas 2022-2023 m. moterims su negalia buvo nevienodas – kai kuriose įstaigose (Telšių, Panevėžio, Alytaus bei Vilniaus apskrityse) infrastruktūros pritaikymas buvo geras: buvo įrengti pandusai bei liftai, pritaikytos higienos patalpos bei kiti kambariai, tačiau dalis paslaugų įstaigų nurodė, jog nors ir pirmo aukšto patalpos yra pritaikytos moterims, turinčioms judėjimo negalią, tačiau į antrą aukštą, kuriame buvo miegamieji kambariai, pakilti galimybės nebuvo, kadangi įstaigos neturėjo liftų, todėl moterys galėjo gauti tik dalį paslaugų. Laikino apgyvendinimo galimybėse bei patalpų prieinamume yra matomas teigiamas pokytis (lyginant su 2022-2023 m.). 2025 m. dalis įstaigų pritaikė infrastruktūros poreikius moterims su negalia, ypač Šiaulių bei Utenos apskrityse: įrengti platūs pravažiavimai, pažeminti turėklai, pritaikytos higienos patalpos, laiptų pakopos padengtos neslidžios dangos juostelėmis bei įrengti liftai. Tačiau 2025 m. fizinės aplinkos prieinamumas Panevėžio bei Telšių apskrityse pakito į neigiamą pusę dėl infrastruktūrinių kliūčių: neveikiančių ar apskritai neįrengtų liftų, patalpų, į kurias moterys su judėjimo negalia negalėtų patekti: „patalpos yra trečiame pastato aukšte, moterims su judėjimo negalia nebūtų įmanoma savarankiškai į jas patekti“ teigia SKPC atstovas iš Vakarų Lietuvos regiono (SKPC 7_25).

¹⁷ 2025 m. Tauragės apskrityje nebuvo vertinamos laikinojo apgyvendinimo galimybės bei patalpų prieinamumas, kadangi iš Tauragės apskrities buvo vertinamas 1 atsakymas iš SKPC (SKPC įstaigos laikinojo apgyvendinimo neteikia).

¹⁸ Sutartiniai ženklai taikomi visame darbe: puikiai – šviesiai žalia; labai gerai – tamsiai žalia; gerai – geltona; patenkinamai – oranžinė; blogai – violetinė; labai blogai – raudona. Pokyčiai po SKPC akreditacijos reikalavimų: iš dalies teigiami – oranžinė; teigiami – šviesiai žalia, nepakito – šviesiai mėlyna

Patalpų prieinamumas 2022-2023 m.

Patalpų prieinamumas 2025 m.

5 pav. Patalpų prieinamumas 2022-2023 m. ir 2025 m.

Vis tik 2022-2023 m. didžiausią atskirtį patyrė moterys, turinčios klausos ir regos negalias. Didelė dalis paslaugų įstaigų teigė negalinčios priimti klienčių būtent su anksčiau išvardintomis negaliomis, kadangi pastarųjų patalpos nebuvo pritaikytos saugiam savarankiškam judėjimui, trūko specialistų, galinčių bendrauti moterims su klausos negalia suprantama kalba, o dėl lėšų trūkumo paslaugų įstaigos negalėjo užtikrinti gestų kalbos vertėjo bei Brailio rašto paslaugų. Utenos apskrities paslaugų įstaigos atstovas (U5_22) teigė, jog moterims su klausos bei regos negalia gauti visą reikalingą informaciją apie teikiamas paslaugas būtų ribotos, kadangi nebuvo galimybės teikti informacijos joms suprantama kalba. Visgi 2025 m. moterims su regos bei klausos negaliomis prieinamumas ir toliau išliko ribotas – yra paslaugų įstaigų, nepriimančių moterų su minėtomis negaliomis, o ir informacijos teikimas būtų labai ribotas. Klaipėdos apskrities paslaugų įstaigos atstovas pasidalino, jog yra labai svarbu užtikrinti regos negalią turinčių asmenų orientacijos palengvinimą: „joms galėtų kilti tam tikrų sunkumų orientuojantis patalpose, todėl ateityje būtų naudinga įrengti daugiau kontrastinių žymėjimų ir aiškių piktogramų“ (KL3_25). Remiantis prieš tai jau aptartu socialinės negalios modeliu galime matyti, kad nepritaikyta infrastruktūra bei informacijos neprieinamumas nėra tiesioginė moterų su negalia atsakomybė, bet visos pagalbos sistemos trūkumas, reikalaujantis efektyvių sprendimo būdų.

Pokytis, kurį įstaigos paminėjo tiek 2022-2023 m., tiek 2025 m., tai būtinybė stiprinti paslaugų prieinamumą moterims su regos ir klausos negaliomis. Kauno apskrityje esančios paslaugų įstaigos atstovas (K2_25) pasidalino, kad būtų tikslinga parengti informaciją Brailio raštu bei užtikrinti tinkamą specialistų pasirengimą teikiant pagalbą moterims su regos negalia. Šiaulių apskrities paslaugų įstaigos atstovas (Š1_25) siūlo platesnį struktūrinį pokytį – Lietuvoje įkurti specializuotus centrus, kurie gebėtų teikti paslaugas asmenims pagal tam tikrą negalią. Visgi regos ir klausos negalias turintys asmenys įvardijami kaip viena mažiausiai atliepiamų negalios grupių, todėl svarbu ją įvardinti kaip prioritetinę, kad asmenys neįstot socialinės atskirties bei galėtų gauti reikiamą pagalbą, kaip ir visi kiti.

Akivaizdu, kad lyginant 2022-2023 ir 2025 metus laikino apgyvendinimo galimybės ir patalpų pritaikymas didelėje dalyje apskričių pagerėjo. 2025 m. tai lėmė didesnis infrastruktūros pritaikymas moterims su negalia, tačiau remiantis lentelių duomenimis (žr. lentelė Nr. 9 ir lentelė Nr. 10), progresas yra netolygus regioniškai: Šiaulių ir Utenos apskrityse esančiose įstaigose situacija pakito į teigiamą pusę, kai tuo tarpu Panevėžio ir Telšių apskričių situacija 2025 m. pablogėjo būtent dėl infrastruktūros nepritaikymo moterims su negalia. Taip pat moterims, turinčioms regos ir klausos negalias paslaugų prieinamumas išlieka ribotas tiek 2022-2023 m., tiek 2025 m. dėl nepritaikytos infrastruktūros nei specialistų trūkumo.

Lentelė 9. Pagalbos prieinamumo rodiklių vertinimas sudarytas darbo autorės pagal Lietuvos apskritis (2022-2023 m.).

2022 m.	Laikino apgyvendinimo galimybės ¹⁹	Patalpų prieinamumas	Teikiamos paslaugos	Darbuotojų kompetencijos	Bendra darbiavimas	Iššūkiai
Klaipėdos apskritis	Patenkinamai	Patenkinamai	Puikiai	Gera	Gera	Patenkinamai
Telšių apskritis	Gera	Gera	Puikiai	Patenkinamai	Gera	Patenkinamai
Tauragės apskritis	Blogai	Blogai	Puikiai	Blogai	Gera	Blogai
Šiaulių apskritis	Labai blogai	Blogai	Puikiai	Labai blogai	Puikiai	Blogai
Panevėžio apskritis	Gera	Gera	Puikiai	Patenkinamai	Gera	Blogai
Utenos apskritis	Blogai	Blogai	Puikiai	Gera	Gera	Patenkinamai
Kauno apskritis	Patenkinamai	Blogai	Puikiai	Patenkinamai	Gera	Patenkinamai
Marijampolės apskritis	Blogai	Labai blogai	Puikiai	Blogai	Patenkinamai	Blogai
Alytaus apskritis	Gera	Gera	Puikiai	Patenkinamai	Gera	Patenkinamai
Vilniaus apskritis	Labai gerai	Gera	Puikiai	Puikiai	Gera	Gera

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos antriniais duomenimis (2022-2023 m.)

¹⁹ Kadangi SKPC neteikia laikino apgyvendinimo paslaugų, todėl sudarant šį rodiklį centrų atsakymai nebuvo įtraukti.

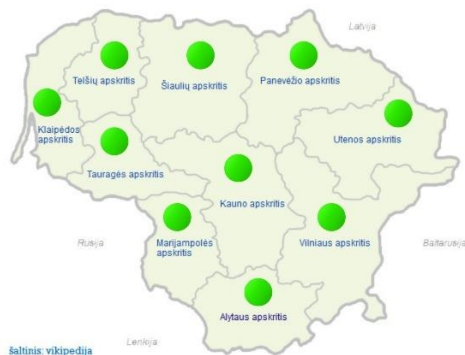
Lentelė 10. Pagalbos prieinamumo rodiklių vertinimas sudarytas darbo autorės pagal Lietuvos apskritis (2025 m.).

2025 m.	Laikino apgyvendinimo galimybės	Patalpų prieinamumas	Teikiamos paslaugos	Darbuotojų kompetencijos	Bendra darbiavimas	Iššūkiai	Pokyčiai po akreditacijos reikalavimų
Klaipėdos apskritis	Gera	Gera	Puikiai	Puikiai	Gera	Patenkinamai	Iš dalies teigiami
Telšių apskritis	Gera	Patenkinamai	Puikiai	Puikiai	Labai gerai	Patenkinamai	Teigiami
Tauragės apskritis	-	-	Puikiai	Gera	Gera	Patenkinamai	Teigiami
Šiaulių apskritis	Gera	Patenkinamai	Puikiai	Labai gerai	Puikiai	Patenkinamai	Nepakito
Panevėžio apskritis	Gera	Patenkinamai	Puikiai	Patenkinamai	Labai gerai	Patenkinamai	Nepakito
Utenos apskritis	Gera	Gera	Puikiai	Puikiai	Labai gerai	Patenkinamai	Teigiami
Kauno apskritis	Gera	Labai gerai	Puikiai	Puikiai	Gera	Patenkinamai	Teigiami
Marijampolės apskritis	-	-	-	-	-	-	-
Alytaus apskritis	Gera	Gera	Puikiai	Puikiai	Gera	Patenkinamai	Teigiami
Vilniaus apskritis	Labai gerai	Gera	Puikiai	Puikiai	Puikiai	Patenkinamai	Teigiami

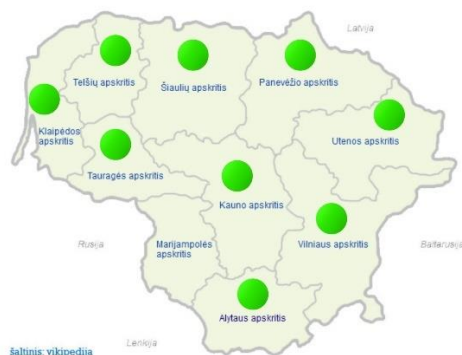
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis pirminiais tyrimo duomenimis (2025 m.).

5.2 Teikiamos paslaugos: paslaugų spektras ir teikimo ypatumai

Teikiamų paslaugų spektras tiek 2022-2023 m., tiek 2025 m. išliko panašus. 2022-2023 m. buvo teikiama informavimo, konsultavimo, socialinių įgūdžių ugdymo, tarpininkavimo paslaugos, teikiama psichologinė pagalba, apsaugos organizavimas, organizuojami priklausomybių konsultanto susitikimai, teikiama pagalba mokantis ir ieškant darbo, palaikymas įsidarbinus, dokumentų rengimas, laisvalaikio ir užimtumo organizavimas (įvairios išvykos, renginiai, saviraiškos veiklos, stovyklos).

Teikiamos paslaugos 2022-2023 m.

Teikiamos paslaugos 2025 m.

6 pav. Teikiamos paslaugos 2022-2023 m. ir 2025 m.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad tiek paslaugos, tiek pagalba, kiek įmanoma, buvo organizuojama atsižvelgiant į individualius moterų poreikius. Nepaisant plataus paslaugų spektro, ne visos paslaugų įstaigos galėjo užtikrinti reikiamas paslaugas tam tikrai negalios grupei. Pavyzdžiui, Kauno apskrities paslaugų įstaigos atstovas (K2_22) paminėjo, jog su klausos negalia turinčiomis moterimis bendraudavo susirašinėdami rašteliais arba trumposiomis žinutėmis, o su regos negalia turinčiomis moterimis bendrauti būtų buvę sudėtingiau. Įstaiga atskleidė, jog neturėjo specialiai parengtų lankstinukų Brailio raštu regos negalia turintiems paslaugų gavėjams. Pasak C. Desaint (2020), mažą pranešimų skaičių gali įtakoti ir moterų su negalia nežinojimas apie teikiamas paslaugas, o neprieinama informacija joms suprantama kalba arba visuomenės neigiami stereotipai.

„Daugelis moterų su negalia, kurios gyveno pagalbos įstaigoje buvo patyrusios smurtą (ar fizinį, ar psichologinį) artimoje aplinkoje. Dauguma jų nesuprato, kad buvo prieš jas smurtauta.“ (K4_25).

Kauno apskrities paslaugų įstaigos atstovas (K2_25) taip pat pasidalino, kad įstaiga per penkis metus nėra turėjusi nei vieno paslaugų gavėjo, turinčio regos negalią.

Nors 2022-2023 m. įstaigų teikiamų paslaugų spektras gana platus, 2025 m. teikiamų paslaugų įvairovė dar labiau išsiplėtė. Kauno apskrities paslaugų įstaigos atstovas (K2_25) įvardindamas individualią psichologinę pagalbą moterims su intelekto ir psichosocialine negalia paminėjo, jog po 2022 m. įstaiga ėmė taikyti tam tikras metodikas, kurios yra skirtos dirbti su būtent prieš tai nurodytoms negalioms. Įstaiga paslaugas organizuoja lanksčiai – atsižvelgiant į asmens gebėjimus ir įsitraukimą į visą pagalbos procesą. Kitos įstaigos pritaikė savo internetinius puslapius asmenims su negalia, parengė įvairių leidinių lengvai suprantama kalba, kadangi pasak atstovų, tai vienas iš pagrindinių darbo įrankių teikiant konsultacijas moterims su intelekto ir psichosocialine negalia. Rytų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC8_25) nurodė, kad nuo 2022 m. pradėjo veikti „Skype“ paskyra, skirta klausos negalia turintiems asmenims, bendrauti gestų kalba. Minėtoji paskyra veikė visos Lietuvos mastu, o nuo 2025 m. „Skype“ programėlę pakeitė kita programėlė - „LGK Vertimai“, kuri taip pat yra skirta komunikacijai gestų kalba.

Vienas iš esminių skirtumų lyginant 2022-2023 m. ir 2025 m. duomenis, jog 2025 m. paslaugos yra teikiamos lanksčiau – vykdomos nuotolinės konsultacijos, atsirado alternatyvios komunikacijos priemonės – specialiai pritaikytos vaizdinės priemonės, lėtesnis informacijos tempas, lankstinukai, pritaikyti asmenims su negalia. Dalyje SKPC įstaigų, kur anksčiau paslaugų užsakymas vykdavo pagal poreikį, dabar turi pasirašytas sutartis su įstaigomis ar organizacijomis, teikiančiomis gestų kalbos vertėjo ar Brailio rašto paslaugas. Svarbu pažymėti, kad 2025 m. paslaugų individualizavimas moterims su negalia tik patvirtino prieš tai aptartus interseksionalumo teorijos

principus – moterys, turinčios skirtingas negalias, turi ir skirtingus poreikius, todėl universalus pagalbos modelis netinka. Svarbu užtikrinti individualizuotus poreikius pagal kiekvienos negalios rūšį, ką būtent ir akcentuoja interseksionalumo teorija.

Apibendrinant galime matyti, kad tiek 2022-2023 m., tiek 2025 m. įstaigų paslaugų spektras išlieka panašus, tačiau 2025 m. paslaugos bei teikiama pagalba tapo labiau individualizuotos moterims su skirtingomis negaliomis, informacijos sklaida bei jos pritaikymas tapo svarbiu įrankiu komunikuoti apie patiriamą smurtą bei smurto formas, o tai atliepia vieną iš 2021-2030 metų Nacionalinio pažangos plano horizontaliųjų principų – lygios galimybės visiems. 2025 m. išryškėja mintis, kad paslaugų prieinamumui neužtenka vien tik infrastruktūros pritaikymo, tačiau būtina užtikrinti informacinės ir komunikacinės informacijos prieinamumą asmenims su negalia, kad asmenys, patiriantys smurtą, išliktų paslaugų tinkle ir būtų informuoti apie teikiamas pagalbos galimybes.

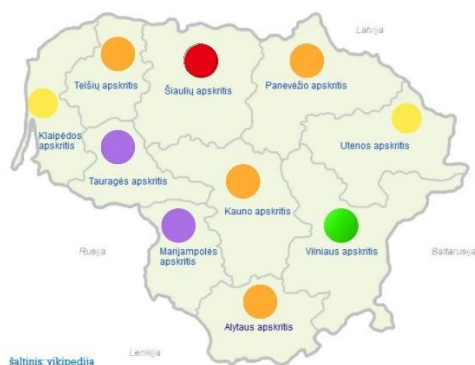
5.3 Darbuotojų kompetencijos reaguojant į smurtą moterų su negalia atžvilgiu

Darbuotojų kompetencijos, teikiant paslaugas ir pagalbą moterims su negalia skiriasi gana stipriai. Iš lentelėje Nr. 9 pateiktų duomenų galime matyti, jog 2022-2023 m. situacija buvo nevienoda: didelė dalis įstaigų darbuotojų turėjo tik bazinės žinias teikiant pagalbą moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje. Pietų Lietuvos regione esančios SKPC įstaigos atstovas neslėpė, kad nors darbuotojai ir padėjo moterims, tačiau visgi trūko mokymų, susijusių su pagalba asmenims su negalia:

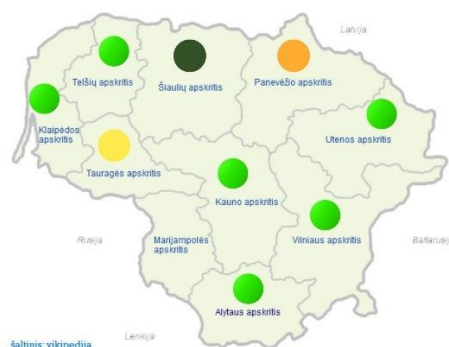
„Reikėtų švietimo apie psichines, protines, psichosocialines, fizines negalias ir apie pagalbos skirtinumą, apie pagalbos galimybes, nes dažnai neskiriame, nežinome ką daryti vienokiu ar kitokiu atveju.“ (SKPC5_22).

Taip pat Šiaulių apskrities paslaugų įstaigos atstovo (Š3_22) teigimu, darbuotojams labai trūko žinių apie smurtą prieš asmenis su negalia artimoje aplinkoje. Atstovo teigimu, darbuotojams trūko būtent psichologinio pasiruošimo, kuris padėtų profesionaliau teikti pagalbą moterims su negalia. Pastaroji įstaiga taip pat pasidalino, kad būtinas turimų kompetencijų tobulinimas: bendravimo, laiko planavimo, darbo komandoje, kadangi turimų žinių tobulinimas stiprina darbuotojų motyvaciją ir pasitikėjimą savo jėgomis. Panašią nuomonę pateikė ir Kauno apskrities paslaugų įstaigos atstovas (K2_22). Darbuotojams sudėtingiausia buvo teikti pagalbą seksualinį smurtą patyrusiems asmenims, kadangi tai labai jautri, daug išgyvenimų ir emocijų sukelianti patirtis. Kaip nurodo N.E. Alemu ir kt. (2023) atliktas tyrimas, dėl darbuotojų žinių stokos bei nesuteiktos reikiamos informacijos, moterims, turinčioms fizinę negalią, fizinis ir seksualinis smurtas artimoje aplinkoje tik progresavo. Autorių tyrime nustatyta, kad moterys su negalia jautė galių disbalansą ir

sistemiškai patyrė diskriminaciją iš įstaigų darbuotojų, todėl tokiu atveju yra labai svarbu suteikti darbuotojams, dirbantiems su viena iš pažeidžiamiausių socialinių grupių visas reikiamas žinias, kurios leistų užtikrinti efektyvią pagalbą negalios kontekste.

Darbuotojų kompetencijos 2022-2023 m.

Darbuotojų kompetencijos 2025 m.

7 pav. Darbuotojų kompetencijos 2022-2023 m. ir 2025 m.

Kitaip nei 2022-2023 m., 2025 m. darbuotojų kompetencijos bei žinios teikiant pagalbą moterims su negalia ženkliai pagerėjo. Alytaus apskrities paslaugų įstaigos atstovas (A2_25) teigė, jog darbuotojai geba atpažinti smurtą, tinkamai į jį reaguoti ir puikiai įsitraukia į visą pagalbos procesą. Kitų įstaigų atstovų teigimu, jų darbuotojai yra tinkamai paruošti suteikti pagalbą, reguliariai dalyvauja įvairiuose mokymuose ir seminaruose, kuriuose yra supažindinama su smurto formomis ir kaip jas atpažinti (pvz.: regos negalią turintiems asmenims tyčia yra pakeičiamos daiktų vietos, kad pastarieji jų nerastų arba fizinę negalią turintiems asmenims nesuteikiama tinkama priežiūra). Vakarų Lietuvos regiono SKPC atstovas (SKPC3_25) teigė, jog darbuotojai mokosi apie technologijas, kurių dėka yra lengviau bendrauti su asmenimis su negalia. Visa tai yra labai svarbu, nes kvalifikuoti specialistai ir jų gebėjimas atpažinti smurto formas leidžia suteikti efektyvesnę pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo smurto. Nepaisant to, kad darbuotojų kompetencijos 2025 m. stipriai išaugo, tačiau mokymų poreikis, kaip ir 2022-2023 m., vis dar išlieka. Didelė dalis atsakiusių neslėpė, jog negalios srityje reikalingas nuolatinis žinių atnaujinimas, ypač kaip atpažinti požymius moterų, su intelekto ir psichosocialine negalia, jog patiria smurtą artimoje aplinkoje, kadangi paslaugų įstaigos, esančios Utenos apskrityje, atstovas (U3_25) pasidalino, kad moterims su intelekto ir psichosocialine negalia yra labai sunku suprasti, kad patiriamas elgesys yra smurtinis, ypač kai tai nėra fizinis smurtas, bet psichologinis ar finansinis:

„Jos gali manyti, kad tai „normalus“ elgesys artimoje aplinkoje, ypač jei smurtas tęsiasi ilgą laiką ar kyla iš artimo žmogaus, dėl bendravimo ar socialinių įgūdžių stokos, šios moterys sunkiai supranta, ką reiškia siūloma pagalba, arba gali jos tiesiog bijoti“ (U3_25).

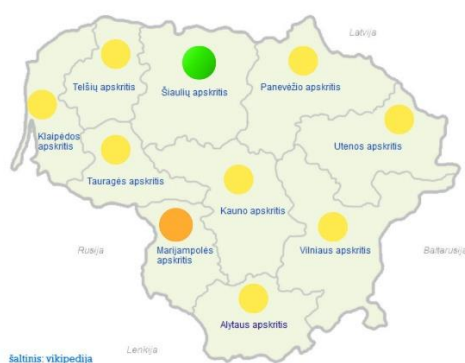
Pokyčiai yra svarbūs darbuotojų žinių atnaujinime. Vakarų regione esančio SKPC atstovas (SKPC7_25) pasidalino, kad labai svarbu ne tik pačių pagalbos centrų įsitraukimas į visą pagalbos

procesą, bet ir medicinos bei socialinių darbuotojų įtrauktis į pagalbos procesą. Darbuotojai turėtų būti mokomi, kaip atpažinti smurtą negalios kontekste ir tinkamai atliepti klientų poreikius. Todėl siūloma parengti išsamų pagalbos rekomendacijų paketą specialistams (socialiniams darbuotojams, pedagogams, medikams bei pareigūnams) pagal turimos negalios tipus bei sukurti pagalbos gaires moterims su negalia, patiriančioms smurtą artimoje aplinkoje.

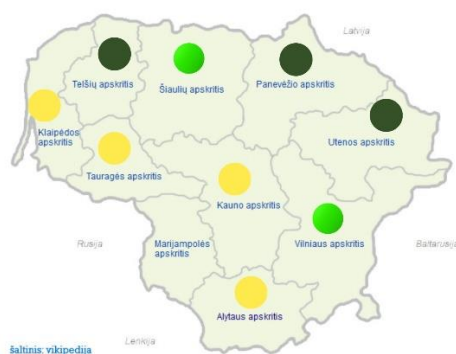
Stambulo Konvencijos 15 straipsnis įpareigoja šalį vykdyti tinkamą mokymą, skirtą specialistams, kurie dirba su smurto aukomis. Atsižvelgiant prieš tai aptartas patirtis, Stambulo konvencijos ratifikavimas Lietuvoje stipriai prisidėtų prie pagalbos sistemų stiprinimo, ypač moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje. Taip pat svarbu užtikrinti, kad moterys su negalia, nukentėjusios nuo smurto, nepajustų atskirties, būtų suprastos ir jų parodymai būtų teisingai įvertinti. Minėtasis darbuotojų kompetencijų augimas tik parodo, kad negalios tema tarp institucijų įgauna didesnę dėmesį ir jautrumą, dėl ko pagalba moterims su negalia yra suteikiama efektyviau.

5.4 Tarpinstitucinis bendradarbiavimas teikiant pagalbą smurtą patiriančioms moterims su negalia

Pasak paveikslėlio Nr. 8, bendradarbiavimas tarp įstaigų tiek 2022-2023 m., tiek 2025 m. vertinamas teigiamai, o tarpinstituciniai ryšiai išryškina bendradarbiavimo svarbą smurto prieš moterų su negalia kontekste.

Bendradarbiavimas 2022-2023 m.

Bendradarbiavimas 2025 m.

8 pav. Bendradarbiavimas 2022-2023 m. ir 2025 m.

2022-2023 m. didelė dalis atsakiusiųjų palaikė aktyvų bendradarbiavimą su seniūnijomis, siekdamas gerinti paslaugų kokybę. Taip pat bendradarbiavo su negalios nustatymo tarnyba, Lietuvos aklių ir silpnaregių sąjunga bei Neįgaliųjų draugija dėl tikslinės informacijos teikimo. Įstaigos taip pat bendradarbiavo su kitais socialinių paslaugų centrais dėl patalpų naudojimo bei užsiėmimų organizavimo, o su sutrikusio intelekto globos bendrija „Viltis“, sveikatos priežiūros centrais bei policijos pareigūnais – dėl psichologinės pagalbos suteikimo, pavežėjimo paslaugų, pagalbos

organizavimo nuo smurto nukentėjusiems asmenims, gerosios patirties pasidalinimo, kultūrinių renginių organizavimo. 2025 m. daugeliu atvejų bendradarbiavimas išliko pastovus, labiau glaudesnis, lyginant su 2022-2023 m.:

„Bendradarbiavimas tapo glaudesnis, geriau pažinome vieni kitus, iki tol tik galbūt žinojome apie tai, kad tokios organizacijos egzistuoja, tačiau nebuvo įsigilinę į jos darbo lauką. Turime kiekvienoje negalios srityje dirbančią organizaciją su kuria palaikome glaudžius bendradarbiavimo santykius ir esant poreikiui padedame vieni kitiems ir bendromis jėgomis sprendžiame iškilusias problemas.“ teigia vakarų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC7_25).

Esant poreikiui, įstaigos susitinka, aptaria kiekvieną individualią situaciją bei ieško atitinkamų sprendimo būdų, o neretai buvo pastebimas ir tęstinės pagalbos teikimas.

Rytų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC15_22) bendradarbiavimą su policijos pareigūnais įvertino teigiamai, kai tuo tarpu Pietų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC9_22) pasidalino, jog dėl teisėsaugos nenoro pripažinti kitų rūšių smurtą, išskyrus fizinį, pagalbą moterims su negalia galėjo suteikti tik SKPC. Pagalbos įstaiga taip pat teigė, kad pastovaus bendradarbiavimo su negalios organizacijomis nėra, nes neva organizacijų, tokio poreikio nematyti, argumentuodamos, kad asmenys su negalia smurto nepatiria. Tuo tarpu 2025 m. kai kurios paslaugų įstaigos pasidalino, kad nepajuto jokio pagerėjimo bendradarbiavimo srityje. Pietų Lietuvoje esančio SKPC atstovas (SKPC2_25) atskleidė, kad tenka organizuoti susitikimus asmenine iniciatyva ir labai tikisi kitų organizacijų, dirbančių negalios srityje, iniciatyvų. Vakarų Lietuvos regiono SKPC įstaigos atstovas (SKPC3_25) paantrino prieš tai minėtam atsakymui – bendradarbiavimas tarp organizacijų nėra glaudus.

2022-2023 m. taip pat didelė svarba teko nevyriausybiniams organizacijoms, kurios atstovauja asmenų su negalia interesus. Įstaigos su NVO bendradarbiavo dėl paramos daiktais, pervežimo paslaugų, kultūrinių renginių organizavimo, informacijos sklaidos, patalpų prieinamumo asmenims su judėjimo negalia bei gerųjų patirčių. Visa tai atspinti įstaigų bei organizacijų bendruomeniškumą sutelkiant visus turimus resursus, kad kiekvienas nuo smurto nukentėjęs asmuo gautų jiems reikiamą individualizuotą pagalbą. Verta paminėti, kad daugelis įstaigų, tiek 2022-2023 m., tiek 2025 m., norėdamos užtikrinti paslaugų prieinamumą, stengėsi rasti alternatyvių pagalbos būdų. Pavyzdžiui, pietų Lietuvos regione esančio SKPC atstovo (SKPC1_22) teigimu, patalpos nebuvo pritaikytos judėjimo negalią turinčioms moterims, todėl įstaiga buvo pasirašiusi sutartį su kita įstaiga, kuri galėjo suteikti minėtąsias paslaugas. Interseksionalumo teorijos teigimu, glaudus bendradarbiavimas tarp skirtingų organizacijų gali sustiprinti socialinio teisingumo siekį bei aktyvų bendrų sprendimų priėmimą. Visa tai parodo, kad bendradarbiavimas tarp institucijų ne tik suteikia

reikiamą pagalbą pažeidžiamoms grupėms, bet ir užtikrina, kad pastarųjų poreikiai nebūtų ignoruojami.

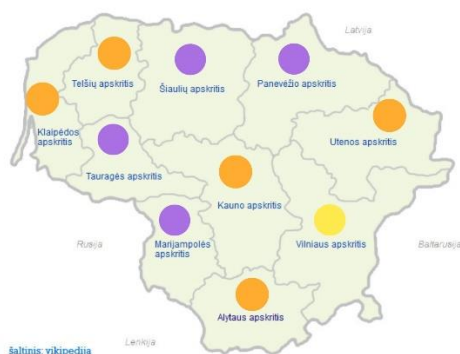
Pokytis, kurį akcentuoja didelė dalis įstaigų, tai tarpžinybinio bendradarbiavimo stiprinimas. Atsakiusiųjų teigimu, yra būtina stiprinti ryšius bei bendradarbiauti su kitomis institucijomis ir dalintis geraisia patirtimi: „pastebime, kad didžiausi pokyčiai pasiekiami tuomet, kai glaudžiai bendradarbiaujama su kitomis institucijomis ir specialistais, o pagalba teikiama koordinuotai“ teigia Utenos apskrityje esančios paslaugų įstaigos atstovas (U2_25). Siekiant, kad pokyčiai pagalbos sistemoje būtų kuo efektyvesni, yra būtina užtikrinti bendradarbiavimo stiprinimą per bendrus projektus bei kitas socialines įtrauktis, jog būtų užtikrinta efektyvi kompleksinė pagalba ir greitas reagavimas į moterų pagalbos poreikius.

5.5 Pagalbos sistemos iššūkiai

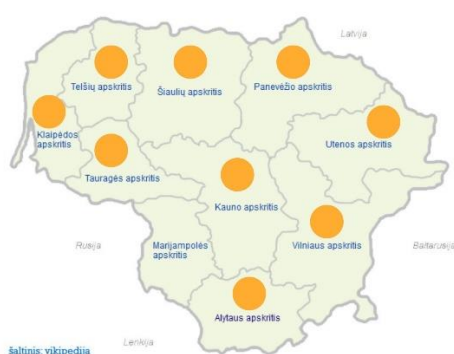
11 lentelė. Pagalbos sistemos iššūkiai 2022-2023 m. ir 2025 m.

Iššūkis	2022-2023 m.	2025 m.
Žmogiškųjų išteklių trūkumas	Taip	Ne
Darbuotojų kompetencijų trūkumas	Taip	Iš dalies
Struktūriniai iššūkiai	Taip	Ne
Smurto aukų motyvacijos stoka	Ne	Taip

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos antriniais duomenimis (2022-2023 m.) ir tyrimo pirminiais duomenimis (2025 m.).

Iššūkiai 2022-2023 m.

Iššūkiai 2025 m.

9 pav. Iššūkiai 2022-2023 m. ir 2025 m.

Lyginant 2022-2023 m. ir 2025 m., tampa akivaizdu, kad moterų su negalia pagalbos sistema patyrė stiprų pokytį: 2022-2023 m. labiau dominavo struktūriniai iššūkiai, tokie kaip infrastruktūros bei informacijos nepritaikymas, žmogiškųjų išteklių trūkumas ir darbuotojų kompetencijų trūkumas, o 2025 m. - moterų su negalia psichologiniai bei motyvacijos stokos barjerai. Šiuos skirtumus galėjo

lemti besikreipiančių moterų su negalia skaičius, kadangi remiantis turimais duomenimis, 2022-2023 m. moterų su negalia pagalbos prašymų įstaigos sulaukdavo žymiai rečiau, kai tuo tarpu 2025 m. skaičius išaugo, o tai leido aiškiau identifikuoti spragas, su kuriomis susiduria įstaigos, teikdamos reikiamas paslaugas moterims su negalia.

2022-2023 m. vienas iš pagrindinių iššūkių, su kuriuo susidūrė beveik visų apskričių įstaigos teikdamos pagalbą moterims su negalia, tai žmogiškųjų išteklių trūkumas. Daugelyje įstaigų trūko psichologų, psichiatrų ir specialistų, dirbančių būtent su intelekto ir psichosocialine negalia turinčiais asmenimis. Vakarų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC12_22) tuomet minėjo, kad dėl šio trūkumo paslaugos bei pagalba buvo teikiamos neefektyviai, nebuvo iki galo išdirbtos sistemos, o ir įstaigos viduje trūko aiškaus atsakomybių pasiskirstymo bei požiūrių suvienodinimo. Taip pat trūko ir gestų kalbos vertėjų, teisininkų ir individualios priežiūros darbuotojų, kurie gebėtų dirbti su moterimis su negalia. Lyginant su 2022-2023 m., 2025 m. žmogiškųjų išteklių stygius sumažėjo: nei viena iš atsakiusių įstaigų nenurodė specialistų trūkumo.

Panaši ir darbuotojų kompetencijų dinamika. Kaip jau buvo minėta prieš tai, 2022-2023 m. įstaigos susidūrė su nepakankamomis darbuotojų kompetencijomis teikti pagalbą moterims su negalia. Panevėžio apskrities paslaugų įstaigos atstovas (P2_22) atskleidė, kad darbuotojai stokojo platesnio įsigilinimo ir žinių apie negalios rūšis, o Marijampolės apskrityje esanti paslaugų įstaiga (M3_22) antrino šiam atsakymui – neva įstaigos atstovo, suaugę klientai neretai kategoriškai neigdavo patyrę smurtą, nors įrodymai rodė priešingai - smurtą patirdavo tiek jie, tiek jų vaikai, tačiau darbuotojų žinios buvo nepakankamos išspręsti minėtą situaciją. Atsakiusių teigimu, trūko žinių kaip reikėtų teikti pagalbą moterims su intelekto ir psichosocialine negalia turinčioms moterims, taip pat darbuotojai susidurdavo su negebėjimu atpažinti smurto formas. Šiaulių apskrities paslaugų įstaigos atstovas (Š4_22) tvirtino, kad įstaigos darbuotojams buvo sudėtingiausia konsultuoti klientus, patyrusius seksualinį smurtą. Šiam atsakymui taip pat pritarė įstaigos, teikiančios pagalbą bei paslaugas Kauno, Marijampolės, Utenos ir Vilniaus apskrityse. Skirtingai nei 2022-2023 m., 2025 m. darbuotojų žinios stipriai pagerėjo, tačiau Pietų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC1_25) užsiminė, kad pastebi praktinių mokymų trūkumą, kadangi teorinių žinių darbuotojai turi daugiau, o Kauno apskrities paslaugų įstaigos atstovas (K2_25) paminėjo, kad reikėtų mokymų apie specifinius smurto požymius negalios kontekste. Akivaizdu, kad 2022-2023 m. didelė problema buvo žinių stoka, kai tuo tarpu 2025 m. – praktinių žinių pritaikymas ir specifinių gebėjimų trūkumas.

2022-2023 m. buvo ryškūs struktūriniai iššūkiai: patalpų nepritaikymas, informacijos ir bendradarbiavimo stoka. Įstaigose patalpų pritaikymas moterims turinčioms regos negalią buvo labai ribotas, o Marijampolės apskrityje esančios paslaugų įstaigos atstovas (M1_22) pasidalino, kad visgi trūko informacijos, kur reikėtų nukreipti asmenis, jog pastarieji galėtų gauti jiems reikiamas

paslaugas. Finansinių išteklių trūkumas taip pat buvo didelis iššūkis: Vakarų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC12_22) atskleidė, kad dėl finansinių išteklių stokos teko labai dideli krūviai vienam specialistui, o Šiaulių apskrityje esančios paslaugų įstaigos atstovas (Š8_22) pasidalino, kad neretai socialinis darbuotojas ir atvejo vadybininkas likdavo vieninteliai, kurie teikdavo pagalbą.

Vienas iš svarbiausių pokyčių, kurį 2025 m. įvardijo bene visos atsakiusios įstaigos, tai didesnis informacijos prieinamumas asmenims su negalia apie centrų teikiamas paslaugas. Beveik visi atsakę SKPC nurodė, kad yra būtina informaciją apie smurtą artimoje aplinkoje pritaikyti asmenims su regos, klausos ir intelekto negalia, kadangi nepritaikyta informacija tik gilina socialinę atskirtį minėtoms negalios grupėms. Įstaigų teigimu, už visą informacijos sklaidą, mokymus ir darbuotojų kvalifikacijos kėlimo kursus yra atsakingos pačios įstaigos, kurios pastarąsias veiklas stengiasi įgyvendinti per projektus, tačiau toks modelis nėra stabilus. Įstaigų atstovai pasidalino, kad Lietuvoje trūksta institucinio (*angl. core*)²⁰ finansavimo, kuris užtikrintų stabilų finansavimą bazinėms veikloms (informacijos viešinimui, patalpų pritaikymui) ar ilgalaikiam darbuotojų kompetencijų stiprinimui. Remiantis Jungtinių Tautų gyventojų fondo atlikta ataskaita (2020), paslaugų prieinamumas asmenims su negalia yra glaudžiai susijęs ir su valstybės gebėjimu skirti atitinkamus išteklius. Ataskaitoje teigiama, jog norint, kad smurto mastai prieš moteris bei mergaites su negalia sumažėtų, reikalingas stiprus šalies įsipareigojimas formuojant politikos sprendimus negalios politikoje. Rekomendacijose nurodoma stiprinti nacionalines strategijas ir prevencijos priemones, kurios būtų skirtos moterų su negalia įtraukčiai bei pagalbos paieškoms. Visgi svarbu užtikrinti, kad informacijos sklaida bei darbuotojų kvalifikacijos kėlimas nebūtų palikti tik pačių įstaigų kompetencijai – tai turėtų būti ir visos šalies atsakomybė.

2022-2023 m. keletas SKPC įstaigų susidūrė ir praktinėmis darbo su klientais problemomis: didžiausi sunkumai kildavo motyvuojant ir įtikinant asmenį apie patirtą smurtą. Aukos bijodavo smurtautojo, o vyrams dažnai būdavo gėda prisipažinti apie patirtą smurtą, vaikai bijodavo vėl patirti smurtą. Visgi jeigu smurto atvejis būdavo užfiksuojamas ne iš karto, kildavo sunkumų įrodyti, kadangi tarnybos piktindavosi, kodėl nebuvo pranešta iš karto. Buvo įprasta, kad moterys dažniausiai slėpdavo smurtą artimoje aplinkoje. Parašiusios pareiškimą policijai, dažnai po kelių dienų jį atsiimdavo ir ikiteisminiai tyrimai būdavo nutraukiami. Priešingai nei 2022-2023 m., kai tik maža dalis atsakiusiųjų įvardijo aukų motyvacijos stoką, 2025 m. ši problema tapo universali beveik visose įstaigose.

²⁰ Remiantis FundsforNGOs (įstaiga, remianti nevyriausybines organizacijas) pateikta informacija, institucinis finansavimas tai finansinė parama, skirta padengti pagrindines organizacines ir administracines išlaidas, įskaitant ne su projektais susijusias išlaidas (darbuotojų atlyginimus, nuomą, paslaugų viešinimą, komunalines paslaugas). Įstaigos teigimu, šis finansavimas yra labai svarbus, kadangi gerina įsitraukimą į projektus užtikrinant geresnį bei efektyvesnį įsitraukimą.

„Dažniausiai pasitaikanti negalia - intelekto. Didžiausias iššūkis - motyvuoti smurtą patiriančią moterį kreiptis pagalbos ir dalyvauti pagalbos jos procese (neatsisakyti, neatmesti, neneigti)“ teigia Alytaus apskrityje esančios paslaugų įstaigos atstovas (A2_25).

Remiantis Utenos apskrities paslaugų įstaigos atstovo (U3_25) atsakymu, smurto aukoms sunku suprasti, kad patiriamas elgesys yra smurtinis, nes jos išgyvena žemą savivertę, jaučia kaltę ir baimę bei abejones dėl savo sprendimų, todėl joms sunku siekti pagalbos. Pasak Pasaulio Sveikatos Organizacijos (2024), moterys su negalia, patirdamos smurtą neretai tampa izoliuotos, todėl joms yra sunkiau pranešti apie smurto atvejį pagalbos institucijoms. Diskriminacija dėl negalios, nepasitikėjimas institucijomis tik dar labiau sustiprina aukų baimę kreiptis joms reikiamos pagalbos. Labai svarbu atkreipti dėmesį, kad ne tik motyvacijos stoka apsunkina darbuotojų pagalbos suteikimą, bet ir priklausomybė nuo smurtautojo ir aukų psichologiniai barjerai. Pasak Kauno apskrityje esančios paslaugų įstaigos atstovo (K2_25), smurtautojas neretai daro psichologinį spaudimą bei manipuliuoja susidariusia situacija, o tai atitinka smurto rato reiškinių, dėl ko moteris delsia pranešti apie smurtą artimoje aplinkoje. Tos pačios paslaugų įstaigos atstovas atskleidė, kad vienas iš didžiausių iššūkių teikiant pagalbą - moterų nenoras įsitraukti į pagalbos procesą, kadangi pastarosios jaučia gėdą, baimę, o neretu atveju moterys linkusios sugrįžti pas smurtautoją. Galiausiai, Utenos apskrityje esančios paslaugų įstaigos atstovas (U2_25) atkreipia dėmesį, kad dalis moterų su negalia yra stipriai izoliuotos savo aplinkoje, todėl pagalbos teikimas joms yra labai ribotas. Todėl yra labai svarbi pačių moterų su negalia įtrauktis į visą pagalbos procesą. Rytų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC11_25) pabrėžia, kad svarbu ieškoti negalios paliestų moterų lyderių, kurios įgalintų kitų moterų su negalia balsus visuomenėje bei svarbu užtikrinti pastarųjų dalyvavimą rengiant, aptariant, pristatant visuomenei prevenciją ir intervenciją smurto prieš moteris su negalia tema. Pastarosios aptartos situacijos atitinka Europos negalios forumo ataskaitą (2025), kurioje pažymima, kad prasminga įtraukti moteris ir mergaites, turinčias negalią į lyčių lygybės bei negalios politikos formavimą, kad nei viena problema, susijusi su negalia, nebūtų palikta nuošalyje.

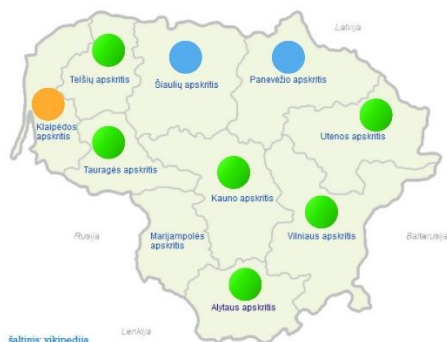
Akivaizdžiai galime matyti, kad 2022-2023 m. įstaigų didžiausi iššūkiai buvo žmogiškųjų išteklių, darbuotojų kompetencijų stoka, infrastruktūros nepritaikymas moterims su negalia. Tuo tarpu 2025 m. pagalbos sistema sustiprėjo, darbuotojų kompetencijos pagerėjo, tačiau atsirado dar didesnė problema – pačių moterų psichologiniai barjerai, stipri priklausomybė nuo smurtautojo, motyvacijos stoka bei smurto normalizavimas dėl informacijos stokos. Taigi, jeigu 2022-2023 m. problema buvo pati pagalbos sistema, tai 2025 m. – neigiamos smurto patirtys, dėl kurių moterys su negalia vis dar negali gauti reikiamos pagalbos.

5.6 Specializuotų kompleksinės pagalbos centrų reikalavimų poveikio vertinimas

12 lentelė. Pokyčiai po 2023 m. SKPC akreditacijos taikymo reikalavimų pakeitimų.

Pokyčiai po SKPC akreditavimo reikalavimų pakeitimų taikymo:
1. Sustiprėjusi paslaugų sistema
2. Sutvirtėjęs bendradarbiavimas
3. Greitesnė reakcija teikiant pagalbą
4. Didesnis dėmesys pažeidžiamoms grupėms
5. Tęstinės pagalbos užtikrinimas
6. Padaugėjo asmenų su negalia, besikreipiančių pagalbos
7. Lengvai suprantamos kalbos taikymas
8. Pagerėjusios pagalbos teikimo galimybės per bendradarbiavimą
9. Stiprėjančios darbuotojų kompetencijos

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis pirminiais tyrimo duomenimis (2025 m.).

Pokyčiai po akreditacijos reikalavimų 2025 m.

10 pav. Pokyčiai po akreditacijos reikalavimų pakeitimų 2025 m.

Remiantis gautais atsakymais yra labai svarbu aptarti, kokie pokyčiai įvyko po 2023 m. SKPC akreditavimo reikalavimų pakeitimų taikymo. Atsižvelgiant į 12 lentelę, akivaizdu, kad atsiskleidė reikšmingi sisteminiai pokyčiai, kurie paveikė moterų su negalia pagalbos prieinamumą.

Visų pirma, didelė dalis apklausos dalyvių pastebėjo, kad po akreditacijos reikalavimų pakeitimų taikymo pagalbos teikimas tapo labiau nuoseklus ir struktūruotas. Šį pokytį ypatingai pastebėjo Kauno bei Utenos apskrityse esančios paslaugų įstaigos, kurių teigimu, paslaugų teikimas tapo labiau orientuotas į kokybę, o aiškiau apibrėžti reikalavimai padeda užtikrinti vienodesnį paslaugų teikimą. Nepaisant to, išaugęs administracinis krūvis ir atskaitomybės apimtys neretai apsunkina tiesioginį darbą su nukentėjusiais.

Taip pat pasikeitę akreditacijos reikalavimai paveikė sąveiką tarp institucijų. Didelė dalis įstaigų pasidalino, kad bendradarbiavimas tarp institucijų tapo labiau sistemingas:

„Po 2023 m. akreditacijos reikalavimų įvedimo bendradarbiavimas tapo labiau struktūruotas – dažniau rengiami formalūs susitikimai, aiškiau apibrėžtos atsakomybės, pradėtas sistemingesnis informacijos apsikeitimas“ teigia Kauno apskrityje esančios paslaugų įstaigos atstovas (K2_25).

Rytų Lietuvoje esančio SKPC atstovas (SKPC11_25) pastebėjo, kad per efektyvesnį įstaigų bendradarbiavimą pagerėjo ir pagalbos teikimas – pradėta dalintis patirtimi, rekomendacijomis bei visa reikiama informacija, kuri yra susijusi su asmenų su negalia pagalba. Nepaisant to, paslaugų įstaigos, esančios Šiaulių ir Panevėžio apskrityse nepastebėjo jokio pokyčio arba pokytis buvo labai minimalus. P. Mahlamäki savo ataskaitoje (2021) apie smurtą prieš negalią turinčias moteris pastebi, kad pagalbos sistemoje yra svarbus vienodas požiūris į problemos mastą, todėl formuojant lyčiai jautrią politiką svarbu užtikrinti visų sektorių bendradarbiavimą tarpusavyje.

Todėl galime daryti išvadą, kad stipresnis bendradarbiavimas lėmė ir stiprėjančias darbuotojų žinias. Pasak rytų Lietuvos regione esančių SKPC atstovų (SKPC8_25, SKPC10_25), akreditacijos procesas paskatino pagalbos sistemas įtraukti mokymus apie skirtingų negalių turinčių asmenų poreikius, o pastarieji padėjo darbuotojams geriau atpažinti smurtą ir atitinkamai į jį reaguoti.

„Atsirado daug mokymų, konferencijų šia tema, didelis siekis visus specialistus supažindinti su šia (aut. past. *negalios*) tema. Taip pat buvo sukurti reagavimo algoritmai, kalbamasi su savivaldybėmis“ (SKPC 10_25).

Akivaizdu, kad po 2023 m. liepos 1 d. taikomi akreditacijos pokyčiai paskatino didesnę bendradarbiavimą tarp įstaigų, darbuotojų žinių gilimą bei gerųjų praktikų pasidalinimą. Integruoti mokymai apie asmenų su negalia pagalbos poreikius ženkliai prisidėjo prie darbuotojų kvalifikacijos augimo bei socialinės politikos stiprinimo, o pereinant prie labiau koordinuotos pagalbos teikimo yra mažinama socialinė atskirtis tarp socialiai pažeidžiamų grupių.

Alytaus apskrities paslaugų įstaigos atstovas (A4_25) bei Vilniaus apskrities paslaugų įstaigos atstovas (V2_25) pasidalino, kad po atnaujintų akreditacijos reikalavimų į pagalbos prašymus reaguojama žymiai greičiau ir operatyviau: „skubiau reaguojama, atsirado galimybė operatyviau atskirti smurto pavojų keliantį asmenį nuo smurto pavojų patiriančio asmens“ (A4_25). Taip pat atsakiusių teigimu, pagerėjo tęstinės bei kompleksinės pagalbos teikimas moterims, patiriančioms smurtą ir turinčioms negalią.

Vakarų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC7_25) pasidalino, kad po SKPC akreditacijos pokyčių taikymo pastebėjo didesnę institucinę dėmesį pažeidžiamoms socialinėms grupėms. Pastarųjų teigimu, pokyčiai yra perspektyvūs bei vis didesnis organizacijų dėmesys yra

nukreiptas asmenims su įvairiomis negaliomis, dėl to atsirado poreikis teikti informaciją asmenims su negalia jiems suprantama kalba, todėl tai galime traktuoti kaip svarbų indėlį į negalios politikos formavimą bei asmenų su negalia įtrauktį į pagalbos sistemą.

Galiausiai, kaip jau ir buvo minėta prieš tai, jog kitaip nei 2022-2023 m., 2025 m. įstaigos pradėjo lanksčiau žiūrėti į informacijos pateikimą asmenims su negalia: sukurta programėlė skirta asmenims su klausos negalia, reklaminės kampanijos, parengtos lengvai suprantama kalba. Didelė dalis apklaustųjų pastebi, kad padaugėjo asmenų su negalia, besikreipiančių pagalbos. Vis dėl to, keli SKPC įvardija, kad situacija pasikeitė po apsaugos orderio įvedimo, kadangi atsirado prievolė informuoti SKPC dėl patirto smurto artimoje aplinkoje: „situacija pasikeitė tuo, kad nuo apsaugos orderio atsiradimo daugiau kreipiasi asmenų dėl psichologinio smurto, padaugėjo ir besikreipiančių, kurie turi negalią“ teigia pietų Lietuvos regione esančio SKPC atstovas (SKPC2_25). Todėl galime matyti, kad naujoji politikos reforma, kuri yra skirta užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje, visgi didina pažeidžiamų socialinių grupių matomumą bei pasiekiamumą.

Remiantis gautais įstaigų atsakymais, pakeitimai prisidėjo prie pagalbos sistemos pagerinimo: pagalbos teikimas tapo labiau struktūruotas, bendradarbiavimas tarp įstaigų tapo labiau glaudesnis. Organizacijų vieninga komunikacija veda prie efektyvesnių iškilusių problemų sprendimų būdų. Taip pat įstaigos pasidalino, kad po akreditacijos reikalavimų pakeitimų taikymo į pagalbos prašymus yra reaguojama žymiai greičiau, o didesnis organizacijų dėmesys pažeidžiamoms grupėms tik sustiprina pagalbos patirčių gerinimą. Todėl galime matyti, kad šiuo metu pagalbos moterims su negalia sistemoje pokyčiai yra būtini informacijos prieinamumo stiprinime, paslaugų pritaikyme moterims su regos ir klausos negalia, tarpžinybinio bendradarbiavimo stiprinime, įstaigų darbuotojų tęstiniame žinių atnaujinime ir moterų su negalia visapusiškame įsitraukime į pagalbos sistemos formavimą. Tik minėtų pokyčių visuma užtikrins prieinamesnę bei veiksmingesnę pagalbos sistemą moterims su negalia, kurios nukentėjo nuo smurto artimoje aplinkoje.

Išvados

1. **Moterys su negalia, patiriančios smurtą artimoje aplinkoje išlieka viena iš pažeidžiamiausių socialinių grupių.** Pastarųjų galimybės gauti pagalbą yra ribojamos dėl infrastruktūros nepritaikymo, ribotos informacijos bei visuomenės diskriminacijos. Remiantis socialiniu negalios modeliu baigiamojo darbo tyrimas buvo nukreiptas ne į moterų su negalia individualias patirtis, bet į pagalbos ir paslaugų sistemos gebėjimą užtikrinti prieinamą pagalbą. Interseksionalumo teorija papildė, kaip lytis ir negalia tarpusavyje sustiprina smurto tikimybę.
2. **Tarptautinė ir nacionalinė teisinė bazė sudaro formalų pagrindą asmenų su negalia teisėms užtikrinti.** Nepaisant to, kad LR Konstitucija garantuoja visų Lietuvos piliečių lygybę, JT Neįgaliųjų teisių konvencija įpareigoja užtikrinti visišką prieinamumą asmenims su negalia, o ES strategijos (pvz. Prieinamumo direktyva) skatina pritaikyti kasdienės paslaugas asmenims su negalia, vis dėl to baigiamojo darbo tyrimas parodė, kad realus paslaugų prieinamumas moterims su negalia vis dar yra ribotas, todėl teisinė bazė neatspindi realioje pagalbos sistemoje. Atliktu tyrimu buvo nustatyta, kad tiek 2022-2023 m., tiek 2025 m. ypatingai atskirtis jautėsi moterims, turinčioms regos ir klausos negalias.
3. **2023 m. SKPC akreditacijos reikalavimų pokyčių taikymas turėjo teigiamą poveikį negalios politikos stiprinimui.** Didelis pokytis pasireiškė darbuotojų kompetencijų stiprinime, tarpinstituciniame bendradarbiavime, imta greičiau reaguoti į pagalbos poreikį. Tyrimas atskleidė, kad pagalbos teikimas tapo labiau struktūruotas, imta efektyviau dalintis informacija tarp įstaigų bei dalintis gerosiomis patirtimis. Nepaisant teigiamų SKPC reikalavimų pokyčių, nemaža dalis įstaigų vis dar susiduria su ribotais informacijos trūkumais teikti pagalbą moterims su regos bei klausos negaliomis.
4. **Tyrimas atskleidė, kad 2022-2023 m. vienas iš didžiausių iššūkių buvo pagalbos sistema, o 2025 m. – smurto aukų motyvacijos stoka.** Visgi 2022-2023 m. didelė dauguma pagalbos ir paslaugų įstaigų dėl infrastruktūros nepritaikymo, ribotų išteklių bei darbuotojų kompetencijų stokos negalėjo užtikrinti visiškai prieinamos informacijos moterims su negalia, kai tuo tarpu 2025 m. – moterų patyrusių smurtą psichologiniai barjerai, motyvacijos stoka bei informacijos trūkumas apie teikiamas paslaugas buvo didžiausi iššūkiai. Nors paslaugų centrams SKPC akreditacijos reikalavimų taikymas buvo netiesioginis, tačiau padidėjęs poreikis paslaugų prieinamumui asmenims su negalia lėmė intensyvesnę paslaugų centrų įsitraukimą į sistemą (ypatingai per padidėjusį bendradarbiavimą).
5. **Galiausiai, remiantis atliktu tyrimu, 2023 m. SKPC akreditacijos reikalavimų pokyčių taikymas sustiprino įstaigų dėmesį į socialiai pažeidžiamų asmenų grupes.** Taip pat atsakiusiųjų teigimu, atsirado daugiau asmenų su negalia, besikreipiančių pagalbos, todėl

galime daryti išvadą, kad vykdomos politikos reformos yra veiksmingos, tačiau vis dar nepakankamos, kad būtų atliepiami visi moterų su negalia poreikiai pagalbos sistemoje.

Rekomendacijos

1. Svarbu užtikrinti vienodas pagalbos gavimo sąlygas visoms nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su negalia – pritaikyti įstaigų infrastruktūrą bei paslaugų prieinamumą, prioritetą teikiant regos ir klausos negalia turintiems asmenims.
2. Tyrimo analizė parodė poreikį darbuotojų žinių gilinimui bei atnaujinimui, todėl rekomenduojama įvesti privalomus darbuotojų mokymus, kurie būtų susiję su asmenų su negalia pagalbos teikimu. Svarbu užtikrinti, kad būtų organizuojami reguliarūs darbuotojų kvalifikacijos kėlimo mokymai, kurie būtų finansuojami valstybės, nepaliekant visos atsakomybės pagalbos įstaigoms.
3. Rekomenduojama į pagalbos sistemos formavimą įtraukti ir viešąsias įstaigas: sveikatos priežiūros įstaigas, savivaldybes, užtikrinant vieningą bendradarbiavimą sprendžiant asmenų su negalia problemas.
4. Labai svarbu užtikrinti pačių moterų su negalia įtrauktį į pagalbos sistemos mechanizmą, todėl rekomenduotina įtraukti moteris turinčias negalią sprendžiant paslaugų prieinamumo problemas, teisinę bazę, susijusią su moterų su negalia pagalbos patirtimis. Būtų tikslinga užtikrinti, kad moterys būtų ne tik paslaugų gavėjos, bet ir jų kūrėjos, todėl rekomenduotina vykdyti mokymus bei prevencines programas, įtraukiant moteris su negalia iš atokesnių miestelių ir kaimų, kad pastarųjų balsas būtų užtikrinamas negalios politikos formavime.
5. Svarbu užtikrinti visuomenės švietimą apie smurtą prieš asmenis su negalia lyties pagrindu, todėl siūloma kurti ilgalaikes nacionalines kampanijas, kurios būtų orientuotos į pagalbos poreikius asmenims su negalia. Svarbu užtikrinti, kad kampanijos būtų prieinamos ir asmenims su negalia jiems suprantama kalba. Būtų naudinga skatinti didesnę švietimo sistemos, darbdavių bei visuomenės įtrauktį į problemos matomumo didinimą bei lyčių stereotipų mažinimą.
6. Būtina ratifikuoti Stambulo konvenciją norint, kad būtų užtikrinamos efektyvios specializuotos paslaugos socialiai pažeidžiamoms grupėms. Ratifikuota Stambulo konvencija šalyje sustiprintų teisinį pagrindą moterų apsaugos sistemoje, prevencines priemones, susijusias su smurtu artimoje aplinkoje, sustiprintų griežtesnę valstybės priežiūrą bei didesnę problemos matomumą politikoje.

Literatūra

Aginskaitė S., Juodkaitė D., (2024). *Šešėlinė ataskaita apie žmonių su negalia teisių įgyvendinimą Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <https://www.lnf.lt/wp-content/uploads/2024/02/seseline-ataskaita-apie-zmoniu-su-negalia-teisiu-igyvendinima-Lietuvoje.pdf> [žiūrėta 2025-07-04].

Aginskaitė S., Uscila R., (2022). *Viktimologinis tyrimas: moterų su negalia smurto patirtys*. Prieiga per internetą: https://www.lnf.lt/wp-content/uploads/2024/10/Moteru-su-negalia-smurto-patirtys_2022.pdf [žiūrėta 2025-08-21].

Albertos žmogaus paslaugų tarnyba., (2009). *Abuse of Persons with Disabilities*. Prieiga per internetą: <https://open.alberta.ca/dataset/911a1740-1a94-4946-8f0f-a9efb60c93be/resource/90b09471-2a84-46d9-8ba5-c3390d990c1c/download/css-abuse-of-persons-with-disabilities-pfwb0541-2009-reprinted-2020.pdf> [žiūrėta 2025-10-13].

Alemu N.E., Adeagbo M.J., Eshete B.E., (2023). „The risk of interpersonal violence against women with disabilities in low-and middle-income countries: A systematic literature review“. *International Journal of Africa Nursing Sciences*, Vol. 18, 100554. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.ijans.2023.100554> [žiūrėta 2025-11-05].

Australijos nacionalinė negalios draudimo sistemos komisija (*National Disability Insurance Scheme*)., (2025). *Risk Factors and Prevention of Violence, Abuse, Neglect and Exploitation*. Canberra: NDIS Quality and Safeguards Commission. Prieiga per internetą: <https://www.ndiscommission.gov.au/sites/default/files/2025-10/VANE-evidence-review-PDF.pdf#:~:text=People%20with%20disability%20experience%20higher%20rates%20of,systemic%20barriers%20to%20accessing%20help%20and%20education> [žiūrėta 2025-09-22].

Breckenridge, J., Singh S., Lyons, G., Suchting, M., (2021). *Understanding Economic and Financial Abuse and Disability in the Context of Domestic and Family Violence*. Prieiga per internetą: <https://www.commbank.com.au/content/dam/commbank-assets/support/2021-09/unsw-disability-report-4.pdf> [žiūrėta 2025-07-27].

Crenshaw K. W., (1989). *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: a Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics*. Prieiga per internetą: https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4013&context=faculty_scholarship [žiūrėta 2025-08-25].

- Desaint C., (2020). *Domestic violence and access to services for women with disabilities*. Prieiga per internetą: <https://ecoute-violences-femmes-handicapees.fr/wp-content/uploads/2021/01/Presentation-Claire-DESAINT-FDFA-english.pdf> [žiūrėta 2025-08-18].
- Dockerty C., Varney J., Jay-Webster R., (2015). *Disability and domestic abuse. Risk, impacts and response*. Prieiga per internetą: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a806673ed915d74e622e3c8/Disability_and_domestic_abuse_topic_overview_FINAL.pdf [žiūrėta 2025-08-16].
- Europos įtraukties organizacija., (2018). *Life after violence*. Prieiga per internetą: https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2019/02/LAV-Publication_web.pdf [žiūrėta 2025-09-27].
- Europos Komisija., (2025). *Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija*. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/united-nations-convention-rights-persons-disabilities_en [žiūrėta 2025-07-06].
- Europos Komisija., (2025). *The EU becomes more accessible for all*. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/eu-becomes-more-accessible-all-2025-07-31_en [žiūrėta 2025-08-26].
- Europos lyčių lygybės institutas., (2023). *Understanding Economic Violence against Women*. Prieiga per internetą: https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/EIGE_Factsheet_EconomicViolence.pdf [žiūrėta 2025-09-20].
- Europos negalios forumas., (2025). *European Disability Forum alternative report*. Prieiga per internetą: <https://www.edf-feph.org/publications/edf-alternative-report-to-greivio-october-2025/> [žiūrėta 2025-09-30].
- Europos pagrindinių teisių agentūra., (2024). *EU gender-based violence survey. Key results*. Prieiga per internetą: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eu-gender_based_violence_survey_key_results.pdf [žiūrėta 2025-07-30].
- Europos Parlamentas., (2018). *Resolution on the situation of women with disabilities*. 2018/2685(RSP). Prieiga per internetą: <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/en/document-summary?id=1564021> [žiūrėta 2025-07-03].
- Europos Parlamentas., (2025). *Women with disabilities*. Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775872/EPRS_BRI%282025%29775872_EN.pdf [žiūrėta 2025-10-27].

Europos Taryba., (n.d.). *European disability card*. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/european-disability-card/> [žiūrėta 2025-09-16].

Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras., (2022). *Addressing the invisibility of women and girls with disabilities*. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/addressing-the-invisibility-of-women-and-girls-with-disabilities> [žiūrėta 2025-11-14].

Fanslow J.L., Malihi Z.A., Hashemi L., Gulliver P.J., McIntosh T., (2021). „Lifetime Prevalence of Intimate Partner Violence and Disability: Results From a Population-Based Study in New Zealand“. *American Journal of Preventive Medicine*, 61(3), p. 320-328. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2021.02.022> [žiūrėta 2025-09-18].

Flury M., Nyberg E., (2010). „Domestic violence against women: definitions, epidemiology, risk factors and consequences“. *The European Journal of Medical Sciences*, Swiss Med Wkly. 2010;140:w13099. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4414/smw.2010.13099> [žiūrėta 2025-07-16].

Galik E., (2013). „Institutional Care“. *Encyclopedia of Behavioral Medicine*, New York: Springer, p. 1079-1080. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1005-9_1424 [žiūrėta 2025-09-28].

Grigaitė U., (2022). *Bendruomeninių paslaugų vystymas asmenims su intelekto ar (ir) psichosocialine negalia*. Prieiga per internetą: <https://perspektyvos.org/wp-content/uploads/2023/01/Bendruomeniniu-paslaugu-vystymas-asmenims-su-intelektu-ar-ir-psichosocialine-negalia.pdf> [žiūrėta 2025-09-16].

Grigaitė U., Klidziūtė G., (2023). *Sankirta tarp smurto lyties pagrindu ir socialinių bei psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo moterims su negalia Lietuvoje: situacijos apžvalga ir rekomendacijos sisteminiams pokyčiams*. Prieiga per internetą: <https://anta.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/2/whSIa88oyoY.pdf> [žiūrėta 2025-10-20].

Grigaitė U., Leonaitė E., (2022). *Voices for Justice: Victims of crime with disabilities in Lithuania*. Prieiga per internetą: <https://perspektyvos.org/wp-content/uploads/2022/04/National-Findings-Report-LT-EN-1.pdf> [žiūrėta 2025-09-15].

Hankivsky, O., (2014). „Intersectionality 101“. *Institute for Intersectionality Research&Policy*, Canada: Simon Fraser University [žiūrėta 2025-07-05].

Įtraukusis Londonas., (2015). *The Social Model of Disability (FactsSheet)*. Prieiga per internetą: https://www.inclusionlondon.org.uk/wp-content/uploads/2015/05/FactSheets_TheSocialModel.pdf [žiūrėta 2025-08-03].

Jungtinių Tautų gyventojų fondas., (2020). *Smurtas prieš moteris su negalia Pietryčių ir Rytų Europoje*. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/vaw-living-with-disabilities-in-se-and-eastern-europe/1680a54bbc> [žiūrėta 2025-10-27].

Jungtinių Tautų moterų organizacija., (2021). *Women with disabilities: for a life free of violence. An inclusive and cross-cutting perspective*. Prieiga per internetą: <https://lac.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Americas/Documentos/Publicaciones/2021/09/Report%20Accepting%20The%20Challenge%20EN%20WEB.pdf> [žiūrėta 2025-10-15].

Kanados statistikos tarnyba., (2021). *Table 1A. Intimate partner violence since age 15 and in the past 12 months, by type of intimate partner violence and disability status, Canada, 2018*. Prieiga per internetą: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/85-002-x/2021001/article/00006/tbl/tbl01a-eng.htm> [žiūrėta 2025-09-26].

Kauno miesto socialinių paslaugų centras., (2024). *Šeimos krizių centras*. Prieiga per internetą: <https://www.kaunospc.lt/seimos-kriziu-centras/> [žiūrėta 2025-11-15].

Kutin J., Russell R., Reid M., (2017). „Economic abuse between intimate partners in Australia: prevalence, health status, disability and financial stress“. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, Vol. 41, p. 269-274. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1753-6405.12651> [žiūrėta 2025-08-20].

Larson E., George A., Morgan R., Poteat T., (2016). „10 best resources on intersectionality with an emphasis on low-and middle-income countries“. *Health Policy and Planning. The journal on health policy and systems research*, Vol. 31, p. 964-969. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/heapol/czw020> [žiūrėta 2025-11-20].

Lawson A., Becket A.E., (2021). „The social and human rights models of disability: towards a complementary thesis“. *The International Journal of Human Rights*, Vol. 25, p. 348-379. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1783533> [žiūrėta 2025-07-08].

Lietuvos neįgaliųjų draugija., (2018). *Neįgaliųjų moterų padėties analizė, įvertinant Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <https://draugija.lt/wp-content/uploads/2019/01/Ne%C4%AFgali%C5%B3j%C5%B3-moter%C5%B3-ir-mergai%C4%8Di%C5%B3-ataskaita-Galutin%C4%97-2018.12.17.pdf> [žiūrėta 2025-09-10].

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba., (2023). *Moterų su negalia apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje: Lietuvos ir tarptautinės teisės analizė*. Nr. (22)NA-2)-1. Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp->

[content/uploads/2023/05/moteru_su_negalia_apsauga_nuo_smurto_artimoje_aplinkoje-1.pdf](#)
[žiūrėta 2025-09-17].

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba., (2023). *Pagalba moterims su negalia dėl smurto artimoje aplinkoje: paslaugų prieinamumas*. Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/08/Pagalba-moterims-su-negalia-del-smurto-artimoje-aplinkoje-paslaugu-prieinamumas.pdf> [žiūrėta 2025-07-05].

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba., (2024). *Smurtas prieš moteris su negalia: savivaldybių administracijų pasirengimas organizuoti prieinamą pagalbą ir vykdyti smurto prevenciją*. Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/07/apsauga-nuo-smurto-artimoje-aplinkoje-pries-moteris-su-negalia-liuvos-savivaldybese.pdf> [žiūrėta 2025-08-16].

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba., (2024). *Visuomenės nuomonės apklausa apie moteris su negalia*. Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/03/2024-m.-visuomenes-apklausa-apie-smurta-pries-moteris-su-negalia.pdf> [žiūrėta 2025-07-17].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, (2025). *Asmenų su negalia teisių konvencija*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/negalios-reforma-ir-asmenu-su-negalia-itrauktis/neigaliuju-teisiu-konvencija/> [žiūrėta 2025-08-08].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija., (2025). *Duomenų perdavimas SKPC*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija/institucijoms/> [žiūrėta 2025-09-18].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija., (2025). *Europos Komisijos 2021-2030 m. neigaliųjų teisių strategija*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/europos-komisijos-2021-2030-m-neigaliuju-teisiu-strategija> [žiūrėta 2025-09-06].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija., (2025). *Negalios reforma*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/negalios-reforma-ir-asmenu-su-negalia-itrauktis/> [žiūrėta 2025-08-14].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija., (2025). *Prieinamumo reikalavimai*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/isigaliojo-privalomi-gaminiu-ir-paslaugu-prieinamumo-reikalavimai> [žiūrėta 2025-09-27].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija., (2024). *2021-2030 metų Nacionalinio pažangos plano horizontaliojo principo „lygios galimybės visiems“ 2024 m. ataskaita*. Prieiga per internetą:

<https://socmin.lrv.lt/public/canonical/1743069363/4559/HP%20LGV%20ataskaita%20uz%202024.pdf> [žiūrėta 2025-09-15].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija., (2025). *Nevyriausybinių organizacijų politika*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/nevyriausybiniu-organizaciju-politika/> [žiūrėta 2025-10-07].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija., (2024). *SADM: metai su smurto orderiu – daugiau apsaugotų gyventojų*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/sadm-metai-su-smurto-orderiu-daugiau-apsaugotu-gyventoju/> [žiūrėta 2025-09-30].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija., (2025). *Smurto artimoje aplinkoje nepateisina didžioji dauguma Lietuvos gyventojų*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/smurto-artimoje-aplinkoje-nepateisina-didzioji-dauguma-lietuvos-gyventoju/> [žiūrėta 2025-10-27].

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija., (2024). *Smurto artimoje aplinkoje prevencija*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija-I/> [žiūrėta 2025-09-15].

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos., (2025). *Teisės teikti specializuotą kompleksinę pagalbą suteikimas*. Prieiga per internetą: <https://sppd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/akreditacija/specializuotos-kompleksines-pagalbos-centru-akreditacija/> [žiūrėta 2025-10-24].

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija., (2025). *Itraukusis ugdymas*. Prieiga per internetą: <https://smsm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/smm-svietimas/itraukusis-ugdymas/> [žiūrėta 2025-09-07].

Lietuvos Respublikos Vyriausybė., (2024). *Programos „Socialinė sutelktis (solidarumas)“ priemonės „užtikrinti Specializuotos kompleksinės pagalbos smurtą patyrusiems asmenims teikimą“ priemonės „finansuoti Specializuotus kompleksinės pagalbos centrus, kuriems suteikta teisė teikti Specializuotą kompleksinę pagalbą“ vykdymo 2023 metų ataskaitos lentelių rinkinys*. Prieiga per internetą: <https://sppd.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/4TDbNeo8TZQ.pdf> [žiūrėta 2025-10-18].

Mahlamäki P., (2021). *Gender-based violence against women and girls with disabilities*. Prieiga per internetą: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2021/06/Gender-based-violence-against-women-and-girls-with-disabilities.pdf> [žiūrėta 2025-08-24].

Meseguer-Santamaría M.L., Sánchez-Alberola F., Vargas-Vargas M., (2021). „Intimate Partner Violence against Women with Disabilities in Spain: A Public Health Problem“. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2021, 18(2), p. 728. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3390/ijerph18020728> [žiūrėta 2025-10-24].

Murauskienė L., (2021). *Kokybinio tyrimo „teikiamos pagalbos šeimai, kurios vienas iš narių turi ilgalaikę negalią, masto ir problemų vertinimas“*. Kiekybinio tyrimo „teikiamos pagalbos dėl šeimos narių su ilgalaikę negalia masto šeimoms ir šeimose vertinimas“ ataskaita. Prieiga per internetą: <https://www.lnf.lt/wp-content/uploads/2021/07/Tyrimas.pdf> [žiūrėta 2025-11-06].

Nacionalinė moterų solidarumo federacija., (2021). *Extrait de l'Analyse Globale des données issues des appels au « 3919-Violences Femmes Info » Année 2020*. Prieiga per internetą: <http://www.corevihouest.org/ckfinder/userfiles/files/LE-3919-EN-2020.pdf> [žiūrėta 2025-09-15].

Nacionalinė Švietimo Agentūra., (n.d.). *Įtraukiojo ugdymo kompetencijų plėtojimas nacionalinėje pedagogų kvalifikacijos tobulinimo programoje*. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smsm.lt/projektai/vykdomi-projektai/np-ms/itraukiojo-ugdymo-kompetenciju-pletojimas-nacionalineje-pedagogu-kvalifikacijos-tobulinimo-programoje/> [žiūrėta 2025-09-17].

Olsvik V.M., (2006). „Vulnerable, Exposed and Invisible: A Study of Violence and Abuse against Women with Physical Disabilities“. *Scandinavian Journal of Disability Research*, Vol. 8, No. 2-3, p. 85-98. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/15017410600731343> [žiūrėta 2025-08-05].

Pasaulio Sveikatos Organizacija., (2024). *WHO calls for greater attention to violence against women with disabilities and older women*. Prieiga per internetą: <https://www.who.int/news/item/27-03-2024-who-calls-for-greater-attention-to-violence-against-women-with-disabilities-and-older-women> [žiūrėta 2025-10-13].

Royal K., (2022). *Economic abuse: A global perspective. Findings on the prevalence and nature of economic abuse, and responses to it*. Prieiga per internetą: https://survivingeconomicabuse.org/wp-content/uploads/2022/11/SEA_Economic-Abuse-A-Global-Perspective.pdf [žiūrėta 2025-11-24].

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras., (2021). *Dėl smurto artimoje aplinkoje prevencijos, apsaugos ir pagalbos nukentėjusiems asmenims savivaldybėse*. Prieiga per internetą: <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/del-saa-prevencijos-apsaugos-ir-pagalbos-nukentejusiems-asmenims-savivaldybese> [žiūrėta 2025-10-03].

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras., (n.d.). *Kas vykdo SKPC veiklą?* Prieiga per internetą: <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/asociacija/> [žiūrėta 2025-10-15].

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras., (2019). *SKPC 2020 m. I-IV ketv. statistikos apžvalga*. Prieiga per internetą: <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/veiklos-ataskaitos/> [žiūrėta 2025-11-13].

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras., (2022). *SKPC 2021 m. I-IV ketv. statistikos apžvalga*. Prieiga per internetą: <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/wp-content/uploads/2022/11/2021-I-IV-ketv.-SKPC-atask-psl.pdf> [žiūrėta 2025-11-13].

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras., (2023). *SKPC 2022 m. I-IV ketv. statistikos apžvalga*. Prieiga per internetą: <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/wp-content/uploads/2023/05/2022-m.-I-IV-ketv.-SKPC-statistika-koreg.-0511-1.pdf> [žiūrėta 2025-11-13].

Strata., (2024). *2021-2030 m. nacionalinio pažangos plano strateginių tikslų poveikio rodiklių stebėsenos ataskaita*. Prieiga per internetą: https://strata.gov.lt/wp-content/uploads/2024/07/NPP_tikslu_rodikliu_stebesena_2024_galutine_ataskaita.pdf [žiūrėta 2025-09-27].

Šeimos pagalbos centras., (2006). *The Cycle of Abuse*. Prieiga per internetą: <https://familytransitionplace.ca/wp-content/uploads/2016/08/Cycle-of-Abuse.pdf> [žiūrėta 2025-08-05].

Šumskienė E., Augutienė R., Jonutytė J., Šumskas G., (2014). *Negalių turinčių moterų padėties tyrimas*. Nr. JUST/2012/PROG/AG/AD/3719. Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/negalia-turinciu-moteru-padeties-tyrimas.pdf> [žiūrėta 2025-07-23].

Šumskienė E., Jonutytė J., Augutienė R., Karaliūnienė R., (2015). „Daugialypė diskriminacija sveikatos sistemoje: negalių turinčių moterų atvejis“. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, Nr. 11, p. 98-113. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/STEPP.2015.11.8376> [žiūrėta 2025-07-14].

Šumskienė E., Jonutytė J., Augutienė R., Krutulytė K., (2023). *Moterų ir mergaičių su negalia padėties analizė, įvertinant JT neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <https://anta.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/2/nF42tX6QoP4.pdf> [žiūrėta 2025-07-14].

Švedijos nacionalinė nusikaltimų prevencijos tarnyba., (2007). *Violence against people with disabilities*. No. 2007:26. Prieiga per internetą: https://bra.se/download/18.48b9ab7b19301e3350fa970/1731509654187/2007_26_violence_against_people_with_disabilities.pdf [žiūrėta 2025-10-20].

Uscila R., (2020). „Smurtas artimoje aplinkoje: negalią turinčių nukentėjusiųjų situacijos įvertinimas“. *Pedagogika*, 138(2), p. 175-192. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15823/p.2020.138.10>

Valstybės kontrolė., (2014). *Valstybinio audito ataskaita. Vieno langelio principo įgyvendinimas teikiant elektronines paslaugas*. 2014 m. lapkričio 21 d., Nr. VA-P-90-3-14. Prieiga per internetą: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23442/vieno-langelio-principo-igyvendinimas-teikiant-elektronines-paslaugas>

Vilniaus moterų namai., (2016). *Metodinės rekomendacijos specializuotos pagalbos centrų darbuotojams, savanoriams bei apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir specialistams*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/Metodin%C4%97s%20rekomendacijos%202018.pdf> [žiūrėta 2025-10-29].

Vokietijos Federalinė šeimos, vyresnio amžiaus žmonių, moterų ir jaunimo reikalų ministerija., (2020). *Protecting Women against Violence – Best Practises from all over Europe*. Prieiga per internetą: <https://www.bmbfsfj.bund.de/resource/blob/164296/5073c15b7c0939acf236f157e0777a62/protectin-g-women-against-violence-best-practices-from-all-over-europe-data.pdf> [žiūrėta 2025-11-29].

Teisės aktai ir strategijos

Europos Komisija., (2021). *Union of Equality: Strategy of the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030*. COM(2021), 101 final. Brussels: European Commission. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021DC0101> [žiūrėta 2025-07-15].

Europos Sąjungos oficialusis leidinys., (2009). 2009 m. balandžio 24 d. Europos Parlamento teisėkūros rezoliucija dėl pasiūlymo dėl Tarybos sprendimo dėl Europos bendrijos Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos fakultatyvaus protokolo priėmimo. P6_TA(2009)0313. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009AP0313> [žiūrėta 2025-08-16].

Europos Sąjungos oficialusis leidinys., (2016). *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija*. 2016/C 202/02. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT> [žiūrėta 2025-08-05].

Europos Taryba., (2011). *Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo*. Stambulas. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Stambulo%2Bkovencija_LT2023%2B06%2B02.pdf [žiūrėta 2025-08-09].

Jungtinės Tautos., (1994). *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. New York: UN, 23 Feb. 1994. Prieiga per internetą: <https://digitallibrary.un.org/record/179739?ln=en&v=pdf#files> [žiūrėta 2025-09-23].

Jungtinės Tautos., (2016). *General comment No. 3 (2016) on women and girls with disabilities*. Prieiga per internetą: <https://docs.un.org/en/CRPD/C/GC/3> [žiūrėta 2025-08-23].

Jungtinės Tautos., (2015). *Keičiame mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 m.* A/RES/70/1. Prieiga per internetą: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> [žiūrėta 2025-09-03].

Jungtinės Tautos., (2018). *Neįgaliųjų teisių konvencija*. (CRPD/C/GC/6). Prieiga per internetą: <https://anta.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/2/P5DiQjORqE0.pdf> [žiūrėta 2025-08-01].

Jungtinės Tautos., (2007). *Neįgaliųjų teisių konvencijos fakultatyvusis protokolas*. Prieiga per internetą: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Ch-15-a.pdf> [žiūrėta 2025-09-15].

Lietuvos Respublikos Seimas., (2012). *Dėl specializuotos pagalbos centrų veiklos aprašo patvirtinimo*. 2012 m. gegužės 7 d., Nr. A1-227. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.424133/ixcGDOXhbj?jfwid=-6ebzwnb9j> [žiūrėta 2025-08-17].

Lietuvos Respublikos Seimas., (2022). *Dėl sprendimų teikti specializuotą kompleksinę pagalbą priėmimo tvarkos aprašo patvirtinimo*. 2022 m. gruodžio 29 d., Nr. A1-901. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/63224d92887f11edbdcebd68a7a0df7e/asr> [žiūrėta 2025-07-03].

Lietuvos Respublikos Seimas., (2011). *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas*. 2011 m. gegužės 26 d., Nr. XI-1425. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr> [žiūrėta 2025-08-25].

Lietuvos Respublikos Seimas, (1991). *Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas*. 1991, Nr. 249-0. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.199156E4E004/OzxwpqisAN> [žiūrėta 2025-07-29].

Lietuvos Respublikos Seimas., (2005). *Lygių galimybių įstatymas*. 2003 m. lapkričio 18 d., Nr. IX-1826. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522> [žiūrėta 2025-07-15].

Lietuvos Respublikos Seimas., (1998). *Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas*. 1998 m. gruodžio 1 d., Nr. VIII-947. Prieiga per internetą: https://e-tar.lt/rs/actualEdition/TAR.746227138BCB/TAIS_132578/ [žiūrėta 2025-07-17].

Lietuvos Respublikos Seimas., (2006). *Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas*. 2006 m. sausio 19 d., Nr. X-493. Prieiga per internetą: <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.91609F53E29E/asr>

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo Ministras., (2022). *Įsakymas dėl krizių centro veiklos organizavimo rekomendacijų patvirtinimo*. 2022 m. gegužės 5 d., Nr. A1-333. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2078bdb0cc7011ec8d9390588bf2de65>

Lietuvos Respublikos susisiekimo Ministras., (2024). *Įsakymas dėl Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2022 m. gruodžio 29 d. įsakymo Nr. 3-598 „Dėl transporto sektoriaus pritaikymo individualių poreikių turintiems asmenims priemonių plano patvirtinimo“ pakeitimo*. Prieiga per internetą: <https://sumin.lrv.lt/public/canonical/1722864799/11093/%C4%AEsakymas%20ir%20planas.pdf> [žiūrėta 2025-10-03].

Lietuvos Respublikos Vyriausybė., (2020). *2021-2030 metų Nacionalinis pažangos planas*. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/NPP%20planas.pdf> [žiūrėta 2025-09-17].

Žurnalistiniai straipsniai

Bakaitė J., (2021). *Atims vaikus, sukonstruos naujų lyčių ir viskas už ES pinigus: dekonstruoja populiariausius mitus apie Stambulo konvenciją*. LRT, 2021. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1355516/atims-vaikus-sukonstruos-nauju-lyciu-ir-viskas-uz-es-pinigus-dekonstruoja-populiariausius-mitus-apie-stambulo-konvencija> [žiūrėta 2025-07-15].

Cherry K., (2025). *What Causes Learned Helplessness?* Verywell Mind, 2025. Prieiga per internetą: <https://www.verywellmind.com/what-is-learned-helplessness-2795326> [žiūrėta 2025-09-15].

FundsForNGOs., (n.d.). *What is Core Funding and How to Get it?* Prieiga per internetą: <https://www2.fundsforngos.org/featured/what-is-core-funding-and-how-to-get-it/> [žiūrėta 2025-11-18].

Mano teisės., (2025). *Ugnė Grigaitė. Neatidėliotina tylos problema – moterys su negalia Lietuvoje patiria smurtą, bet dažnai lieka be pagalbos.* Prieiga per internetą: <https://manoteises.lt/straipsnis/ugne-grigaite-neatideliotina-tylos-problema-moterys-su-negalia-lietuvoje-patiria-smurta-bet-daznai-lieka-be-pagalbos/> [žiūrėta 2025-11-15].

Moteryų informacijos centras., (2023). *Kreipimasis į Seimo narius: Stambulo konvencija turi keliauti į Konstitucinį Teismą.* Prieiga per internetą: <https://lygus.lt/kreipimasis-i-seimo-narius-stambulo-konvencija-turi-keliauti-i-konstitucini-seima/> [žiūrėta 2025-10-05].

Priedai

Priedas 1. Duomenų kodavimo žymėjimas 2022 m. ir 2025 m.

Kodavimas	2022 m.	2025 m.
Klaipėdos apskritis	KL1_22	KL1_25
Telšių apskritis	T1_22	T1_25
Tauragės apskritis	TA1_22	TA1_25
Šiaulių apskritis	Š1_22	Š1_25
Panevėžio apskritis	P1_22	P1_25
Utenos apskritis	U1_22	U1_25
Kauno apskritis	K1_22	K1_25
Marijampolės apskritis	M1_22	M1_25
Alytaus apskritis	A1_22	A1_25
Vilniaus apskritis	V1_22	V1_25
SKPC	SKPC1_22 ir t.t.	SKPC1_25 ir t.t.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Empirinėje dalyje visos įstaigos buvo koduojamos atsižvelgiant į tyrimo etiką, siekiant užtikrinti paslaugų įstaigų anonimiškumą ir palengvinti duomenų sisteminimą. Kodai yra sudaryti pagal apskrities pirmas raides, eilės numerį bei duomenų rinkimo metus (žr. Priedas 1). Pavyzdžiui: kodas KL1_22 žymi pirmą sąraše Klaipėdos apskrities įstaigą, kuri atsakymą pateikė 2022 metais, o KL1_25 taip pat žymi pirmą sąraše Klaipėdos apskrities įstaigą (bet ne tą pačią kaip KL1_22), kuri atsakymą pateikė jau 2025 metais. Lygiai taip pat kiti lentelėje nurodyti kodai žymi kitas skirtingose Lietuvos apskrityse esančias įstaigas. Siekiant išlaikyti SKPC anonimiškumą, buvo pasirinkta žymėti skirtinga kodų grupę bei centrus išskirti į Šiaurės, Pietų, Rytų, ir Vakarų Lietuvos regionus (kadangi keliose apskrityse yra tik po vieną SKPC) (žr. Priedas 2, Priedas 3). Tačiau sudarymas išliko toks pats: SKPC1_22 (atsakymas pateiktas 2022 m.), SKPC1_25 (atsakymas pateiktas 2025 m.).

Priedas 2. 2022-2023 m. atsakiusių įstaigų skaičius bei pasiskirstymas pagal Lietuvos regionus ir apskritis.

Regionas	Apskritis	Atsakiusių įstaigų skaičius
Šiaurės Lietuvos regionas	Panevėžio apskritis	7
	Šiaulių apskritis	9
Pietų Lietuvos regionas	Alytaus apskritis	6
	Marijampolės apskritis	4
	Kauno apskritis	12
Rytų Lietuvos regionas	Utenos apskritis	9
	Vilniaus apskritis	9
Vakarų Lietuvos regionas	Klaipėdos apskritis	7
	Tauragės apskritis	6
	Telšių apskritis	5

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Priedas 3. 2025 m. atsakiusių įstaigų skaičius bei pasiskirstymas pagal Lietuvos regionus ir apskritis.

Regionas	Apskritis	Atsakiusių įstaigų skaičius
Šiaurės Lietuvos regionas	Panevėžio apskritis	3
	Šiaulių apskritis	3
Pietų Lietuvos regionas	Alytaus apskritis	4
	Marijampolės apskritis	0
	Kauno apskritis	5
Rytų Lietuvos regionas	Utenos apskritis	4
	Vilniaus apskritis	7
Vakarų Lietuvos regionas	Klaipėdos apskritis	5
	Tauragės apskritis	1
	Telšių apskritis	4

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Priedas 4. Pagalbos prieinamumo rodiklių vertinimo reikšmių aprašymas²¹.

Vertinimas	Reikšmė
Puikiai	Paslaugos visiškai prieinamos
Labai gerai	Paslaugos prieinamos, tačiau yra smulkių trūkumų (pvz.: iš dalies pritaikytos patalpos)
Gerai	Paslauga prieinama daugiau nei pusėje apskričių įstaigų
Patenkinamai	Paslauga prieinama pusėje įstaigų
Blogai	Paslaugą gali suteikti mažiau nei pusė įstaigų
Labai blogai	Paslaugos įstaigose praktiškai neprieinamos
Teigiami	Vyrauja teigiami atsakymai
Iš dalies teigiami	Pastebimi netolygūs pokyčiai
Nepakito	Reikšmingų pokyčių nenustatyta

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

²¹ Vertinimai yra sudaryti atsižvelgiant ir į dalinį paslaugų prieinamumą, kai paslaugos galėjo būti teikiamos tik tam tikroms negalių grupėms (pvz.: įstaigos galėjo suteikti reikiamas paslaugas judėjimo, intelekto ir psichosocialinę negalią turinčioms moterims, bet negalėjo suteikti moterims su klausos ir regos negaliomis. Higienos patalpos buvo pritaikytos tik iš dalies, trūko pritaikytų nuorodų pastate, negalėjo užtikrinti ramesnės erdvės ar pritaikytos sensorinės aplinkos).

Priedas 5. 2022-2023 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos klausimynas specializuotos kompleksinės pagalbos centrams.

Klausimynas specializuotos kompleksinės pagalbos centrams

1. Kokia specializuota pagalba ir paslaugos Jūsų centre teikiamos asmenims, patyrusiems smurtą artimoje aplinkoje? Ar šios paslaugos teikiamos ir moterims ir vyrams?
2. Ar teikiamos paslaugos pritaikomos atsižvelgiant į asmens negalią? Jei taip, prašyčiau nurodyti tokias Jūsų teikiamas paslaugas bei kaip užtikrinate šių paslaugų prieinamumą žmonėms su skirtingomis negaliomis. Pavyzdžiui, informacijos pateikimas garsu, gestų kalba, Brailio raštu, lengvai suprantama kalba, užtikrinant jūsų patalpų prieinamumą klientams su ribotu judumu ar kitais būdais.
3. Ar regione, kuriame teikiate paslaugas, turite kur nukreipti asmenis, kuriems reikalingas laikinas apgyvendinimas dėl patiriamo smurto artimoje aplinkoje? Gal galite nurodyti įstaigas, kuriose, Jūsų žiniomis, sudarytos galimybės:
 - 1.1. apsistoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims (tiek su vaikais, tiek be jų)?
 - 1.2. apsistoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems vyrams (tiek su vaikais, tiek be jų)?
 - 1.3. apsistoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims, judančioms vežimėlio pagalba arba turinčioms kitokią judėjimo ribotumą. Ar, Jūsų žiniomis, šiose įstaigose joms sudarytos galimybės savarankiškai naudotis kambariais, vonia, tualetu, virtuve, poilsio zonomis ir kitomis erdvėmis bei judėti visame pastate?
 - 1.4. apsistoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su klausos negalia bei gauti visą reikalingą informaciją apie teikiamas paslaugas joms suprantamu būdu, pavyzdžiui, pasitelkiant gestų kalbos vertėją?
 - 1.5. apsistoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su regos negalia bei gauti visą reikalingą informaciją apie teikiamas paslaugas joms prieinamu būdu?
 - 1.6. apsistoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su intelekto negalia bei gauti visą reikalingą informaciją apie teikiamas paslaugas joms suprantamu būdu, pavyzdžiui, lengvai suprantama kalba?
 - 1.7. apsistoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su psichosocialine negalia?

4. Kaip vertinate kitų paslaugų teikėjų (pavyzdžiui, policijos, atvejo vadybininkų (-ų), socialinių darbuotojų, kitų specialistų (-ų), su kuriomis (-iais) tenka dirbti, galimybes teikti paslaugas nuo smurto nukentėjusiems asmenims su negalia bei šių paslaugų prieinamumą, atsižvelgiant į skirtingas negalias? Ko, Jūsų manymu labiausiai reikia arba trūksta iki visiško paslaugų prieinamumo Jūsų regione?
5. Kaip vertinate savo organizacijos darbuotojų galimybes, kompetenciją bei pasirengimą suteikti paslaugas nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims, atsižvelgiant į jų negalią ir patirto smurto rūšį (psichologinį, seksualinį, fizinį, ekonominį smurtą)? Kokių darbuotojų kompetencijų šioje srityje, jūsų manymu, trūksta arba galėtų būti daugiau?
6. Ar Jūsų savivaldybėje organizuojami tarpžinybiniai susitikimai smurto artimoje aplinkoje atvejams spręsti? Ar Jūsų organizacijos atstovės (-ai) juose dalyvauja?
7. Ar savo darbe bendradarbiaujate su kitomis organizacijomis, dirbančiomis negalios srityje arba atstovaujančiomis asmenis su negalia? Jei taip, gal galėtumėte jas įvardyti bei nurodyti klausimus / situacijas, kuriais bendradarbiaujate?

Priedas 6. 2022-2023 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos klausimynas laikiną apgyvendinimą teikiančioms įstaigoms.

Klausimynas laikiną apgyvendinimo paslaugą teikiančioms įstaigoms

1. Ar Jūsų įstaigoje teikiamos laikinojo apgyvendinimo paslaugos asmenims dėl patiriamo smurto artimoje aplinkoje?
2. Kokios kitos paslaugos teikiamos Jūsų įstaigoje nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims?
3. Jei atsakėte teigiamai į pirmąjį klausimą, prašau patikslinti, ar Jūsų įstaigoje sudarytos galimybės:
 - 1.1. apsistoti ar gauti kitas įstaigoje teikiamas paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims (tiek su vaikais, tiek be jų)?
 - 1.2. apsistoti ar gauti kitas įstaigoje teikiamas paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems vyrams (tiek su vaikais, tiek be jų)?
 - 1.3. apsistoti ar gauti kitas įstaigoje teikiamas paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims, judančioms vežimėlio pagalba arba turinčioms kitokią judėjimo ribotumą. Ar joms sudarytos galimybės savarankiškai naudotis kambariais, vonia, tualetu, virtuve, poilsio zonomis ir kitomis erdvėmis bei judėti visame pastate?
 - 1.4. apsistoti ar gauti kitas įstaigoje teikiamas paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su klausos negalia bei gauti visą reikalingą informaciją apie teikiamas paslaugas joms suprantamu būdu, pavyzdžiui, pasitelkiant gestų kalbos vertėją?
 - 1.5. apsistoti ar gauti kitas įstaigoje teikiamas paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su regos negalia bei gauti visą reikalingą informaciją apie teikiamas paslaugas joms prieinamu būdu?
 - 1.6. apsistoti ar gauti kitas įstaigoje teikiamas paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su intelekto negalia bei gauti visą reikalingą informaciją apie teikiamas paslaugas joms suprantamu būdu, pavyzdžiui, lengvai suprantama kalba?

1.7. apsistoti ar gauti kitas įstaigoje teikiamas paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su psichosocialine negalia?

4. Kaip vertinate savo įstaigos darbuotojų galimybes, kompetenciją bei pasirengimą suteikti paslaugas nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims, atsižvelgiant į jų negalią? Kokių darbuotojų kompetencijų šioje srityje, Jūsų manymu, trūksta arba galėtų būti daugiau?
5. Kaip vertinate savo įstaigos darbuotojų galimybes, kompetenciją bei pasirengimą suteikti paslaugas nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims, atsižvelgiant į patirto smurto rūšį (psichologinį, seksualinį, fizinį, ekonominį smurtą)? Kokių darbuotojų kompetencijų šioje srityje, Jūsų manymu, trūksta arba galėtų būti daugiau?
6. Ar savo darbe bendradarbiaujate su kitomis organizacijomis, dirbančiomis negalios srityje arba atstovaujančiomis asmenis su negalia? Jei taip, gal galėtumėte jas įvardyti bei nurodyti klausimus, kuriais bendradarbiaujate?
7. Ar savo darbe bendradarbiaujate su kitomis įstaigomis, institucijomis, teikiančiomis pagalbą asmenims su negalia? Jei taip, gal galėtumėte jas įvardyti bei nurodyti klausimus, kuriais bendradarbiaujate?

Priedas 7. 2025 m. baigiamojo darbo autorės sudarytas klausimynas specializuotiems kompleksinės pagalbos centrams (SKPC) ir paslaugų centrams.

Anketa įstaigoms, teikiančioms paslaugas smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su negalia: pokyčių vertinimas

1. Ar Jūsų organizacijoje yra teikiamos laikinojo apgyvendinimo paslaugos moterims su judėjimo, regos, klausos, intelekto ar psichosocialine negalia?
- 1.1 Jeigu į pirmąjį atsakymą atsakėte teigiamai, kaip vertinate šiuo metu Jūsų organizacijos patalpų prieinamumą moterims su įvairiomis negaliomis (judėjimo, regos, klausos ar kitomis)? Prašome įvardinti, kurie aplinkos aspektai yra gerai pritaikyti, o kurie galėtų būti tobulintini.
2. Kokias paslaugas teikiate, siekdami užtikrinti, kad pagalba būtų prieinama moterims su skirtingomis negaliomis?
3. Kaip vertinate savo darbuotojų kompetencijas atpažinti negalią turinčių moterų patiriamą smurtą ir tinkamai į jį reaguoti šiandien?
4. Kokius pagrindinius iššūkius pastebėjote teikdami pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims su negalia? Įvardinkite didžiausias problemas ar kliūtis, trukdančias efektyviai pasiekti ir padėti šioms moterims.
5. Kiek Jūsų nuomone, situacija pakito po 2023 m. akreditacijos reikalavimų pakeitimų?
6. Kaip apibūdintumėte ryšius su organizacijomis, dirbančiomis negalios srityje, ar su institucijomis, teikiančiomis pagalbą smurto artimoje aplinkoje atvejais? Ar po 2023 m. akreditacijos reikalavimų įvedimo pastebėjote kokių nors pokyčių šiuose ryšiuose ar bendradarbiavimo praktikoje?

7. Jūsų nuomone, kokių pokyčių dar reikia, kad Jūsų įstaigos teikiamos paslaugos taptų visiškai prieinamos ir saugios visų tipų negalią turinčioms moterims? Įvardykite sritis, kurias dar būtina tobulinti.

8. Kiti komentarai ar pastebėjimai apie paslaugų teikimą ir jų tobulinimą. Čia galite pateikti bet kokią papildomą informaciją, kuri, jūsų manymu, yra svarbi. Galbūt norite pasidalinti sėkmės istorijomis, konkrečiais pavyzdžiais, netradiciniais sprendimais ar pastebėjimais, kurie neišryškėjo atsakant į ankstesnius klausimus, bet yra reikšmingi gerinant paslaugas moterims su negalia, patyrusioms smurtą artimoje aplinkoje.